

**Renata Seweryn, Jadwiga Berbeka,
Agata Niemczyk, Krzysztof Borodako**

Wpływ ekonomiczny TURYSTYKI na gospodarkę Krakowa

Badania zrealizowane przez Małopolską Organizację Turystyczną dla Urzędu
Miasta Krakowa

Metoda badań i analiza wyników opracowane przez autorów

2016

Spis treści

Wprowadzenie	4
Streszczenie wykonawcze	6
Turystyka miejska	10
Kraków jako destynacja turystyczna	12
Baza noclegowa	12
Baza gastronomiczna	13
Dostępność lotnicza Krakowa	15
Muzea w Krakowie	16
Ruch turystyczny w Krakowie	18
Metodyka badań	25
Charakterystyka badanej zbiorowości	35
Wydatki odwiedzających Kraków w 2016 r.	39
Przeciętny poziom wydatków gości odwiedzających Kraków	39
Wydatki turystów i gości jednodniowych	45
Wydatki odwiedzających o motywach religijnych	48
Wydatki odwiedzających o motywach kulturowych	49
Wydatki odwiedzających o motywach biznesowych	51
Wydatki odwiedzających o motywach rozrywkowych	52
Wydatki odwiedzających o motywach zakupowych	54
Wydatki odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych	55
Wydatki odwiedzających z pięciu wybranych krajów (poza Polską)	57
Ekonomiczne znaczenie turystyki dla gospodarki Krakowa w 2016r.	62
Udział turystyki w gospodarce Krakowa	62
Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze PKB	64
Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze zatrudnienia	66

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze wynagrodzeń	69
Oszacowanie wielkości wpływów z podatków i opłat generowanych dla Krakowa przez branżę turystyczną	72
Podsumowanie.....	75
Bibliografia.....	78
Spis tabel	80
Spis rysunków	81

Wprowadzenie

Rozwój gospodarczy każdego regionu uzależniony jest od szeregu czynników o charakterze egzo- i endogenicznym. Na współczesnym, wysoce konkurencyjnym rynku intensywnie poszukuje się stymulatorów wzrostu. Z przekonaniem, opartym na rezultatach analiz teoretycznych i empirycznych należy stwierdzić, że turystyka jest ważną stymulantą wzrostu gospodarczego i przemian społecznych, prowadząc w efekcie do rozwoju społeczno-gospodarczego. Wspomniane wyniki pochodzą jednakże głównie z badań prowadzonych za granicą. W związku z istniejącą w Polsce luką badawczą w tym zakresie zapadła decyzja o celowości przeprowadzenia badań dla miasta Krakowa. Zleceniodawcą był Urząd Miasta Krakowa, koordynatorem i jednostką prowadzącą badania terenowe Małopolska Organizacja Turystyczna, a wykonawcą Zespół Ekspertów Turystyki Krakowa.

Należy wspomnieć, że w mieście w 2013 roku przeprowadzono już badania na temat ekonomicznego znaczenia przemysłu spotkań dla Krakowa. Tym razem zakres analizy obejmował branżę turystyczną.

Kraków jest miastem szczególnym, które znacząco zapisało się w historii, dzięki czemu bogactwo obiektów dziedzictwa narodowego przyciąga rzesze odwiedzających. Równolegle aktywność biznesowa lokalnej społeczności i polityka inwestycyjna władzy miasta sprawiła, że w Krakowie powstała nowoczesna infrastruktura miejska, spełniająca wysokie standardy jakości. Systematycznie poprawiająca się dostępność komunikacyjna otwiera miasto na odwiedzających w sensie dosłownym. Wszystkie powyższe czynniki podnoszą także jakość życia mieszkańców, co wpływa na ich percepcję rzeczywistości, a pośrednio kreuje atmosferę miasta. Oczywiście, są też problemy, które obniżają jakość życia mieszkańców i turystów, takie jak zanieczyszczenie powietrza czy zatłoczenie ulic. Władze miasta muszą się z nimi mierzyć i podejmować działania naprawcze. Ważne jest również podejście i współdziałanie mieszkańców.

Analizując poziom ruchu turystycznego, a w szczególności liczbę odwiedzających, należy stwierdzić, że Kraków systematycznie przyciąga coraz więcej osób. Ekonomiczne konsekwencje rozwoju turystyki są oceniane intuicyjnie jako znaczące. Niniejsze badania

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

mają na celu przedstawienie konkretnej, materialnej wyceny wpływu ruchu turystycznego na gospodarkę miasta.

Podstawowe pytanie badawcze brzmi: *Jaki jest wpływ turystyki na gospodarkę Krakowa?*

Analiza realizowana była w czterech płaszczyznach:

- wpływ na PKB miasta;
- stworzenie przez branżę turystyczną określonej liczby miejsc pracy w mieście;
- wypracowanie przez branżę turystyczną określonej kwoty wynagrodzeń ludzi w niej zatrudnionych;
- odprowadzenie do budżetu miasta określonej kwoty podatków i opłat.

Analiza przeprowadzona została w oparciu o wyniki badań ankietowych zrealizowanych wśród odwiedzających miasto w 2016 roku. Liczebność próby, którą uwzględniono finalnie we wnioskowaniu wyniosła $n = 4\,078$ osób. Ankietyzacja prowadzona była w strategicznych pod względem turystycznym punktach miasta przez ankieterów szczegółowo przeszkolonych przez MOT i Zespół przygotowujący niniejsze opracowanie.

Posiłowano się także danymi wtórnymi, udostępnionymi przez Urząd Statystyczny oraz Izbę Administracji Skarbowej w Krakowie.

Zespół badawczy

Zespół badawczy składał się z pięciu osób, pracowników naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego, tj.:

Prof. UEK dr hab. Renaty Seweryn,

Prof. UEK dr hab. Jadwigi Berbeki,

Prof. UEK dr hab. Krzysztofa Borodako,

Prof. UEK dr hab. Agaty Niemczyk.

Ekspertem zewnętrznym, realizującym analizę w zakresie PKB, był dr Krzysztof Jakóbiak, również pracownik Uniwersytetu Ekonomicznego.

Zespół ściśle współpracował z przedstawicielami Małopolskiej Organizacji Turystycznej, w tym w szczególności Dyrektorem Pawłem Mierniczakiem oraz mgr. Mirosławem Bartyzelem.

Streszczenie wykonawcze

Raport składa się z części **teoretycznej, metodycznej i empirycznej**. W pierwszej z nich scharakteryzowano turystykę miejską, jako formę kluczową dla Krakowa. Zaprezentowano także potencjał Krakowa w roku 2016 jako destynacji turystycznej oraz scharakteryzowano ruch turystyczny w mieście w tym samym roku.

W części metodycznej przedstawiono koncepcję badań, przeprowadzonych na potrzeby niniejszego projektu na obszarze administracyjnym miasta Krakowa. Głównym ich celem było: ***Określenie wpływu ekonomicznego turystyki na gospodarkę Krakowa w 2016 r., w odniesieniu do czterech klasycznych elementów, tj. wartości PKB, zatrudnienia, wynagrodzeń oraz podatków i opłat, generowanych dla miasta przez branżę turystyczną.***

Realizacja projektu składała się z **czterech pakietów zadaniowych**:

1. Kwerendy krajowej i zagranicznej literatury, a także identyfikacji dostępnych danych statystycznych (o charakterze zastanym), co finalnie pozwoliło wypracować metodykę analiz;
2. Opracowania kwestionariuszy ankiet oraz przygotowania założeń do badań uczestników ruchu turystycznego w Krakowie i lokalnych podmiotów ich obsługujących (dobór próby);
3. Przeprowadzenia sondażu diagnostycznego wśród odwiedzających stolicę Małopolski w 2016 r. oraz podmiotów ich obsługujących;
4. Analizy uzyskanych wyników i opracowania raportu.

Badania ankietowe przeprowadzono w okresie **od 1 czerwca do 20 grudnia 2016 r. wśród odwiedzających miasto w celach turystycznych**. Oszacowana liczba respondentów niezbędnych dla badań reprezentatywnych to 2 400, zdywersyfikowana wg określonych cech. Sondaż diagnostyczny zrealizowano wśród 4 080 osób, ale po weryfikacji pozyskanych danych i odrzuceniu kwestionariuszy niepoprawnie wypełnionych, liczebność próby wyniosła **4 078** respondentów. Byli nimi krajowi i zagraniczni uczestnicy ruchu turystycznego, którzy przyjechali do Krakowa na co najmniej 3 godziny i na nie dłużej niż 12 miesięcy bez przerwy. W badaniach stosowano kwestionariusze w języku polskim, angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, włoskim lub rosyjskim.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Zmierając do określenia znaczenia turystyki dla gospodarki miasta uwzględniono efekty popytu pierwotnego, tj. reprezentowanego przez uczestników ruchu turystycznego, przyjeżdżających do destynacji i wydatkujących tu (a także przed przyjazdem na rzecz lokalnych podmiotów) swoje środki finansowe [Seweryn, 2010, s. 251]. Dane takie uzyskano w wyniku przeprowadzonych badań ankietowych. Informacje na temat wydatków odwiedzających Kraków w 2016 r. zostały następnie zestawione z liczbą uczestników ruchu turystycznego w mieście w tymże roku, która szacowana była na 12,15 mln osób. Wzięto przy tym pod uwagę, że wydatki te różnią się w zależności od tego, czy ponoszą je odwiedzający jednodniowi (w liczbie 3,65 mln osób), czy turyści (nocujący w Krakowie, w liczbie 8,5 mln osób), a także czy wydatkujący pochodzą z Polski (w liczbie 9,25 mln), czy z zagranicy (2,9 mln) [*Ruch turystyczny...*, 2017, s. 18-19].

Na podstawie danych o nakładach inwestycyjnych podmiotów gospodarki narodowej oraz wydatków – kosztów ogółem z pominięciem kosztów wynagrodzeń – i uwzględniając udziały poszczególnych grup podmiotów według klasyfikacji PKD z branży turystycznej w całości danej klasy policzono udział wydatków i nakładów inwestycyjnych branży turystycznej podmiotów zarejestrowanych na terenie miasta Krakowa z okresu roku kalendarzowego. Oszacowano, że wartość pierwotnych **efektów pośrednich** dla podmiotów gospodarki turystycznej dla Krakowa w roku 2016 to około: **1 852,7 mln zł.**

Szacunkowa wielkość efektów indukowanych turystyki została określona na podstawie kwoty hipotetycznych wydatków ludności – zatrudnionych w Krakowie (pracujących) w branży turystycznej w roku 2016 r. jako **528, 57 mln zł.**

Na podstawie przeprowadzonych wśród odwiedzających Kraków badań ankietowych znaleziono odpowiedzi na postawione pytania badawcze.

W trakcie pobytu w mieście najwyższa przeciętna kwota na osobę wydawana była **na noclegi**, na które respondenci przeznaczali **360 zł.** Drugą pozycją, jak chodzi o przeciętną kwotę wydatkowaną przez jedną osobę, były te przeznaczane na poprawę zdrowia i urody – ponad **220 zł**, jednakże tylko 7% respondentów deklarowało takie wydatki. Przeciętny odwiedzający wydawał podobne kwoty (po ponad **170 zł**) **na zakupy i gastronomię.** Ponad **130 zł** odwiedzający wydawali przeciętnie **na rozrywkę** i ponad 1/3 respondentów przyznawała, że z niej korzystała. Kolejna pozycja, według wysokości wydatków to udział w **wydarzeniach kulturalnych**, na który przeznaczano ponad **100 zł.** Ich ponoszenie deklarowało 8% odwiedzających. Podobną kwotę wydatkowano na

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Krakowską Kartę Turystyczną, ale była to pozycja w budżecie tylko 2% gości Grodu Kraka. Przeciętnie **90 zł** kosztowało krakowskich odwiedzających **zwiedzanie**, pozycję tę wskazało 44% respondentów. Opłata za **usługi przewodnickie** wynosiła przeciętnego turystę ponad **80 zł**, a korzystało z nich 13% badanych. Wydarzenia sportowe pochłaniały **78 zł**, a „inne wydarzenia” **98 zł**, ale uczestniczyło w nich odpowiednio 2% i 1% badanych. Na **sport i rekreację** wydawano przeciętnie także **78 zł**, a korzystało z powyższej oferty 11% respondentów. Przeciętne wydatki na **komunikację miejską** w Krakowie wyniosły **62 zł** i ponosiło je aż 70% respondentów.

Jeśli chodzi o zakres ponoszenia wydatków na poszczególne cele w trakcie pobytu w Krakowie, to najpowszechniejsze było korzystanie z **usług gastronomicznych (83% respondentów)**, **transportu publicznego (70%)**, **handlu detalicznego (58%)**, **usług noclegowych (55%)**, **zwiedzania (44%)** i **usług rozrywkowych (38%)**.

W badaniach uwzględniono także wydatki ponoszone przed przyjazdem, ale w związku z wizytą w Krakowie. Wyniki dowodzą, że odsetek odwiedzających działających z wyprzedzeniem był niewysoki. Przeciętnie co **dziesiąty odwiedzający ponosił wydatki przed przyjazdem** do miasta na dwa cele: zakup biletów na różnorodne wydarzenia w Krakowie, takie jak: koncerty, festiwale, imprezy sportowe itp. oraz zakup biletów wstępu do miejskich atrakcji. Pakiet w biurze podróży decydowało się nabywać z wyprzedzeniem prawie 6% badanych, natomiast Krakowską Kartę Turystyczną około 1,5%. Około 14% respondentów przyznawało, że ponosiło z wyprzedzeniem „inne wydatki”.

Rezultaty dotyczące wydatków podgrup wyodrębnionych z całej zbiorowości badanych wskazują, że:

- suma **przeciętnych wydatków gościa z Polski** odwiedzającego Kraków w 2016 r. związana z wizytą w mieście (przed przyjazdem oraz w trakcie pobytu) wyniosła **306 zł**;
- suma **przeciętnych wydatków gościa z zagranicy** związana z wizytą w mieście (przed przyjazdem oraz w trakcie pobytu) w 2016 r. wyniosła **914 zł**.

Całkowita kwota wydatków (przed przyjazdem i w jego trakcie) poszczególnych grup odwiedzających miasto, zróżnicowanych na podstawie wskazywanego motywu wizyty w Krakowie, wynosiła w 2016 roku:

- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach religijnych - **618 zł**
- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach kulturowych - **908 zł**

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach biznesowych - **1195 zł**
- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach rozrywkowych - **795 zł**
- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach zakupowych - **568 zł**
- suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach odwiedzin krewnych i znajomych - **604 zł**.

W sumie odwiedzający Kraków w 2016 r. wydali na rzecz krakowskich podmiotów prawie **5,48 mld zł**.

Wartość skorygowana PKB dla miasta Krakowa w 2016 roku wyniosła **64 046,07 mln zł**. Wartość skorygowana PKB wytwarzanego przez branżę turystyczną przy założeniu, że stanowiła ona **4,55%** gospodarki Krakowa sięgała **2 914,1 mln zł**. Jeżeli uwzględni się efekty pośrednie i indukowane to PKB wytworzone przez branżę turystyczną w Krakowie w 2016 roku wyniosło **5 295 mln zł**, co stanowiło **8,27% całego PKB** miasta.

Branża turystyczna w 2016 r. w Krakowie wygenerowała **28,97 tys. miejsc pracy**. Biorąc pod uwagę efekty mnożnikowe gospodarka turystyczna miasta generowała **40,551 tys. miejsc pracy**. Udział gospodarki turystycznej, w zakresie zatrudnienia, w stosunku do zatrudnienia w całej gospodarce Krakowa wyniósł **10,14%**.

Łączna wartość wynagrodzeń brutto w 2016 r. w całej turystyce (sekcjach związanych z branżą turystyczną) w Krakowie wyniosła 873 489 071 zł (873 mln zł), tj. 7,5% wartości wynagrodzeń brutto w wybranych sekcjach działalności gospodarki Krakowa. Po uwzględnieniu efektów pośrednich i indukowanych wartość całkowita wynagrodzeń brutto w 2016 r. w gospodarce Krakowa wyniosła **1 253 259 408 zł**. Udział **całkowitych wynagrodzeń brutto** generowanych w 2016 r. w gospodarce Krakowa wyniósł **6,74%**.

Suma **podatków i opłat** bezpośrednio wygenerowanych przez branżę turystyczną odprowadzonych do budżetu miasta w 2016 roku wynosiła: **170 066 245 zł**. Uwzględniając efekty mnożnikowe, kwota odprowadzanych podatków i opłat wyniosła **244 006 627 zł**, co stanowiło **5,25 %** dochodów budżetu miasta.

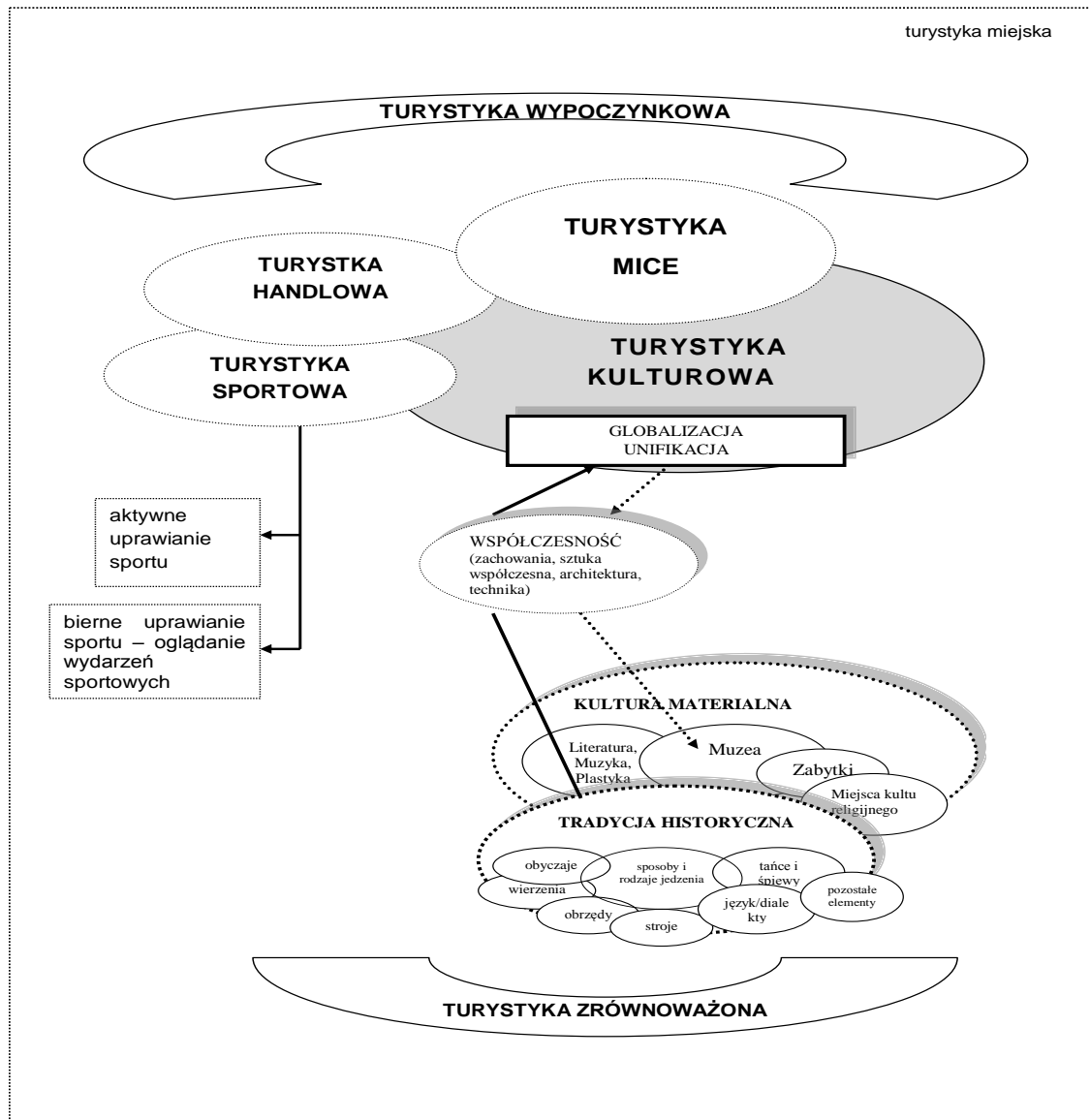
Turystyka miejska

Spośród wielu obszarów recepcji wybieranych przez turystów wskazuje się na miasta. Te według Ch. M. Law [1993, s. 1] są najważniejszymi miejscami na świecie odwiedzanymi przez turystów.

Miasto jest typowym przykładem obszarowego produktu turystycznego. Ten, zdaniem E. Dziedzic [1998, s.23], definiowany jest jako całość składająca się z elementów materialnych i niematerialnych, stanowiących podstawę istniejącego w umyśle turysty wyobrażenia i oczekiwań związanych z pobytem w danym miejscu. Współcześni turyści, zmęczeni dynamiką życia codziennego, chętniej poszukuje prostszych form wypoczynku opartych na koncepcji „powrotu do przeszłości”, będąc świadomym znaczenia ochrony zasobów przyrody, które mogą zniknąć bezpowrotnie. W efekcie turyści szukają „autentyczności zarówno w środowisku naturalnym, jak i kulturowym oraz możliwości nabycia głębokich doświadczeń” [Zaręba, 2006, p. 87]; pożądają wrażeń jak najbardziej wyjątkowych i budzących silne emocje. Z pomocą w realizacji wymagań klientów przychodzi oferta turystyki miejskiej. Ta jest bardzo zróżnicowana, co upoważnia do przeprowadzenia pewnej segmentacji turystyki miejskiej (rozumianej np. za M. Voultaki jako „aktywność turystyczna w obszarze zurbanizowanym, posiadającym odpowiednią infrastrukturę turystyczną oraz elementy historyczne i kulturowe, które stanowią atrakcję dla turystów oraz umożliwiają, w sposób zorganizowany i usystematyzowany, produkcję towarów i usług” [Pawlicz, 2008, p. 22]), do której ingrediencji zalicza się wiele typów turystyki (rys. 1). Wśród nich wymienia się m.in. turystykę kulturową, biznesową, handlową, sportową.

W literaturze przedmiotu znane są różne definicje turystyki kulturowej. G. Richards pisze, że jest to „turystyka odnosząca się zarówno do wytworów kultury z przeszłości, jak i wytworów kultury współczesnej oraz sposobów życia danych grup ludzi lub regionów; obejmująca turystykę zorientowaną na dziedzictwo kultury oraz turystykę zorientowaną na sztukę/kulturę współczesną” [Richards, 2001, s. 7]. W rezultacie turystyka kulturowa łączy treści związane zarówno z dziedzictwem kulturowym, jak i z kulturą współczesną (por. rys. 1). Turystyka kulturowa zawiera w sobie wiele form ruchu turystycznego realizowanych na obszarach miejskich. Wśród nich wskazuje się m.in. na turystykę przemysłową, muzealną, religijną, kulinarną, etniczną itd. [*Współczesne formy ...*, 2009]. Z tego względu turystyka kulturowa jest idealnym narzędziem dywersyfikacji oferty turystycznej danego miasta.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 1. Wybrane formy współczesnej turystyki miejskiej

Źródło: [Niemczyk, 2010, s. 482-498].

Istotnym ingredientem turystyki miejskiej, poza wyżej wymienionymi, jest również turystyka MICE (nazywanym turystyką biznesową, przemysłem spotkań). Obejmuje on swym zasięgiem następujące typy indywidualnych oraz grupowych spotkań biznesowych [Turystyka MICE, 2009]:

- *meetings*, czyli spotkania, do których zalicza się zarówno indywidualne podróże odbywane w interesach, jak i prezentacje, konsultacje, badania naukowe oraz podróże grupowe,
- *incentives*, tj. podróże motywacyjne – ekskluzywne podróże organizowane do atrakcyjnych turystycznie regionów finansowane przez pracodawców w celu

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

nagrodzenia pracowników za wyniki oraz zmotywowania ich do lepszej i wydajniejszej pracy,

- *conventions* – spotkania obejmujące cztery typy wydarzeń biznesowych: konferencje, kongresy, konferencje i szkolenia,
- *exhibitions*, tj. targi i wystawy, czyli spotkania, gdzie ma miejsce prezentacja produktów lub usług zaproszonej publiczności, w celu poinformowania zwiedzających o nowych produktach oraz pobudzenia sprzedaży.

Kolejnym z wyspecyfikowanych wcześniej segmentów turystyki miejskiej jest turystyka sportowa. Identyfikowana jest ona jako podróżowanie w celu uczestniczenia w działalności sportowej dla rekreacji lub zawodowego uprawiania sportu lub oglądania wydarzeń sportowych, zwiedzania słynnych atrakcji sportowych (np. muzeów sportu) [Gaworecki, 2008, s. 17].

Wreszcie trzeba wspomnieć o turystyce handlowej. To istotna atrakcja każdej metropolii [Niemczyk, 2015, s. 174-184]. Współczesne galerie, w których realizuje się turystyka handlowa to, jak pisze A. Wilkońska, obiekty składające się z różnego rodzaju elementów tworzących multifunkcjonalne centra handlu i kultury [Wilkońska, 2009, s. 141 i nast.].

Na zakończenie tego wątku warto jeszcze zwrócić uwagę, że rozwój wyróżnionych form turystyki miejskiej winien odbywać się zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju (por. rys. 1). Mowa o takim programowaniu rozwoju turystyki, które będzie sprzyjało ograniczaniu niekorzystnych zmian środowiska społeczno-kulturowego.

Kraków jako destynacja turystyczna

Baza noclegowa

Baza noclegowa w Krakowie, będąca jedną z silnych stron zagospodarowania turystycznego miasta, jest niezwykle zróżnicowana. Szczegóły przedstawia Tabela 1. Analiza obiektów noclegowych w mieście jest trudna ze względu na rozbieżne dane źródłowe. Urząd Statystyczny udostępnia dane obejmujące 257 obiektów noclegowych w Krakowie. Baza Urzędu Statystycznego jest opracowana w oparciu o dane przekazywane Urzędowi, ale intuicyjnie można uznać, że jest ona pełna tylko w przypadku określonej kategorii obiektów, na przykład hoteli. Bogatszą bazą dysponuje Urząd Miasta, ale bazy te nie są rozłączne, więc nie można ich w prosty sposób sumować.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Tabela 1. Obiekty bazy noclegowej w Krakowie w lipcu 2016 r.

Rodzaj obiektu	Liczba obiektów w Krakowie	Liczba oferowanych miejsc noclegowych
Apartamenty	195	3669
Hostele	106	4278
Inne	127	6075
Pokoje gościnne	62	1477
Hotele	142	21219
SUMA	632	36718

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Banku Danych Lokalnych Urzędu Statystycznego w Krakowie i bazy: Krakowskie Obiekty Noclegowe Urzędu Miasta http://msip2.um.krakow.pl/nocleg/view/show/view10.asp?tab=e_ObjektInfoRaport3_v1 (dostęp: 8.06. 2017).

Przegląd bazy noclegowej Krakowa należy rozpocząć od oferty hoteli, która jest jedną z najlepszych w Polsce. W 2016 roku (stan na koniec miesiąca lipca) działały 142 hotele, w tym 10 o standardzie pięciu gwiazdek, 33 czterech gwiazdek i 72 posiadających trzy gwiazdki. Ponadto w mieście było 15 dwugwiazdkowych hoteli, 6 jednogwiazdkowych i 2 w trakcie kategoryzacji. Dane te pochodzą z Urzędu Statystycznego i są pełne.

Na podstawie bazy obiektów noclegowych Krakowa udostępnianej przez Urząd Miasta należy stwierdzić, że w mieście ponadto funkcjonowało 195 apartamentów i 106 hosteli oraz 127 obiektów określonych jako inne. Liczba miejsc noclegowych oferowanych przez poszczególne obiekty w 2016 roku wynosiła prawie 37 tys. miejsc noclegowych (por. Tabela 1).

Analiza powyższych danych pozwala stwierdzić, że w bazie obiektów noclegowych Krakowa udostępnianej przez Urząd Miasta w 2016 roku zarejestrowanych było 490 obiektów noclegowych. Należy do tego dodać 142 hotele, co daje liczbę 632 obiektów, oferujących w sumie 36 718 miejsc noclegowych. Analiza ich struktury ujawnia, że 58% miejsc udostępnianych jest przez hotele, 12% przez hostele, a 10% przez apartamenty. Tylko 4% zlokalizowane jest w pokojach gościnnych, a 17% określone jest jako „inne”.

Baza gastronomiczna

Jednym z nieodłącznych elementów oferty turystycznej jest gastronomia. Usługi świadczone w obiektach żywieniowych są w wielu przypadkach głównym kryterium atrakcyjności danej miejscowości, a jakość i różnorodność potraw i napojów (często regionalnych (Niemczyk, 2008, s. 198-209)) decyduje o poziomie wydatków na

wyżywienie i wydatki ogółem. Analizując bazę gastronomiczną w Krakowie można oprzeć się na dostępnych danych Urzędu Statystycznego w Krakowie dotyczących placówek gastronomicznych w bazie noclegowej turystyki w tym mieście dla 2016 r.

Tabela 2. Placówki gastronomiczne w bazie noclegowej turystyki w Krakowie w 2016 r.

	Restauracje	Bary i kawiarnie	Stołówki	Punkty gastronomiczne
Ogółem 2016	137	92	25	14
Hotele	124	79	15	6
Inne obiekty hotelowe	6	2	1	1
Pensjonaty	3	-	1	1
Inne obiekty	2	4	4	2
Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	1	1	-	2
Zakłady uzdrowskowe	1	-	1	-
Motele	-	-	-	-
Domy wycieczkowe	-	-	-	-
Schroniska młodzieżowe	-	-	-	-
Zespoły domków turystycznych	-	-	-	-
Kempingi	-	-	-	1
Hostele	-	6	3	1

Uwagi: stan w dniu 31 VII; dane podane bez pokoi gościnnych i kwater prywatnych; dane posortowane według malejącej liczby restauracji.

Źródło: Urząd Statystyczny w Krakowie

Oferta gastronomiczna (kulinarna) dla turystów przybywających do Krakowa jest bardzo zróżnicowana – od restauracji specjalizujących się w potrawach kuchni chińskiej, wietnamskiej czy francuskiej, aż po polskie specjały Małopolski i innych regionów. Obecnie na terenie Krakowa zarejestrowanych jest ponad 670 placówek gastronomicznych, z czego 268 to placówki gastronomiczne w bazie noclegowej turystyki. W strukturze placówek gastronomicznych w bazie noclegowej ponad połowa to restauracje (137), natomiast ponad jedna trzecia to bary i kawiarnie (92). Dziewięć na dziesięć restauracji w bazie noclegowej znajduje się w hotelach (124), a w pozostałych rodzajach obiektów najwięcej w innych obiektach hotelowych – 6, pensjonatach – 3, w innych obiektach 2. W przypadku barów i kawiarni osiem na dziesięć również znajduje się w hotelach. Jak wskazują wyniki badań placówki gastronomiczne w bazie noclegowej to przede wszystkim placówki działające w ramach hoteli. Tym samym oferta noclegowa Krakowa jest uzupełniona przez działające w hotelach restauracje tworząc synergiczny zespół usług dla turystów.

Dostępność lotnicza Krakowa

Głównym czynnikiem konkurencyjności destynacji turystycznej jest obok bazy hotelowej i gastronomicznej także dostępność komunikacyjna. Może ona być rozpatrywana z perspektywy sieci drogowej powiązanej z danym miastem, siatką połączeń kolejowych i autobusowych, ale z punktu widzenia ruchu turystycznego międzynarodowego kluczowym elementem tej dostępności jest transport lotniczy.

O dużym znaczeniu portu lotniczego świadczy liczba obsłużonych pasażerów w ujęciu krajowym i międzynarodowym, zarówno w ruchu regularnym i czarterowym. W 2010 r. Międzynarodowy Port Lotniczy Kraków-Balice obsługiwał 2,8 mln pasażerów i co roku notowany był przyrost tej liczby. Już dwa lata później przekroczony został poziom trzech milionów osób. Lata 2015 i 2016 cechowały się dynamiką dwucyfrową (odpowiednio 18% oraz 11%) - Tabela 3. Liczba obsłużonych pasażerów w 2016 r. była bardzo zbliżona do 5 mln. Natomiast statystyki w pierwszym półroczu 2017 r. jednoznacznie wskazywały na przekroczenie poziomu 5 milionów w bieżącym roku.

Tabela 3. Liczba obsłużonych pasażerów w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym wraz z dynamiką zmian w latach 2010-2016 w MPL Kraków-Balice

Lp.	Rok	Liczba obsłużonych pasażerów w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym	Wskaźniki dynamiki o podstawie zmiennej
1	2016	4974676	18,2% (2016/2015)
2	2015	4208661	10,6% (2015/2014)
3	2014	3806801	4,7% (2014/2013)
4	2013	3636804	6,7% (2013/2012)
5	2012	3408954	13,8% (2012/2011)
6	2011	2994359	5,5% (2011/2010)
7	2010	2839124	6,8% (2010/2009)

Źródło: Urząd Lotnictwa Cywilnego 2017, www.ulc.gov.pl (dostęp 12.05.2017).

Drugim kluczowym parametrem charakteryzującym rozwój portu lotniczego jest liczba operacji lotniczych (przy czym przylot i odlot samolotu jest liczony jako jedna kompletna operacja lotnicza). W tym przypadku widać, że liczba operacji lotniczych charakteryzuje się nieco inną dynamiką niż liczba obsłużonych pasażerów. W ciągu siedmiu ostatnich lat trzykrotnie zanotowano spadek liczby operacji lotniczych, natomiast w dwóch latach (2012 i 2016) zanotowano bardzo wysoki wzrost (odpowiednio 21%

i 18%) - Tabela 4. Liczba operacji lotniczych w 2016 r. była zbliżona do 40 tys., co jest niemal dwukrotnością (dokładniej 170%) liczby operacji następnego (pod względem liczby obsłużonych pasażerów) portu lotniczego w Katowicach-Pyrzowicach.

Tabela 4. Liczba wykonanych operacji lotniczych w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym wraz z dynamiką zmian w latach 2010-2016 w MPL Kraków-Balice

Lp.	Rok	Liczba wykonanych operacji lotniczych w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym	Wskaźniki dynamiki o podstawie zmiennej
1	2016	39 566	17,9% (2016/2015)
2	2015	33 570	2,9% (2015/2014)
3	2014	32 618	-6,5% (2014/2013)
4	2013	34 867	-0,6% (2013/2012)
5	2012	35 093	21,1% (2012/2011)
6	2011	28 990	-2,4% (2011/2010)
7	2010	29 706	1,9% (2010/2009)

Źródło: Urząd Lotnictwa Cywilnego 2017, www.ulc.gov.pl (dostęp 12.05.2017).

Na podstawie dostępnych danych publikowanych przez MPL Kraków-Balice w 2016 r. oferowano 77 połączeń rozkładowych, aż 14 nowych połączeń rozkładowych oraz 9 połączeń czarterowych. Połączenia rozkładowe obsługiwało 21 przewoźników (15 przewoźników tradycyjnych i 6 przewoźników niskokosztowych), a operacje lotnicze były wykonywane do 67 portów lotniczych zlokalizowanych w 19 krajach całego świata.

Muzea w Krakowie

Kraków jest jednym z najbogatszych w zbiory muzealne miast Polski. W 2013 r. znajdowało się tu łącznie 50, a w 2014 r. 51 placówek muzealnych, w których przechowywano ponad 4 mln muzealiów [*Działalność...*, 2014, s. 2-3].

W mieście przeważają muzea o profilu historycznym i artystycznym. Ofertę uzupełniają placówki gromadzące zbiory o charakterze, etnograficznym, archeologicznym biograficznym, martyrologicznym, literackim, przyrodniczym, technicznym oraz specjalistycznym. Szczegółowe informacje na ten temat prezentuje Tabela 5.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016
Tabela 5. Muzea w Krakowie według profilu zbiorów

Lp.	Profil zbiorów	Wyszczególnienie
1.	Muzea i zbiory archeologiczne	Muzeum Archeologiczne wraz z oddziałami: w podziemiach kościoła św. Wojciecha („Dzieje rynku krakowskiego”) oraz w Nowej Hucie; Muzeum Historyczne Miasta Krakowa: Podziemia Rynku – szlak turystyczny „Śladem europejskiej tożsamości Krakowa”; Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu: wystawa „Wawel Zaginiony”
2.	Muzea i zbiory historyczne	Muzeum Historyczne Miasta Krakowa – oddziały: Pałac Krzysztofory („Dzieje i kultura Krakowa”), Dom pod Krzyżem – Oddział Teatralny im. Stanisława Wyspiańskiego, Stara Synagoga („Dzieje i kultura Żydów”), Celestat („Z dziejów Krakowskiego Bractwa Kurkowego”), Kamienica Hipolitów („Mieszczkański dom”), Zwierzyniecki Salon Artystyczny, Wieża Ratuszowa, Barbakan, Dzieje Nowej Huty, Mury Obronne, Fabryka Schindlera; Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu (ekspozycje opisane poniżej w tekście); Muzeum Katedralne, Katedra, Groby Królewskie i Dzwon Zygmunta; Muzeum Czynu Niepodległościowego – Dom im. Józefa Piłsudskiego; Muzeum Czynu Zbrojnego; Muzeum PRL-u; Muzeum Galicja; Muzeum Teatru Starego; Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius; Muzeum Uniwersytetu Ekonomicznego; Muzeum Historii Akademii Górniczo-Hutniczej; Muzeum Akademii Sztuk Pięknych; Dom Historii Podgórze
3.	Muzea artystyczne	Muzeum Narodowe (10 oddziałów omówionych niżej w tekście); Muzeum Sztuki Współczesnej (MOCAK); Muzeum Archidiecezjalne; Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha; Biblioteka Jagiellońska – Oddział Zbiorów Graficznych; Muzeum Witrażu; Archiwum oo. Kapucynów w Krakowie; Muzeum Misyjne Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego a Paulo; Muzeum oo. Karmelitów na Piasku w Krakowie; Zbiory Archiwalno-Muzealne Krakowskiego Kościoła Garnizonowego św. Agnieszki
4.	Muzea biograficzne	Muzeum Odon Bujwida; CRICOTEKA – Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora oraz Galeria i Pracownia Tadeusza Kantora; Dworek Jana Matejki w Krzesławicach; Muzeum Brata Alberta; Muzeum im. Bohdana Nestora Łepkiego; Muzeum i Archiwum Marii Angeli Truszkowskiej; Muzeum św. Józefa Sebastiana Pelczara
5.	Muzea i zbiory etnograficzne	Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli – budynek główny oraz tzw. Dom Esterki
6.	Muzea historii wojskowości	Muzeum Armii Krajowej im. gen. Emila Fieldorfa „Nila”; Muzeum Lotnictwa Polskiego
7.	Muzea martyrologiczne	Muzeum Historyczne Miasta Krakowa – oddziały: Pomorska, Apteka Pod Orłem; Fabryka Schindlera
8.	Muzea literatury	Muzeum Młodej Polski „Rydłówka”
9.	Muzea i zbiory przyrodnicze	Muzeum Geologiczne Instytutu Nauk Geologicznych PAN; Muzeum Geologiczne Instytutu Nauk Geologicznych UJ; Muzeum Przyrodnicze ISEZ PAN; Muzeum Zoologiczne UJ
10.	Muzea i zbiory specjalistyczne	Muzeum Farmacji Collegium Medicum UJ; Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego; Muzeum Ubezpieczeń; Muzeum Inżynierii Miejskiej; Muzeum Historii Medycyny UJ; Ośrodek Biograficzny Komisji Turystyki Górskiej – Gabinet Prof. Kazimierza Sosnowskiego

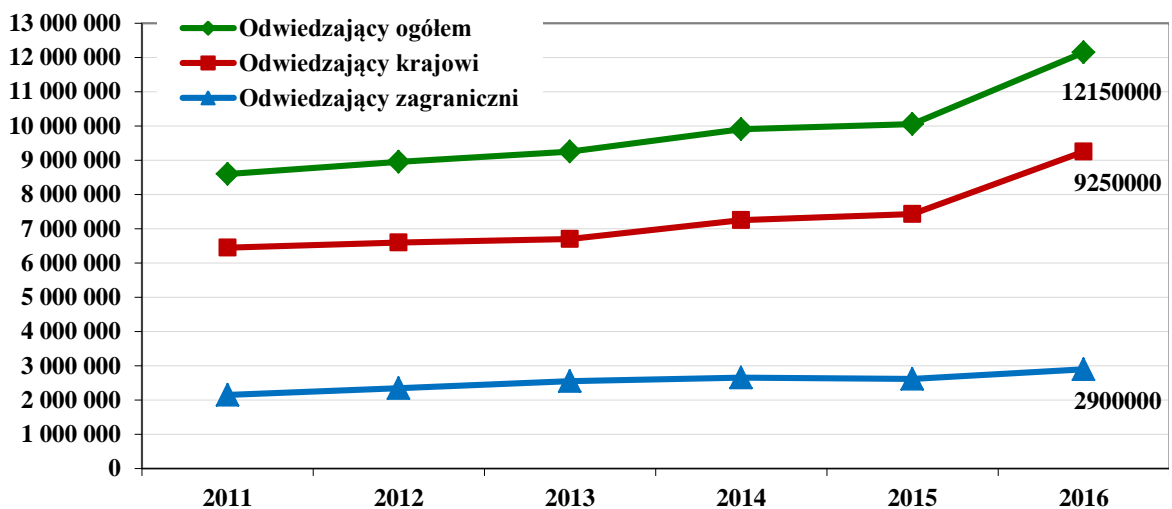
Źródło: [Ziarkowski 2015, s. 63-64].

Przypisanie danego muzeum do konkretnej kategorii bywa trudne, biorąc pod uwagę, że charakter zbiorów wielu placówek muzealnych jest złożony. Zdarza się, że dane muzeum prezentuje równocześnie tematykę historyczną i artystyczną (np. ekspozycje w Zamku Królewskim na Wawelu).

Spośród wymienionych, muzeami o największej randze są Muzeum Narodowe oraz Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki. Kolejną znaczącą w mieście placówką jest Muzeum Historyczne Miasta Krakowa. Warto odnotować, że Kraków permanentnie poszerza i uatrakcyjnia swoją ofertę muzealną. Wystarczy choćby przywołać starania w 2017 r. o zachowanie obrazu Leonarda da Vinci – *Dama z gronostajem*, w zbiorach krakowskich. Wydaje się to istotne, biorąc pod uwagę fakt, że najważniejszym magnesem przyciągającym turystów do Krakowa jest dziedzictwo kulturowe [Niemczyk, Seweryn, 2009, s. 96-97], a podstawowym składnikiem tego dziedzictwa są niewątpliwie muzea.

Ruch turystyczny w Krakowie

Kraków, jako jedna z najbardziej rozpoznawanych w Europie środkowo-wschodniej destynacji turystycznych, rokrocznie przyciąga rzesze odwiedzających. Szacuje się, że w 2016 r. wielkość ruchu turystycznego w Krakowie, łącznie z uczestnikami Światowych Dni Młodzieży, wynosiła ponad 12,15 mln osób. W porównaniu do roku ubiegłego liczba odwiedzających była większa aż o 20,9% – zob. Rysunek 1.

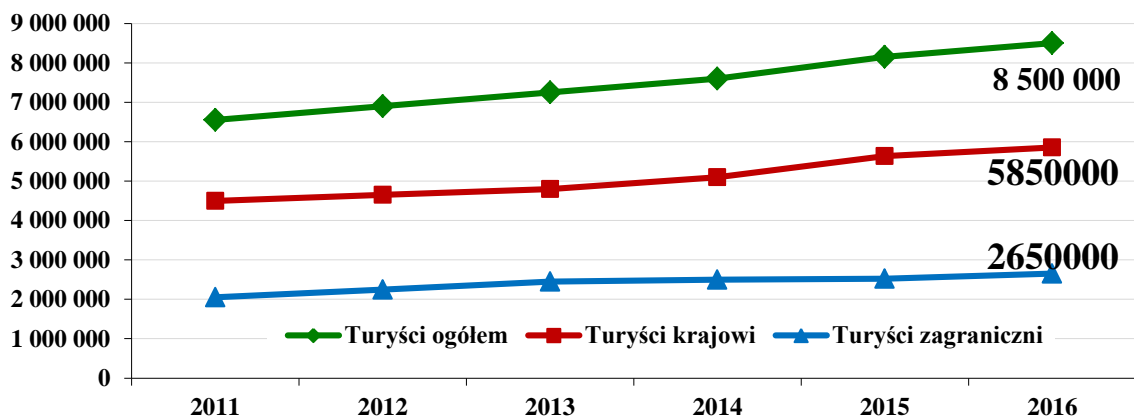
Rysunek 1. Szacunkowa liczba gości odwiedzających Kraków w latach 2011-2016

Źródło: [Ruch turystyczny..., 2017, s. 18].

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

W 2016 r. wzrosła zarówno liczba gości z Polski (o 24,5%), jak i odwiedzających z zagranicy (o 10,7%). Obie te wielkości osiągnęły najwyższy jak dotychczas poziom – pierwsza 9,25 mln osób, natomiast druga 2,9 mln osób.

Pomimo tego, że rok 2016 charakteryzował się bardzo dużym (aż o 92,11% w porównaniu z rokiem poprzednim) zwiększeniem szacunkowej liczby jednodniowych odwiedzających Kraków, tj. gości nienocujących w mieście¹, to nieznacznie (o 4,29%) wzrosła również w relacji do roku ubiegłego szacunkowa liczba turystów przyjeżdżających do miasta – zob. Rysunek 2. Ta ostatnia osiągnęła w 2016 r. poziom 8,5 mln turystów (łącznie z uczestnikami Światowych Dni Młodzieży). Wzrost liczby turystów w Krakowie w 2016 r. dotyczył tak Polaków, jak i obcokrajowców, przy czym w tej drugiej grupie był on nieznacznie większy (o 5,16%) niż w pierwszej (o 3,91%). W konsekwencji w 2016 r. nocowało w Krakowie 5,85 mln uczestników krajowego i 2,65 mln uczestników zagranicznego ruchu przyjazdowego do miasta.

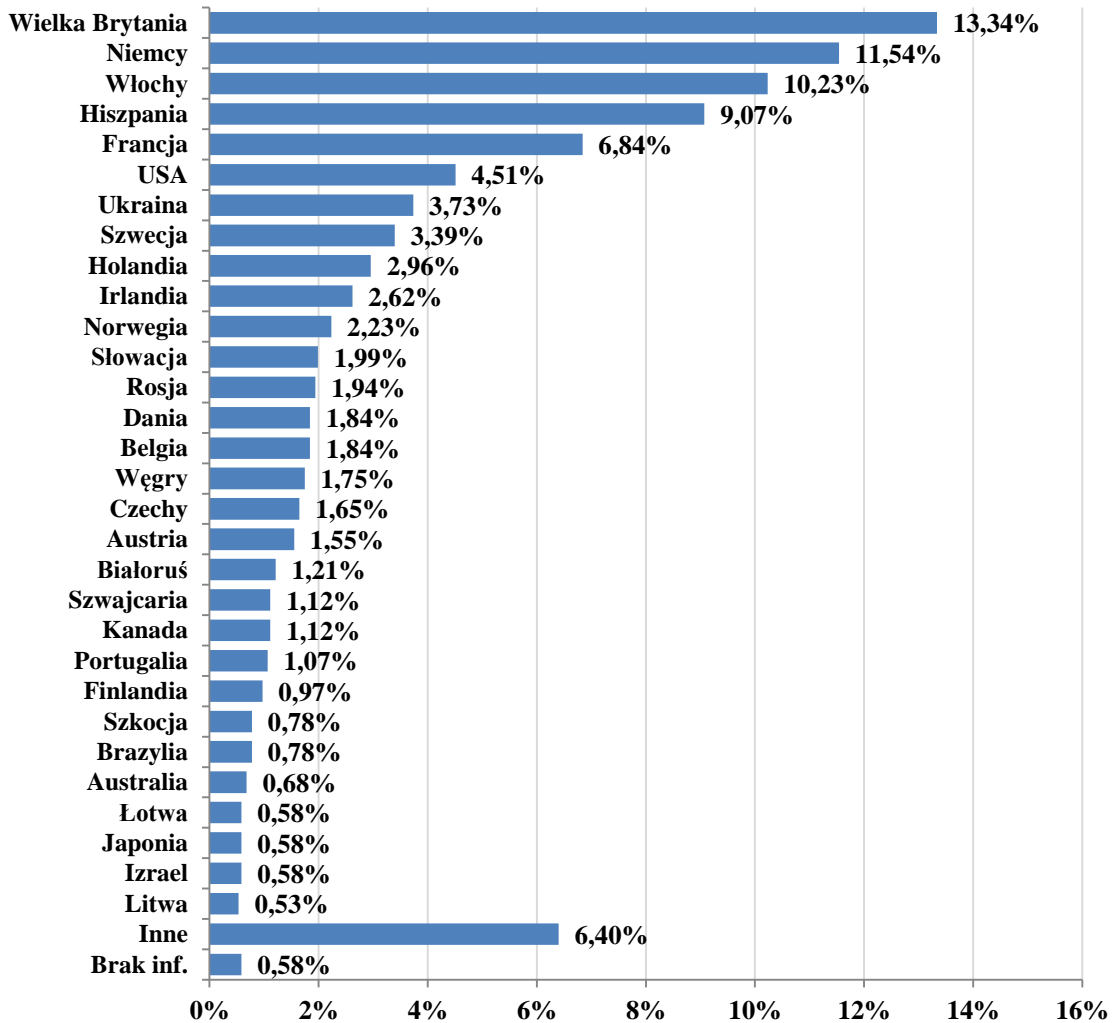
Rysunek 2. Szacunkowa liczba turystów w Krakowie w latach 2011-2016

Źródło: [Ruch turystyczny...2017, s. 19].

Jeśli chodzi o cudzoziemców, to najliczniej Kraków odwiedzają goście z Wielkiej Brytanii (w 2016 r. ponad 13% ogółu przyjeżdżających z zagranicy), Niemiec (prawie 12%), Włoch (ponad 10%), Hiszpanii (ponad 9%) i Francji (prawie 7%) – zob. Rysunek 3.

¹O 150% wzrosła w 2016 r. liczba jednodniowych odwiedzających z zagranicy i o 88,89% – z Polski. Szacunkowa liczba jednodniowych odwiedzających okazała się w 2016 r. największa z wszystkich analizowanych lat (3,65 mln).

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

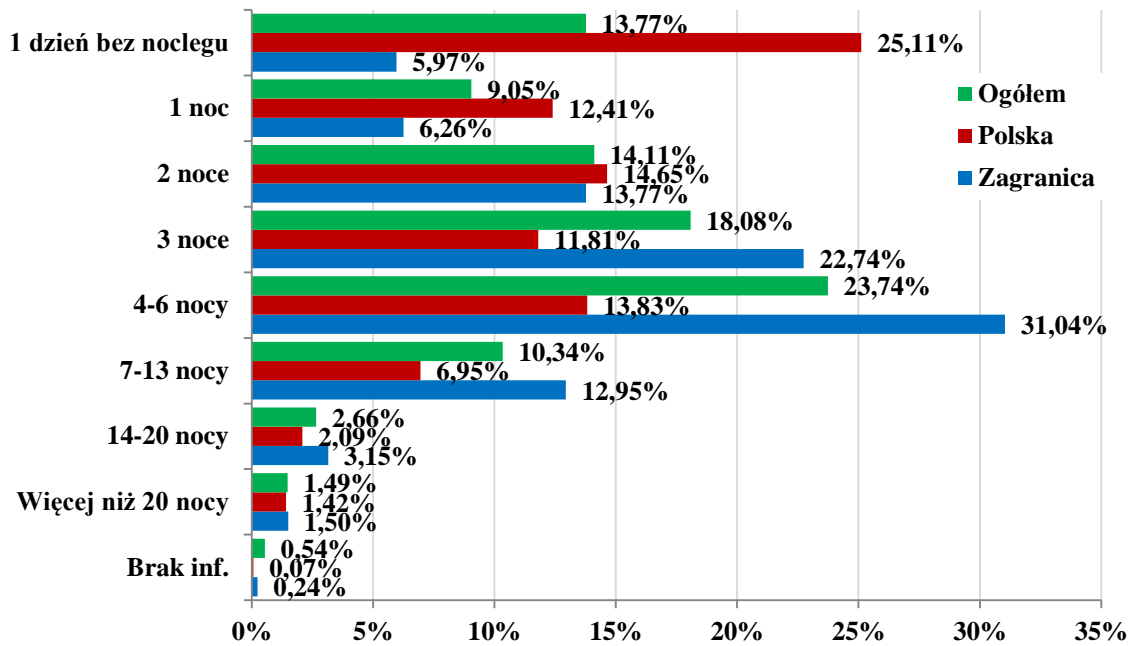

Rysunek 3. Struktura przyjazdów zagranicznych odwiedzających Kraków w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ruchu turystycznego, przeprowadzonych w Krakowie w 2016 r. na zlecenie Urzędu Miasta pod nadzorem Małopolskiej Organizacji Turystycznej wg metodyki Międzyuczelnianego Zespołu Ekspertów MOT pod kierunkiem K. Borkowskiego.

W 2016 r. odwiedzający Kraków przebywali w nim najczęściej 4-6 nocy (prawie 24% wskazań), ewentualnie 3 lub 2 noce (odpowiednio ponad 18% i ponad 14%). Okres 4-6 nocy dotyczył zwłaszcza gości zagranicznych (ponad 31%), gdyż odwiedzający z Polski najliczniej przyjeżdżali do miasta na 1 dzień bez noclegu (ponad 1/4) – zob. Rysunek 4. W ogóle w przypadku krótkich wizyt przeważali przybysze krajowi – do 3 godzin: prawie 12% vs ponad 2%, 1 noc: ponad 12% vs ponad 6%, 2 noce: prawie 15% vs prawie 14%. Natomiast pobyty dłuższe charakterystyczne były dla odwiedzających zagranicznych – 3 noce: prawie 23% vs prawie 12%, 7-13 nocy: prawie 13% vs prawie 7%, 14-20 nocy: ponad 3% vs ponad 2% i więcej niż 20 nocy: prawie 2% vs ponad 1%.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

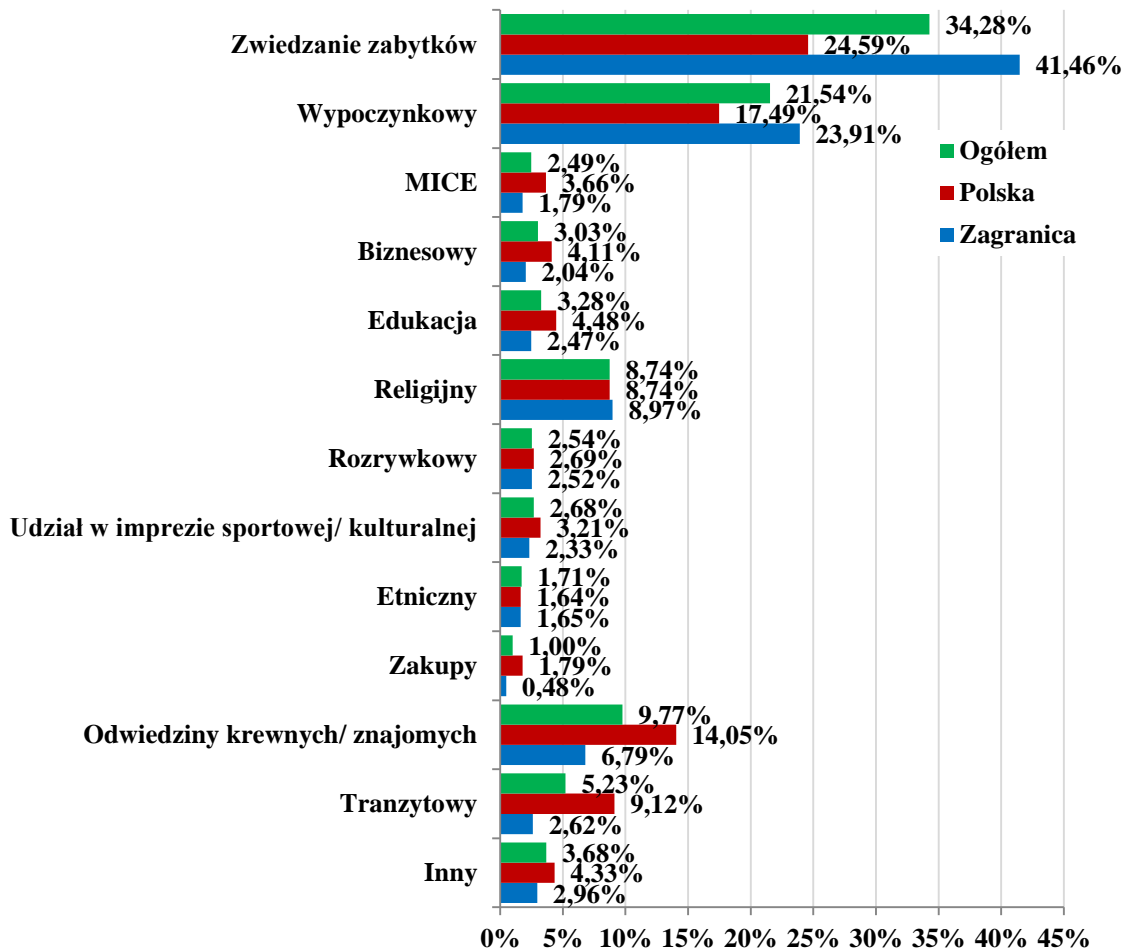

Rysunek 4. Długość pobytu odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ruchu turystycznego, przeprowadzonych w Krakowie w 2016 r. na zlecenie Urzędu Miasta pod nadzorem Małopolskiej Organizacji Turystycznej wg metodyki Międzyuczelnianego Zespołu Ekspertów MOT pod kierunkiem K. Borkowskiego.

Odwiedzający przyjeżdżają do Krakowa głównie celem zwiedzania zabytków (ponad 34% wskazań w 2016 r.) i na wypoczynek (prawie 22%) – zob. Rysunek 5. Dotyczy to zarówno gości krajowych (odpowiednio prawie 25% i ponad 17%), ale w jeszcze większym zakresie przybyszów z zagranicy (odpowiednio ponad 41% i prawie 24%). Ci pierwsi w 2016 r. przeważali, natomiast w przypadku wszystkich innych motywów przyjazdu (z wyjątkiem celu religijnego), a zwłaszcza w odniesieniu do odwiedzin krewnych i znajomych (ponad 14% vs prawie 7%), tranzytu (ponad 7% vs prawie 3%), załatwiania spraw służbowych (ponad 4% vs ponad 2%), edukacji (ponad 4% vs ponad 2%), udziału w grupowych spotkaniach biznesowych (prawie 4% vs prawie 2%), uczestnictwa w imprezie kulturalnej lub sportowej (ponad 3% vs ponad 2%) i zakupów (prawie 2% vs niecałe 0,5%).

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

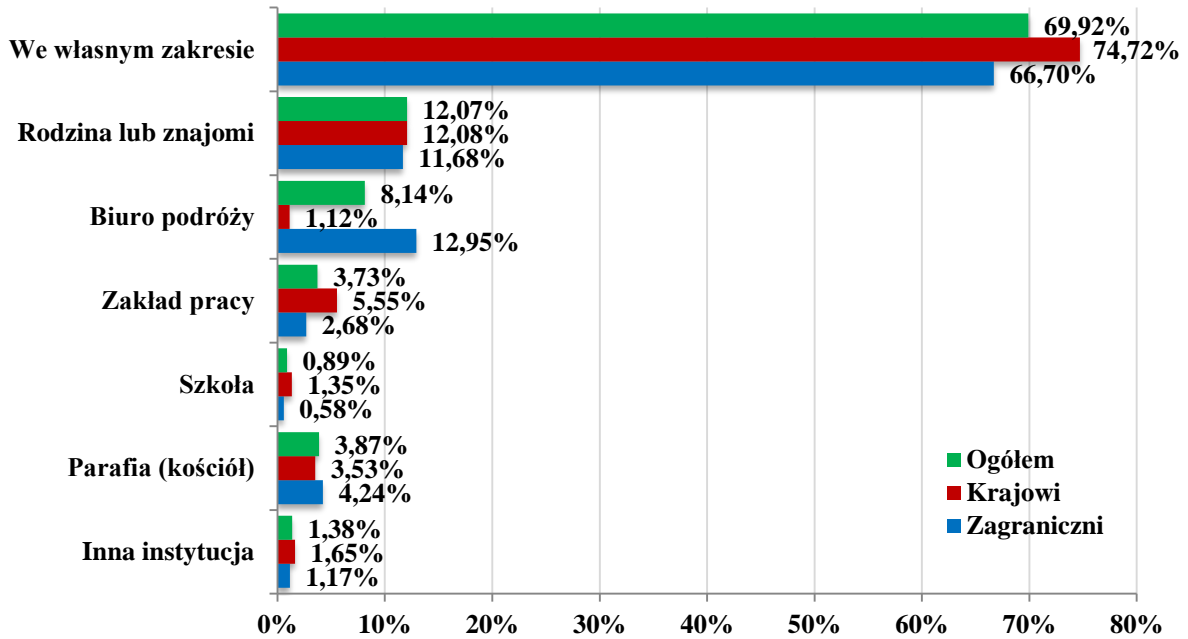

Rysunek 5. Główny cel wizyty odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ruchu turystycznego, przeprowadzonych w Krakowie w 2016 r. na zlecenie Urzędu Miasta pod nadzorem Małopolskiej Organizacji Turystycznej wg metodyki Międzyuczelnianego Zespołu Ekspertów MOT pod kierunkiem K. Borkowskiego.

Podróż do Krakowa odwiedzający organizują przede wszystkim we własnym zakresie (prawie 70% wskazań w 2016 r.) i dotyczy to tak Polaków (prawie 3/4), jak i cudzoziemców (prawie 67%) – zob. Rysunek 6. Na drugim miejscu plasuje się korzystanie z pomocy rodziny lub znajomych (około 12% w 2016 r.), aczkolwiek w przypadku gości zagranicznych większą rolę odgrywa biuro podróży (prawie 13%). Zakład pracy w 2016 r. był częściej organizatorem przyjazdów odwiedzających z Polski (prawie 6% vs niecałe 3%), natomiast parafia/kościół – przybyszów z zagranicy (ponad 4% vs niecałe 4%). Także szkoła oraz tzw. inna instytucja (klub, stowarzyszenie, fundacja, dom kultury itp.) przygotowywały podróż do Krakowa częściej gościom z Polski niż z zagranicy (odpowiednio ponad 1% vs niecały 1% oraz prawie 2% vs niewiele ponad 1%).

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 6. Organizator podróży do Krakowa odwiedzających miasto w 2016 r. (w %)

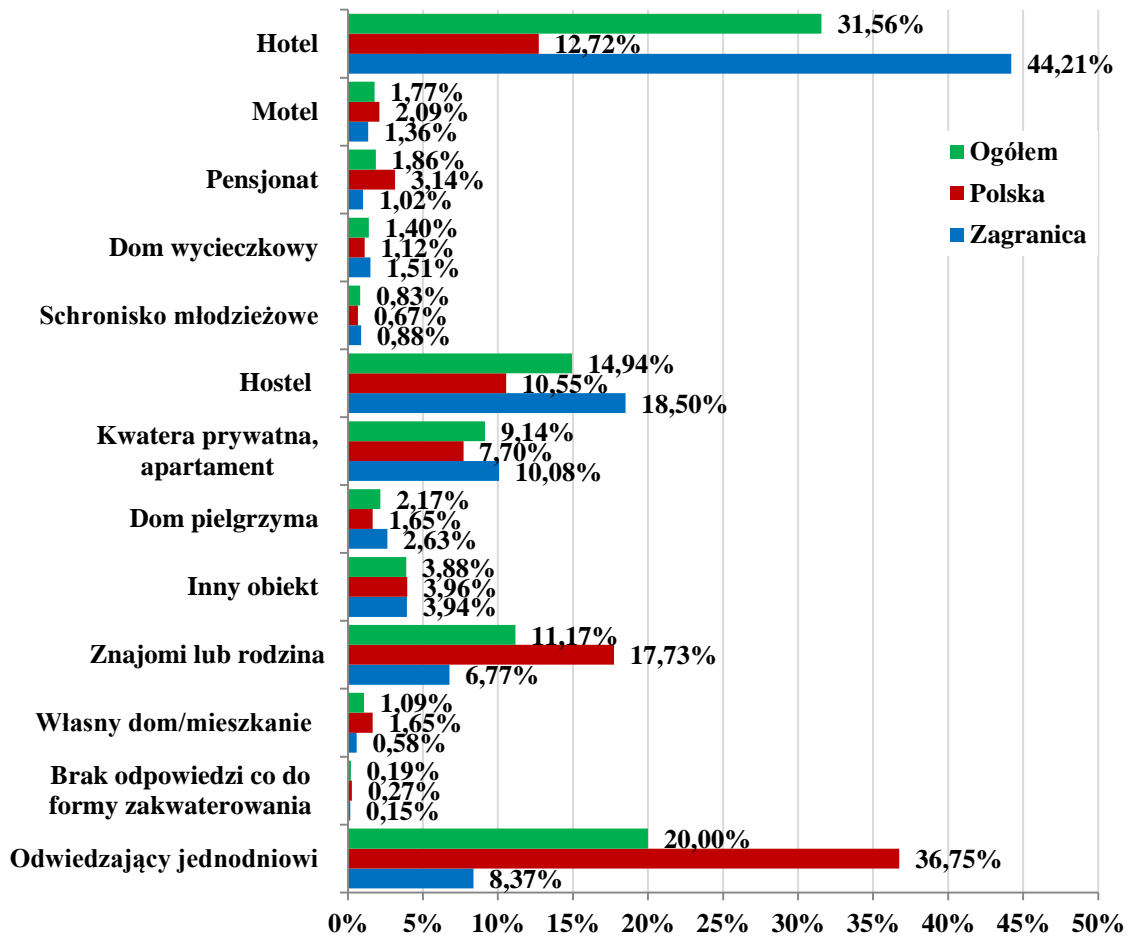
Źródło: [Ruch turystyczny..., 2017, s. 53].

Na miejsce noclegu w Krakowie odwiedzający wybierają zwłaszcza hotele (prawie 32% wskazań w 2016 r.). Na drugim miejscu (pomijając odwiedzających jednodniowych) plasują się hostele, których usługi zakupiło w 2016 r. o około połowę mniej liczna grupa gości (niecałe 15%) – zob. Rysunek 7. Relatywnie dużo osób korzysta również z gościnności rodziny lub znajomych (ponad 11% w 2016 r.) oraz wynajmuje kwatery prywatne lub apartamenty (ponad 9%). Przy czym, o ile w hotelach, hostelach oraz kwaterach prywatnych i apartamentach częściej w 2016 r. nocowali odwiedzający zagraniczni (odpowiednio ponad 44% vs niecałe 13%, prawie 19% vs niecałe 11% oraz ponad 10% vs niecałe 8%), to u rodziny i znajomych – Polacy (ponad 17% vs niecałe 7%). Ci ostatni w większym odsetku nie spędzali nocy w Krakowie (prawie 37% vs ponad 8%) oraz zakwaterowania szukali w pensjonatach (ponad 3% vs ponad 1%) i motelach (ponad 2% vs ponad 1%).

Życie turystyczne Krakowa koncentruje się zwłaszcza na Rynku Głównym. W 2016 r. Sukiennice widziało ponad 65% odwiedzających. Relatywnie dużym zainteresowaniem cieszył się także Wawel (prawie 44% wskazań). Muzeum Podziemia Rynku Głównego zwiedzało ponad 36% odwiedzających, Kazimierz – ponad 19%, a Łagiewniki – ponad 9%. Wszystkie te największe atrakcje turystycznych Krakowa wskazało więcej gości zagranicznych niż krajowych – odpowiednio prawie 71% vs prawie 59%, ponad 45% vs ponad 43%, ponad 39% vs ponad 31% oraz prawie 22% vs 16%.

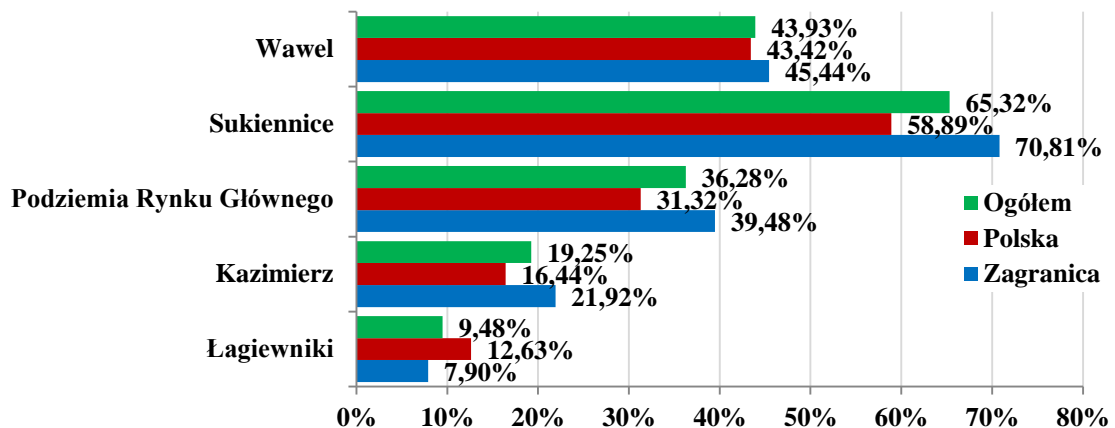
Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Wyjątkiem w tym względzie okazały się Łagiewniki, które zobaczył większy odsetek Polaków (prawie 13%) niż cudzoziemców (prawie 8%). Dane te ilustruje Rysunek 8.

Rysunek 7. Miejsce noclegu w Krakowie odwiedzających miasto w 2016 r. (w %)

Źródło: [Ruch turystyczny..., 2017, s. 44 i 45].

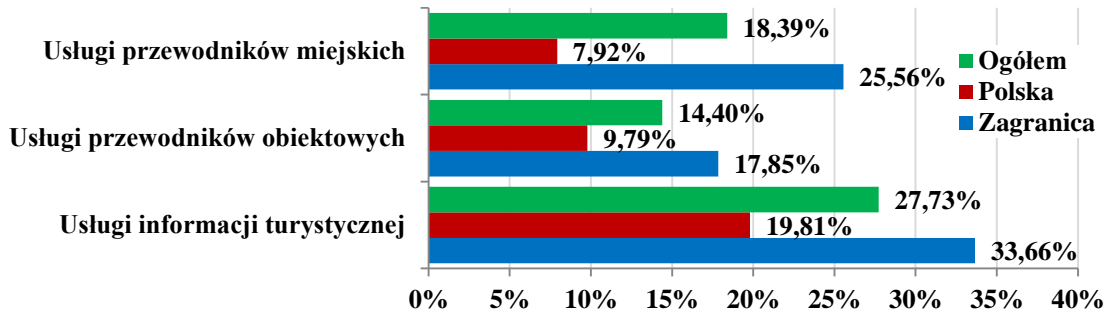

Rysunek 8. Zwiedzanie największych atrakcji turystycznych Krakowa przez odwiedzających miasto w 2016 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ruchu turystycznego, przeprowadzonych w Krakowie w 2016 r. na zlecenie Urzędu Miasta pod nadzorem Małopolskiej Organizacji Turystycznej wg metodyki Międzyuczelnianego Zespołu Ekspertów MOT pod kierunkiem K. Borkowskiego.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Tylko 18% odwiedzających Kraków w 2016 r. nabywało usługi przewodników miejskich, a około 14% – przewodników po obiektach historycznych i muzealnych miasta. Nieco więcej gości korzystało z usług informacji turystycznej (prawie 28%) – zob. Rysunek 9.

Rysunek 9. Korzystanie z usług przewodnickich i informacji turystycznej przez odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań ruchu turystycznego, przeprowadzonych w Krakowie w 2016 r. na zlecenie Urzędu Miasta pod nadzorem Małopolskiej Organizacji Turystycznej wg metodyki Międzyuczelnianego Zespołu Ekspertów MOT pod kierunkiem K. Borkowskiego.

Odsetek ten był nieco wyższy w przypadku cudzoziemców (odpowiednio prawie 26%, prawie 18% i prawie 34%), niż w grupie Polaków (odpowiednio prawie 8%, prawie 10% i prawie 20%).

Metodyka badań

Obszar, zakres i cel badań

Badania i analizy przeprowadzone na potrzeby niniejszego projektu zostały zaplanowane dla obszaru administracyjnego miasta Krakowa. Głównym ich celem było: *Określenie wpływu ekonomicznego turystyki na gospodarkę Krakowa w 2016 r., w odniesieniu do czterech klasycznych elementów, tj. wartości PKB, zatrudnienia, wynagrodzeń oraz podatków i opłat, generowanych dla miasta przez branżę turystyczną.* Tak sformułowany cel dał podstawę do wyspecyfikowania następujących kluczowych pytań badawczych:

1. Jak dużo i na co odwiedzający Kraków w 2016 r. wydali pieniądze przed przyjazdem do miasta?
2. Jak dużo i na co wydatkowali pieniądze podczas pobytu w Krakowie w 2016 r.?

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

3. Jaka była wysokość przeciętnych wydatków na pobyt w Krakowie gości odwiedzających miasto w 2016 r. z podziałem na odwiedzających jednodniowych i turystów?
4. Jaka była wysokość przeciętnych wydatków na pobyt w Krakowie gości odwiedzających miasto w 2016 r. z podziałem na uczestników turystyki: religijnej, kulturowej, zakupowej, biznesowej i ewentualnie innej (pod warunkiem zebrania dostatecznej liczby ankiet, umożliwiającej wnioskowanie statystyczne)?
5. Ile wynosiło PKB wygenerowane przez krakowską turystykę w 2016 r. i jaki był jej wkład do PKB miasta?
6. Ile osób pracowało przy obsłudze ruchu turystycznego w Krakowie w 2016 r.?
7. Jaki był udział zatrudnienia w turystyce w ogólnym zatrudnieniu w Krakowie w 2016 r.?
8. Ile wynosiła szacunkowa suma wynagrodzeń w turystyce w Krakowie i jaki był jej udział w całkowitych wynagrodzeniach brutto wygenerowanych w całej gospodarce miasta w 2016 r.?
9. Jaki strumień podatków i opłat wpłynął do budżetu Krakowa dzięki turystyce i jaki był jego udział w dochodach budżetu miasta w 2016 r.?

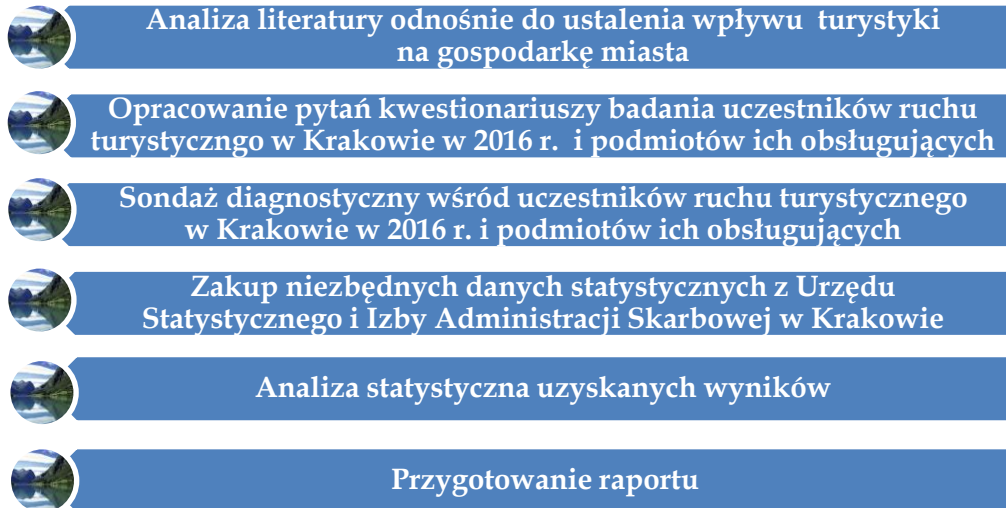
Uzyskane wyniki mogą być pomocne w podejmowaniu przez miasto decyzji o przyszłych działaniach w sferze turystyki. Stanowią one też informację możliwą do wykorzystywania przez różnego rodzaju gremia. Są one ponadto wizytówką Krakowa o określonej wartości promocyjnej, będąc jednymi z pierwszych w Polsce (i nie tylko) badaniami impaktu turystyki dla aglomeracji miejskiej.

Harmonogram badań

Realizacja projektu przewidziana była na 16 miesięcy (z uwagi na opóźnienia w dostarczeniu niezbędnych danych statystycznych została jednak wydłużona do 20 miesięcy). Składała się ona z czterech pakietów zadaniowych. Pakiet pierwszy obejmował przede wszystkim kwerendę krajowej i zagranicznej literatury, dotyczącej zagadnień przewidzianych w przedsięwzięciu, a także identyfikację dostępnych danych statystycznych odnoszących się do wybranych rodzajów działalności gospodarczej oraz ruchu turystycznego i gospodarki turystycznej w Krakowie. Na tej podstawie zaprojektowano metodykę analiz. Drugi pakiet zadaniowy zawierał opracowanie kwestionariuszy ankiet oraz przygotowanie założeń do badań uczestników ruchu turystycznego w Krakowie i lokalnych podmiotów ich obsługujących (dobór próby).

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

W trzecim pakiecie zadaniowym został przeprowadzony sondaż diagnostyczny wśród odwiedzających stolicę Małopolski w 2016 r. oraz, jak zakładano, podmiotów ich obsługujących (zob. Rysunek 10). Zespół nadzorował proces badawczy, m.in. organizując w maju 2016 r. szkolenie dla ankierów. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację wywiadów kwestionariuszowych była Małopolska Organizacja Turystyczna.

Rysunek 10. Etapy badań znaczenia turystyki dla gospodarki Krakowa w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Ostatni pakiet zadaniowy poświęcony został analizie uzyskanych wyników i, po dostarczeniu informacji przez Urząd Statystyczny i Izbę Administracji Skarbowej w Krakowie (niestety później niż początkowo zakładano), opracowaniu raportu.

Dobór próby do badań

Określenie ekonomicznego wpływu turystyki na gospodarkę Krakowa wymagało przede wszystkim poznania wysokości wydatków uczestników ruchu turystycznego. W tym celu wykorzystano wyniki badań ankietowych, które przeprowadzono w okresie **od 1 czerwca do 20 grudnia 2016 r.**, wśród **odwiedzających miasto w celach turystycznych**. Zostały one przygotowane na zlecenie Urzędu m. Krakowa, przez członków Zespołu Ekspertów Turystyki Krakowa (autorów niniejszego raportu).

Określając wielkość próby, kierowano się przede wszystkim rozmiarami populacji, a tę szacowano na większą niż w roku 2015 (m.in. w związku z organizacją Światowych Dni Młodzieży Kraków 2016), tj. w granicach 12 mln osób (ostatecznie wielkość ruchu turystycznego w Krakowie wyniosła 12,15 mln osób). Wykorzystując wzór [Luszniewicz, Słaby 1996, s. 141]:

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

$$n = \frac{N}{1 + \frac{4(N-1)d^2}{u_\alpha^2}} \quad (1)$$

gdzie: N – szacunkowa liczebność populacji generalnej,

d – rząd precyzji oszacowań wskaźników struktury wyrażony w procentach (rozważano poziom 1-5%, a ostatecznie przyjęto 2%),

u_α – dystrybuanta standaryzowanego rozkładu nominalnego $N(0,1)$ dla standardowego w badaniach społeczno-ekonomicznych poziomu istotności $\alpha = 0,05$,

ustalono, że przy wielkości populacji rzędu 12 mln minimalna wymagana liczba osób w badaniu to 2400. Zaplanowano jednak przeprowadzenie większej liczby wywiadów, tj. 3 600, wg następującej specyfikacji:

1. 1 500 ankiet wśród odwiedzających z Polski i co najmniej 2 100 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy, w tym:
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z Wielkiej Brytanii,
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z Niemiec,
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z Włoch,
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z Francji,
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z Hiszpanii,
 - 200 ankiet wśród odwiedzających z zachodniej granicy,
 - co najmniej 900 ankiet wśród odwiedzających z krajów innych niż wymienione i Polska;
2. 1 000 ankiet wśród odwiedzających jednodniowych i co najmniej 2 600 ankiet wśród turystów (nocujących);
3. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach religijnych, w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,
4. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach zwiedzania, w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,
5. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych/znajomych, w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

6. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach udziału w konferencji/ kongresie/ szkoleniu/ wyjeździe motywacyjnym/integracyjnym/ gali/ wydarzeniu firmowym i innych formach grupowych spotkań, w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,
7. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach załatwiania spraw służbowych (podpisanie kontraktu, negocjacje biznesowe, serwis itp.), w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,
8. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach rozrywkowych, w tym:
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z Polski
 - 150 ankiet wśród odwiedzających z zagranicy,
9. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach udziału w wydarzeniu sportowym,
10. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach udziału w festiwalu/koncertcie,
11. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach zakupowych,
12. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach nauki i studiów,
13. 300 ankiet wśród odwiedzających o motywach innych niż wymienione,
14. 300 ankiet wśród odwiedzających o dowolnych motywach;
15. Co najmniej 100 ankiet w czerwcu,
16. Co najmniej 1 500 ankiet w okresie lipiec-sierpień,
17. Co najmniej 2 000 ankiet w okresie wrzesień-grudzień;
18. Co najmniej 150 ankiet przeprowadzonych na lotnisku w Balicach,
19. Co najmniej 150 ankiet przeprowadzonych na Dworcu Głównym (PKP/PKS),
20. Co najmniej 150 ankiet przeprowadzonych w Łagiewnikach,
21. Co najmniej 1 000 ankiet przeprowadzonych na Rynku Głównym i okolicach (Stare Miasto),
22. Co najmniej 150 ankiet przeprowadzonych w krakowskich nowoczesnych centrach kongresowo-targowych,
23. Co najmniej 150 ankiet przeprowadzonych w dużych galeriach handlowych/centrach handlowych.

Ostatecznie sondaż diagnostyczny zrealizowano wśród 4 080 osób, ale po weryfikacji pozyskanych danych i odrzuceniu kwestionariuszy niepoprawnie wypełnionych, dalszej analizie w niniejszym opracowaniu poddano odpowiedzi **4 078** respondentów.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Ankietowanie polegało na przeprowadzeniu zestandaryzowanego wywiadu bezpośredniego według przygotowanego wcześniej kwestionariusza, zgodnie z opracowaną instrukcją, szczegółowo omówioną podczas wspomnianego szkolenia ankietatorów. Przyjęto następujące zasady prowadzenia wywiadów:

- respondentami byli krajowi i zagraniczni uczestnicy ruchu turystycznego, którzy przyjechali do Krakowa na co najmniej 3 godziny i na nie dłużej niż 12 miesięcy bez przerwy;
- w przypadku ankietowania obcojęzycznego respondenta ankietier przekazywał mu kwestionariusz w danym języku (angielskim, niemieckim, francuskim, hiszpańskim, włoskim lub rosyjskim) lub sam zaznaczał odpowiedzi pod jego dyktando.

Kwestionariusz ankiety składał się z 14 pytań odnoszących się m.in. do: długości pobytu odwiedzających w Krakowie, miejsca i kosztu noclegu w mieście, głównego celu wizyty, kwot wydatkowanych przed przyjazdem na rzecz krakowskich podmiotów oraz sum przeznaczanych na różne cele podczas pobytu w mieście. Na końcu kwestionariusza zamieszczono pytania metryczkowe, aby poznać podstawowe cechy demograficzno-społeczne ankietowanych.

Drugą badaną zbiorowością miały być podmioty strony podaźowej rynku turystycznego Krakowa (tylko i wyłącznie), obsługujące odwiedzających miasto w 2016 r. Przygotowano dwa różne kwestionariusze ankiet – jeden dla gestorów obiektów noclegowych i związanych z wydarzeniami (centra konferencyjno-kongresowe, stadion, duże muzea) oraz drugi dla innych podmiotów (biur podróży, punktów informacji turystycznej, muzeów, restauracji, klubów itd.). Pierwsza ankietka składała się z 10 pytań merytorycznych odnoszących się m.in. do: rodzaju organizowanych w obiekcie wydarzeń, struktury gości, zmian cen w różnych okresach roku, przeciętnego zatrudnienia i średnich wynagrodzeń personelu, wydatków poniesionych na rzecz innych krakowskich podmiotów oraz firm spoza miasta w związku z obsługą ruchu turystycznego, a także współpracy z ICE Kraków i TAURON Arena. Zawierała ona również 7 pytań metryczkowych, związanych z charakterystyką obiektu, jego lokalizacją, liczbą organizowanych imprez, liczbą pokoi i miejsc noclegowych oraz miejsc w salach konferencyjnych, liczbą gości nocujących w obiekcie. W drugim z kwestionariuszy było 11 pytań merytorycznych, dotyczących: przeciętnej miesięcznej liczby obsłużonych klientów, zatrudnienia (w tym pracowników bezpośredniego kontaktu) i jego zmian w ciągu roku, przeciętnego wynagrodzenia personelu, zmian cen w różnych okresach roku, wydatków poniesionych na

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

rzecz innych krakowskich podmiotów oraz firm spoza miasta w związku z obsługą ruchu turystycznego, a także współpracy z ICE Kraków i TAURON Arena. Zamieszczono w nim ponadto 2 pytania metryczkowe, pozwalające zidentyfikować charakter firmy i jej lokalizację. Zakładano przeprowadzenie (w okresie od 1 listopada do 20 grudnia 2016 r.) badań wśród 100 respondentów, w tym przedstawicieli: 20 hoteli, 20 organizatorów różnego rodzaju wydarzeń, 5 dużych muzeów z salami konferencyjnymi oraz 20 biur podróży turystyki przyjazdowej i punktów informacji turystycznej, 15 mniejszych muzeów, 20 restauracji, klubów i innych placówek gastronomicznych. Badania tej grupy respondentów miały służyć ewentualnej korekcie wysokości wydatków wskazanych przez odwiedzających i pomóc w oszacowaniu znaczenia turystyki w sferze zatrudnienia i wynagrodzeń. Niestety nie udało się pozyskać informacji od powyższych podmiotów i Zespół zmuszony był szukać innych rozwiązań.

Metoda analizy

Zmierzając do określenia znaczenia turystyki dla gospodarki miasta należy najpierw uwzględnić efekty popytu pierwotnego, tj. reprezentowanego przez uczestników ruchu turystycznego, przyjeżdżających do destynacji i wydatkujących tu (a także przed przyjazdem na rzecz lokalnych podmiotów) swoje środki finansowe [Seweryn, 2010, s. 251]. W toku analiz w pierwszej kolejności uwagę skoncentrowano zatem na wynikach przeprowadzonych badań ankietowych. Informacje na temat wydatków odwiedzających Kraków w 2016 r. zostały następnie zestawione z liczbą uczestników ruchu turystycznego w mieście w tymże roku, która szacowana jest na 12,15 mln osób. Wzięto przy tym pod uwagę, że wydatki te różnią się (jak należy wnioskować na podstawie badań) w zależności od tego, czy ponoszą je odwiedzający jednodniowi (w liczbie 3,65 mln osób), czy turyści (nocujący w Krakowie, w liczbie 8,5 mln osób), a także czy wydatkujący pochodzą z Polski (w liczbie 9,25 mln), czy z zagranicy (2,9 mln) [*Ruch turystyczny...*, 2017, s. 18-19].

Do kolejnych analiz wykorzystano aktualnie obowiązującą klasyfikację gospodarki narodowej [Polska Klasyfikacja Działalności (PKD), 2007], wydzielając z niej turystykę w zakresie podobnym do tego, który Urząd Statystyczny w Krakowie przyjął i stosuje do obliczeń związanych z gospodarką turystyczną miasta [por. *Gospodarka turystyczna...*, 2015, s. 6]. Warto dodać, że US w Krakowie w swoim raporcie z 2015 r., w porównaniu z raportem z 2012 r., skorygował ten zakres o dodatkową grupę (Inne związane

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

z turystyką) wg wcześniejszego opracowania Zespołu przygotowującego niniejszy raport [pt.: *Wpływ ekonomiczny...*, 2014, s. 22-23]. Ponadto do zakresu gospodarki turystycznej dodano obecnie jeszcze dwie podklasy sekcji S – odnoszące się do poprawy zdrowia i urody (zob. Tabela 6). W sumie przypisano więc do niej wszystkie te rodzaje działalności, które wytwarzają produkty charakterystyczne dla turystyki oraz produkty nabywane zawsze lub incydentalnie przez wszystkich albo niektórych uczestników ruchu turystycznego.

Tabela 6. Sekcje i podklasy PKD 2007 przyjęte do analiz znaczenia turystyki dla gospodarki Krakowa

Oznaczenie podklas	Nazwa sekcji i podklas
Sekcja G - HANDEL HURTOWY I DETALICZNY; NAPRAWA POJAZDÓW SAMOCHODOWYCH, WŁĄCZAJĄC MOTOCYKLE	
47.71.Z	Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.72.Z	Sprzedaż detaliczna obuwia i wyrobów skórzaných prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.75.Z	Sprzedaż detaliczna kosmetyków i artykułów toaletowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.77.Z	Sprzedaż detaliczna zegarków, zegarów i biżuterii prowadzona w wyspecjalizowanych
47.78.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.79.Z	Sprzedaż detaliczna artykułów używanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
Sekcja H - TRANSPORT I GOSPODARKA MAGAZYNOWA	
50.30.Z	Transport wodny śródlądowy pasażerski
49.31.Z	Transport lądowy pasażerski, miejski i podmiejski (w tym: miejskie lub podmiejskie przewozy pasażerskie realizowane środkami transportu lądowego, takimi jak: autobus, tramwaj, kolej nadziemna itp., transfery z i na lotnisko)
51.10.Z	Transport lotniczy pasażerski
49.32.Z	Działalność taksówek osobowych
49.39.Z	Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany (w tym: wynajem autobusów z kierowcą, przewozy wycieczkowe i turystyczne oraz inne okazjonalne przewozy autobusowe, przewozy wahadłowe między portem lotniczym a stałymi punktami w centrum miasta, transport pasażerski pojazdami napędzanymi siłą mięśni ludzkich lub ciągnionymi przez zwierzęta)
52.21.Z	Działalność usługowa wspomagająca transport lądowy (w tym: działalność terminali, takich jak dworce kolejowe, dworce autobusowe, działalność związana z parkingami samochodowymi i rowerowymi)
52.23.Z	Działalność usługowa wspomagająca transport lotniczy (w tym: działalność terminali, takich jak porty, dworce lotnicze itp., kontrola ruchu lotniczego, obsługa naziemna statków powietrznych)
Sekcja I - DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z ZAKWATEROWANIEM I USŁUGAMI GASTRONOMICZNYMI	
55.10.Z	Hotele i podobne obiekty zakwaterowania
55.20.Z	Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania
55.30.Z	Pola kempingowe (włączając pola dla pojazdów kempingowych) i pola namiotowe
55.90.Z	Pozostałe zakwaterowanie
56.10.A	Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne
56.10.B	Ruchome placówki gastronomiczne
56.21.Z	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)
56.30.Z	Przygotowywanie i podawanie napojów
Sekcja J - INFORMACJA I KOMUNIKACJA	
58.11.Z	Wydawanie książek (atlasów, map)
58.19.Z	Pozostała działalność wydawnicza (wydawanie katalogów, materiałów reklamowych itp.)
59.14.Z	Działalność związana z projekcją filmów (w tym w kinach, na otwartym powietrzu i w pozostałych miejscach)
63.12.Z	Działalność portali internetowych (w tym działanie witryn internetowych, które wykorzystują wyszukiwarki, aby generować i utrzymywać obszerne bazy danych internetowych adresów i treści w formacie łatwym do wyszukania)
Sekcja M - DZIAŁALNOŚĆ PROFESJONALNA, NAUKOWA I TECHNICZNA	
74.10.Z	Działalność w zakresie specjalistycznego projektowania (w tym działalność dekoratorów wnętrz)
74.30.Z	Działalność związana z tłumaczeniami

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Sekcja N - DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE USŁUG ADMINISTROWANIA I DZIAŁALNOŚĆ WSPIERAJĄCA	
77.11.Z	Wynajem i dzierżawa samochodów osobowych i furgonetek
77.21.Z	Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego
79.11.A	Działalność agentów turystycznych
79.11.B	Działalność pośredników turystycznych
79.12.Z	Działalność organizatorów turystyki
79.90.A	Działalność pilotów wycieczek i przewodników turystycznych
79.90.B	Działalność w zakresie informacji turystycznej
79.90.C	Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana (w tym: rezerwacja środków transportu, hoteli, restauracji, wynajmu samochodu, widowisk rozrywkowych i sportowych, sprzedaż biletów na przedstawienia teatralne, sportowe oraz pozostałe wydarzenia rozrywkowe i widowiskowe)
82.30.Z	Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów
Sekcja R - DZIAŁALNOŚĆ ZWIĄZANA Z KULTURĄ, ROZRYWKĄ I REKREACJĄ	
90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych (teatralnych, operowych, musicalowych i innych)
90.02.Z	Działalność wspomagająca wystawianie przedstawień artystycznych
90.03.Z	Artystyczna i literacka działalność twórcza
90.04.Z	Działalność obiektów kulturalnych (w tym teatrów i sal koncertowych, galerii i salonów wystawienniczych)
91.02.Z	Działalność muzeów
91.03.Z	Działalność historycznych miejsc i budynków oraz podobnych atrakcji turystycznych
91.04.Z	Działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz obszarów i obiektów ochrony przyrody
92.00.Z	Działalność związana z grami losowymi i zakładami wzajemnymi (w tym działalność kasyn)
93.11.Z	Działalność obiektów sportowych (na otwartym powietrzu i halowych – stadiony, tory wyścigowe, tory do gry w kręgle, baseny, pola golfowe itp., organizowanie i przeprowadzanie imprez sportowych dla sportowców zawodowych lub amatorów)
93.13.Z	Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej (m.in. centrów i klubów fitness)
93.21.Z	Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki (w tym organizowanie różnych atrakcji rozrywkowych i rekreacyjnych, takich jak: zjazdy wodne, gry, pokazy, wystawy tematyczne i imprezy plenerowe)
93.29.Z	Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna (w tym: działalność parków rekreacyjnych, transport rekreacyjny, np. działalność przystani jachtowych, wypożyczanie sprzętu rekreacyjnego, działalność jarmarków i widowisk o charakterze rekreacyjnym, działalność plaż, włączając wynajmowanie przebieralni, szafek na ubrania, wypożyczanie leżaków itd., działalność miejsc do tańczenia, np. dyskoteki, sale taneczne, działalność producentów i sponsorów przedstawień na żywo, innych niż artystyczne lub sportowe, w obiektach lub poza nimi)
Sekcja S - POZOSTAŁA DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA	
96.02.Z	Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne
96.04.Z	Działalność usługowa związana z poprawą kondycji fizycznej (w tym działalność usługowa łaźni tureckich, saun i łaźni parowych, solariów, salonów odchudzających, salonów masażu itp., mająca na celu poprawę samopoczucia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [PKD 2007; *Wpływ ekonomiczny...*, 2013; *Gospodarka turystyczna...*, 2015].

Każdą z kategorii wydatków odwiedzających miasto w 2016 r. (ponoszonych zarówno przed przyjazdem, jak i podczas pobytu) zakwalifikowano następnie do jednej lub w określonych częściach do dwóch, trzech, czterech, a nawet pięciu z siedmiu sekcji (G, H, I, J, M, N, R i S), zaliczonych do gospodarki turystycznej Krakowa. Przykładowo, wydatki na zakupy (pamiątek, żywności, upominków itd.) przypisano do sekcji G (gdyż są to wpływy podmiotów zaliczonych w PKD 2007 do działu 47), wydatki na noclegi – do sekcji I (gdyż są to wpływy podmiotów zaliczonych w PKD 2007 do działu 55), wydatki na zwiedzanie w 90% do sekcji R (gdyż są to wpływy podmiotów zaliczonych w PKD 2007 do działu 91), a w 10% do sekcji N (gdyż są to wpływy podmiotów zaliczonych w PKD 2007 do działu 79) itd.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Dla każdej z wyszczególnionych w powyższej tabeli sekcji przeprowadzono analizy i, wykorzystując informacje o wysokości całkowitych przychodów podmiotów zakwalifikowanych do tych sekcji (pozyskane z Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie), otrzymano bezpośredni udział turystyki w wybranych sekcjach i w całej gospodarce miasta, czyli tzw. efekty pierwotne [Niemczyk, Seweryn, 2008, s. 259]. Należy dodać, że w niektórych przypadkach instytucje nie dysponowały danymi zdezagregowanymi na powyższe sekcje PKD (informacja uzyskana od Dyrektora Izby Administracji Skarbowej w Krakowie), co zmuszało Zespół do dokonywania odpowiednich szacunków. Podobnie było w przypadku liczby zatrudnionych oraz wysokości przychodów, wynagrodzeń i podatków od mikrofirm, na temat których również nie uzyskano informacji, a więc wielkości te wymagały stosownego oszacowania.

Biorąc pod uwagę, że środki pieniężne zasilające daną gospodarkę krążą w obiegu, analizą wpływu ekonomicznego trzeba objąć, oprócz efektów bezpośrednich, także efekty pośrednie i indukowane. Ze względu na brak odpowiednich danych w statystyce publicznej na poziomie miasta (gminy miejskiej), do oszacowania tych wtórnych efektów (pośrednich i indukowanych) wykorzystano wartości mnożników obliczone w oparciu m.in. dane o nakładach inwestycyjnych podmiotów gospodarki narodowej oraz wydatków – kosztów ogółem z pominięciem kosztów wynagrodzeń, wielkość zatrudnienia w branży turystycznej w Krakowie i dochody zatrudnionych tam netto.

Należy jeszcze wspomnieć, że w obiegu pieniądza przywiezionego i wydanego przez turystę na danym obszarze mogą wystąpić tzw. „wycieki”. Polegają one na odpływie pieniędzy z terenu recepcji, co wywołuje „ubytki” efektu mnożnikowego. Dopóki jednak popyt lokalnych przedsiębiorców, władz i mieszkańców może być zaspokojony przez producentów z destynacji, to łańcuch pośrednich i indukowanych efektów nie kończy się, ponieważ generuje przepływ pieniądza i przychody na danym obszarze. W badaniu podjętym przez Zespół wycieki, o których mowa, ujawniły się na poziomie efektów bezpośrednich (zostały one wyeliminowane poprzez zawężenie danych w ankietach i uzyskanych informacji na temat wydatków na rzecz podmiotów jedynie z Krakowa) oraz efektów pośrednich i indukowanych (zostały one uwzględnione przy szacowaniu wartości mnożników). Podsumowując, można stwierdzić, że opracowana metodyka badań pozwoliła na prawidłową realizację zamierzonego celu projektu.

Ograniczenia związane z prowadzonymi badaniami

Proces pomiaru efektywności w przypadku turystyki jest trudniejszy niż w odniesieniu do innych sektorów gospodarki, chociażby dlatego, że nie jest ona wydzielona w statystyce klasyfikacji działalności. Z całości efektów ekonomicznych dla danego terenu należy więc wyodrębnić tylko te, które mają swe źródło w turystyce. Ponadto oddziaływanie turystyki na gospodarkę ma charakter wieloaspektowy – nie tylko bezpośredni, ale i pośredni oraz indukowany. Występuje też czasowe przesunięcie efektów. Wszystkie te uwarunkowania czynią pomiar bardzo złożonym. Kwerenda literatury, przede wszystkim światowej, podsuwa wprawdzie opracowania poświęcone przedmiotowemu tematowi, ale niestety te o charakterze teoretycznym mają bardzo ogólną postać i w niewielkim stopniu mogą przyczyniać się do konceptualizacji badań; te natomiast, które prezentują wyniki badań, nie ujawniają konkretnych założeń i rozwiązań metodycznych, poprzestając na ogólnym wprowadzeniu i przedstawiając tylko końcowe rezultaty.

Realizacja badań wpływu turystyki na gospodarkę miasta związana była z kilkoma dodatkowymi ograniczeniami. Pierwszym wartym wzmianki był brak dla poziomu aglomeracji miejskiej wielu danych statystycznych, gromadzonych przez instytucje publiczne. Konsekwencją skupienia uwagi na zjawiskach dla obszaru miasta była też niedostępność tablicy przepływów międzygałęziowych i tym samym konieczność przyjęcia autorskiego podejścia badawczego do analiz, a jednocześnie brak możliwości bezpośredniego obliczenia wartości mnożników turystycznych. Innym dużym utrudnieniem była odmowa podmiotów strony podaźowej krakowskiego rynku turystycznego odnośnie do wypełnienia przygotowanych dla nich kwestionariuszy ankiet. Po raz kolejny (mając na względzie poprzednie badania prowadzone przez Zespół) wyraźnie jawi się zatem problem niechęci do współpracy lokalnej branży turystycznej z Urzędem Miasta Krakowa i Małopolską Organizacją Turystyczną.

Charakterystyka badanej zbiorowości

W badaniu uczestników ruchu turystycznego w Krakowie w 2016 r. uzyskano **4 078** poprawnie wypełnionych kwestionariuszy, które stały się podstawą analizy.

Respondenci pochodzili z 68 krajów. Najliczniej reprezentowani byli Polacy: 42,5% badanej zbiorowości, Brytyjczycy 12,6% oraz Włosi 6% (por. Tabela 7). Po około

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

5% stanowili: Niemcy i Francuzi, 4% Hiszpanie, 3% goście z Ukrainy. W badaniu uczestniczyło po około 2%: Amerykanów i Czechów, a 1% stanowili reprezentanci: Norwegii, Rosji, Szwecji, Irlandii, Belgii, Holandii. Pozostałe narodowości miały udział poniżej 1%, w sumie stanowiły 5% próby. Wśród nich znaleźli się mieszkańcy takich krajów jak: Algieria, Arabia Saudyjska, Argentyna, Australia, Austria, Białoruś, Birma, Brazylia, Bułgaria, Chile, Chiny, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Dania, Estonia, Filipiny, Finlandia, Grecja, Gruzja, Indie, Irlandia Północna, Islandia, Izrael, Japonia, Kanada, Katar, Kazachstan, Kolumbia, Korea, Korea Południowa, Kostaryka, Liban, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Macedonia, Malta, Maroko, Meksyk, Mołdawia, Nigeria, Nowa Zelandia, Peru, Portoryko, Republika Kosowa, Portugalia, Republika Południowej Afryki, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwajcaria, Turcja i Węgry.

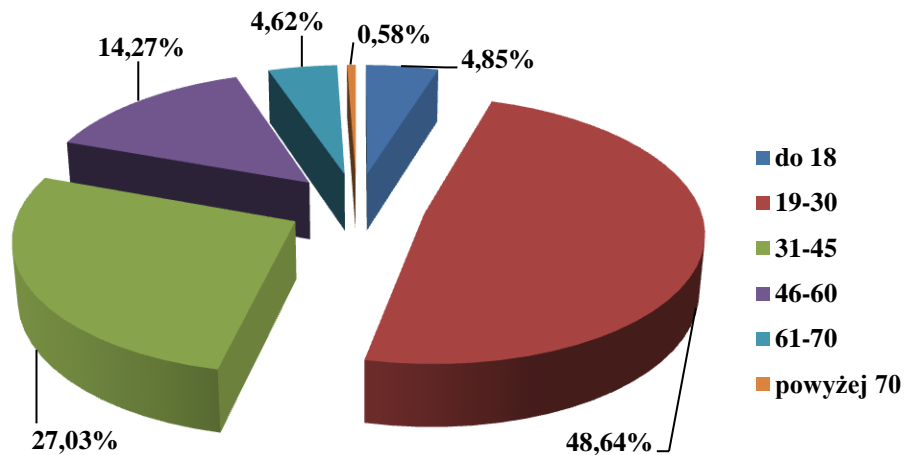
Tabela 7. Procentowy udział poszczególnych narodowości w próbie badawczej

Narodowość	% badanej zbiorowości
Australia	0,5%
Austria	0,8%
Belgia	1,2%
Czechy	1,8%
Francja	4,7%
Hiszpania	4,2%
Holandia	1,1%
Irlandia	1,1%
Kanada	0,3%
Litwa	0,5%
Łotwa	0,2%
Meksyk	0,2%
Niemcy	5,0%
Norwegia	1,5%
Polska	42,5%
Portugalia	0,3%
Rosja	1,3%
Słowacja	0,9%
Stany Zjednoczone	2,5%
Szwajcaria	0,4%
Szwecja	1,2%
Turcja	0,3%
Ukraina	3,5%
Węgry	0,7%
Wielka Brytania	12,6%
Włochy	5,8%
Pozostałe	5,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

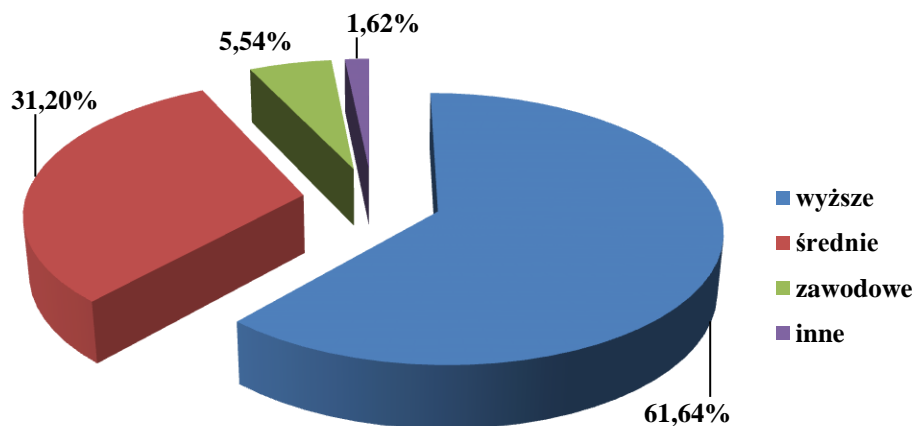
W badanej grupie prawie połowę (48,64%) stanowiły osoby młode, w wieku 18-30 lat (por. Rysunek 11). Ponad jedna czwarta (27,03%) to respondenci w wieku 31-45 lat. Prawie 15% (14,27%) to osoby liczące 46-60 lat. Po 5% zbiorowości tworzyli respondenci w przedziałach wiekowych: 61-70 oraz do 18 lat. Najmniejszą reprezentację posiadali przedstawiciele grupy wiekowej powyżej 71 lat (0,58%).

Rysunek 11. Struktura wieku badanej zbiorowości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Jeśli chodzi o wykształcenie to 61,64% respondentów legitymowało się wyższym, a prawie 1/3 badanych (31,24%) posiadała średnie (por. Rysunek 12). Ponad 5% zbiorowości miało wykształcenie zawodowe, a ponad 1% inne, zapewne podstawowe.

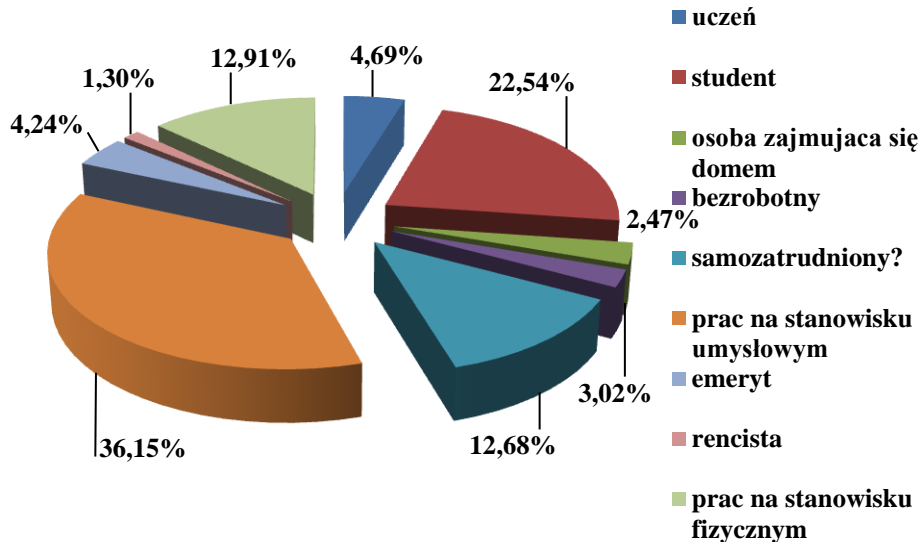

Rysunek 12. Struktura wykształcenia badanej zbiorowości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

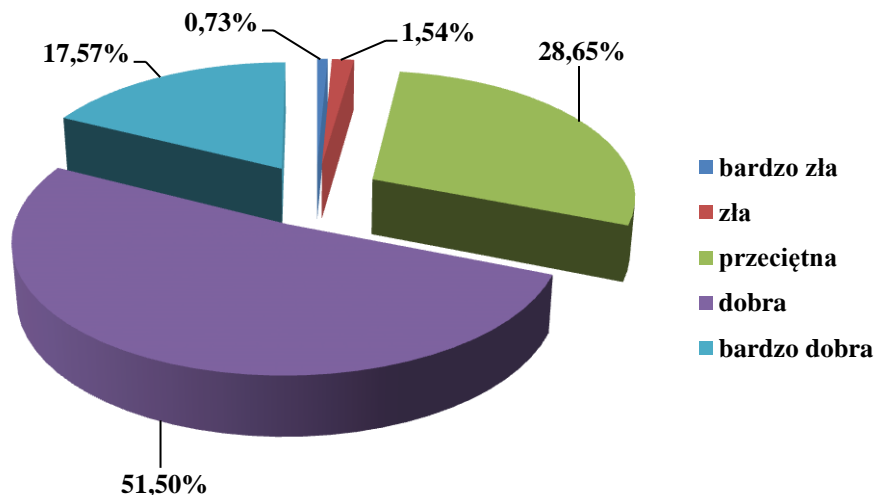
W badanej zbiorowości ponad 1/3 (36,15%) stanowiły osoby zatrudnione na stanowisku umysłowym (por. Rysunek 13). Prawie ¼ grupy to studenci (22,54%). Ponad 12%-owy udział miały dwie zbiorowości: zatrudnieni na stanowiskach fizycznych (12,91%) oraz pracujący na własny rachunek (12,68%). Pozostałe kategorie były mniej licznie reprezentowane. Po ponad 4% stanowili uczniowie (4,69%) i emeryci (4,24%). W badaniu uczestniczyły również osoby zajmujące się domem (3,02%) i renciści (1,3%).

Rysunek 13. Struktura zawodowa badanej zbiorowości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Ponad połowa badanej zbiorowości (51, 5%) oceniała swoją sytuację materialną jako dobrą, a ponad 1/4 jako przeciętną (por. Rysunek 14).

Rysunek 14. Struktura ocen sytuacji materialnej respondentów

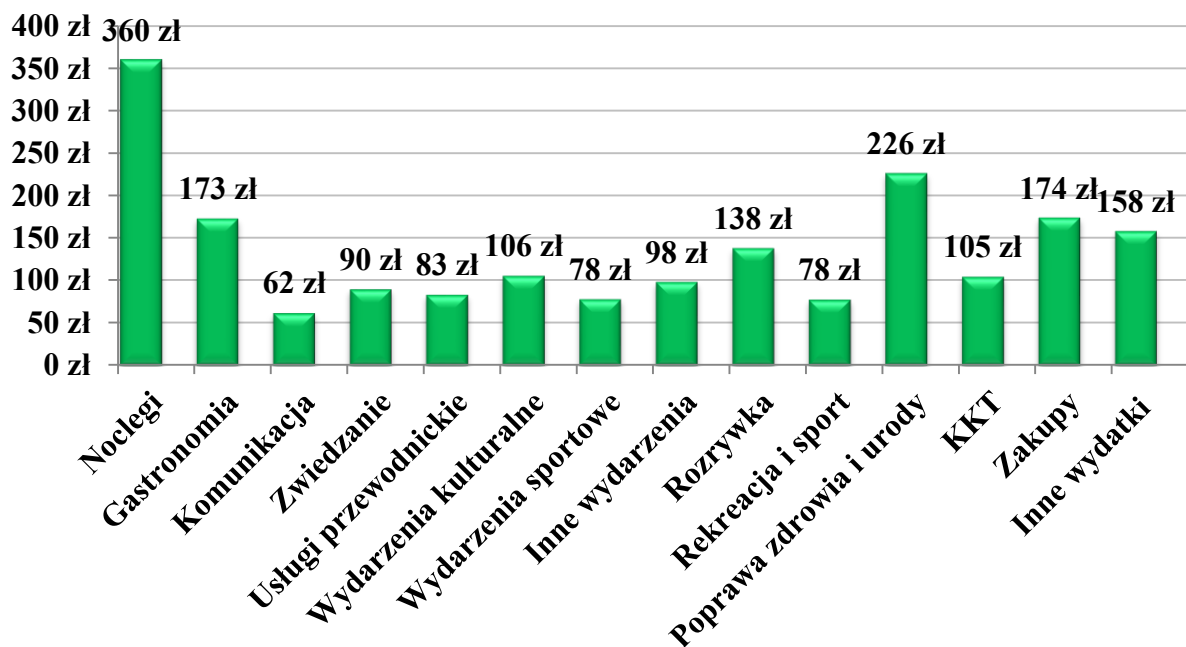
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Za bardzo dobrą uznawało ją 17,57% respondentów. Jako złą oceniali ją 1,54% badanych, a bardzo złą poniżej 1% zbiorowości.

Wydatki odwiedzających Kraków w 2016 r.

Przeciętny poziom wydatków gości odwiedzających Kraków

Analiza zebranego materiału empirycznego pozwoliła określić przeciętny poziom wydatków odwiedzających w Krakowie (por. Rysunek 15) oraz udział w badanej zbiorowości osób, które ponosiły wydatki na dany cel (por. Rysunek 16). Najwyższe kwoty ponoszone były noclegi – średnio 360 zł. Nie jest to duża kwota, ale należy pamiętać, że część turystów korzysta z noclegów w hostelach, część w prywatnych pokojach, które to noclegi są tańsze niż w hotelach. Ponadto należy zwrócić uwagę, że tylko 55% respondentów ponosiło koszty noclegów. Można to tłumaczyć przede wszystkim faktem, że badani byli odwiedzający, a ponadto korzystaniem z noclegów u znajomych i rodziny oraz z couchsurfingu, a więc systemu turystycznej konsumpcji współdzielonej.

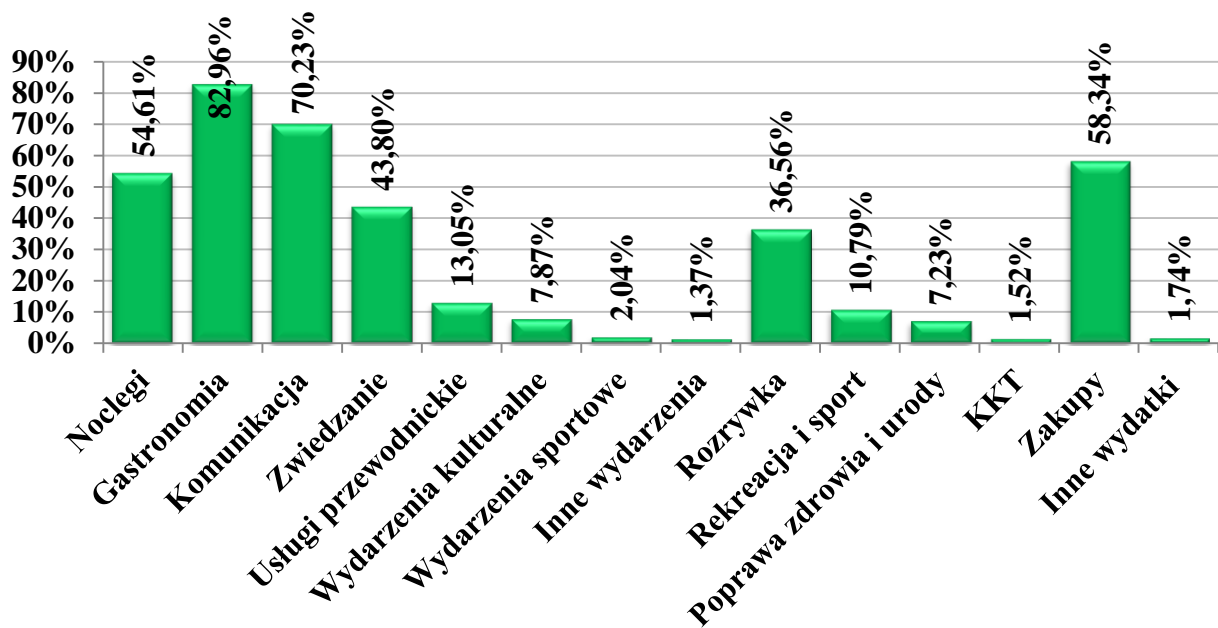

Rysunek 15. Przeciętna wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających miasto w 2016 r. (w zł na osobę)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Drugą pozycją, jeśli chodzi o przeciętną kwotę wydatkowaną przez jedną osobę, były sumy przeznaczane na poprawę zdrowia i urody – ponad 220 zł. Taki wynik wydaje się na pierwszy rzut oka zaskakujący. Jednakże, należy wziąć pod uwagę fakt, że tylko niewiele ponad 7% respondentów deklarowało takie wydatki. Można to interpretować, że była to grupa turystów zorientowana na cele związane z medycyną (na przykład estetyczną) i poprawą swego dobrostanu poprzez korzystanie z oferty zabiegów spa i wellness w mieście. Usługi te mają odpowiednio wysokie ceny.

Rysunek 16. Odsetek badanych odwiedzających Kraków w 2016 r. ponoszących wydatki na dany cel

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Przeciętny odwiedzający wydawał podobne kwoty (po ponad 170 zł) na zakupy i gastronomię. To są ważne informacje z punktu widzenia usługodawców z branży gastronomicznej i placówek handlowych w mieście. Godny podkreślenia jest fakt, że ponad 80% respondentów korzystało z usług placówek gastronomicznych w Krakowie (był to najwyższy odsetek w badanej zbiorowości). Zakupy w mieście robiło prawie 60% badanych, a więc również znaczący odsetek gości.

Kolejna, co do wysokości, kwota była przeznaczana na kategorię „inne wydatki”, przeciętnie było to prawie 160 zł, ale deklarowało ją tylko 2% badanych.

Prawie 140 zł odwiedzający wydawali przeciętnie na rozrywkę i ponad 1/3 respondentów przyznawała, że z niej korzystała. Kolejna pozycja, według wysokości wydatków to udział w wydarzeniach kulturalnych, na który przeznaczano ponad 100 zł. Ich ponoszenie deklarowało 8% odwiedzających. Podobną kwotę wydatkowano na

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Krakowską Kartę Turystyczną (105 zł), ale była to pozycja tylko w budżecie 2% gości Grodu Kraka.

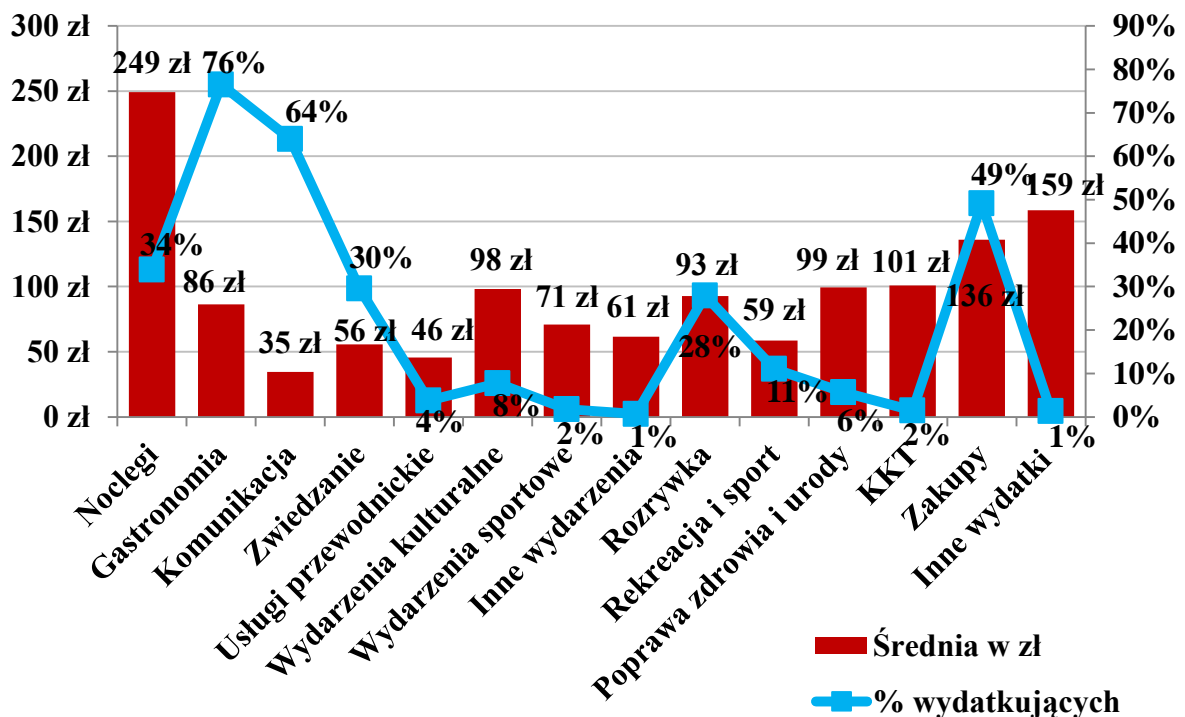
Przeciętnie 90 zł kosztowało krakowskich odwiedzających zwiedzanie, pozycję tę wskazało 44% respondentów. Opłata za usługi przewodnickie wynosiła u przeciętnego turysty ponad 80 zł, a korzystało z nich 13% badanych. Wydarzenia sportowe pochłaniały 78 zł, a „inne wydarzenia” 98zł, ale uczestniczyło w nich odpowiednio 2% i 1% badanych.

Na sport i rekreację wydawano przeciętnie także 78zł, a korzystało z powyższej oferty 11% respondentów.

Przeciętne wydatki na komunikację miejską w Krakowie wyniosły 62 zł i ponosiło je aż 70% respondentów.

Reasumując, jeśli chodzi o zakres ponoszenia wydatków na poszczególne cele, to najpowszechniejsze jest korzystania z usług gastronomicznych (83%), transportu publicznego (70%), handlu detalicznego (58%), noclegowych (55%), zwiedzania (44%) i rozrywkowych (37%).

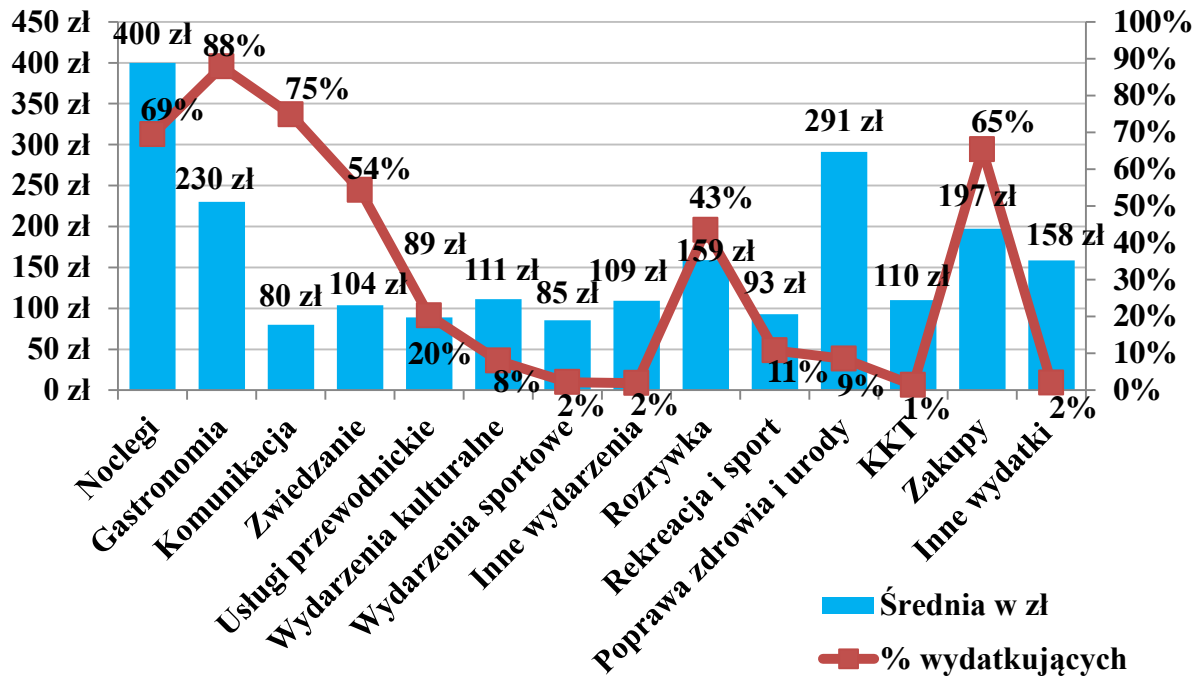
Interesujące badawczo jest porównanie zachowań polskich i zagranicznych odwiedzających. Poziom wydatków Polaków na poszczególne cele i ich zakres przedstawia Rysunek 17, a zagranicznych odwiedzających – Rysunek 18.

Rysunek 17. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Polski (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 18. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z zagranicy (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Generalnie, wydatki na wszystkie pozycje były kwotowo niższe wśród gości krajowych niż u zagranicznych, porównywalne były jedynie „inne wydatki”. W przypadku tych najistotniejszych kategorii poziom wydatków Polaków był o połowę niższy od zagranicznych, a w szczególności: gastronomia (2,7 razy), komunikacja (2,3), usługi przewodnickie (2 razy), zwiedzanie (1,9), noclegi (1,6 razy). W przypadku wydatków na poprawę zdrowia i urody zagraniczni odwiedzający wydawali przeciętnie prawie trzykrotnie wyższe sumy.

Wydatki polskich turystów na sport i rekreację, rozrywkę oraz „inne wydarzenia” były o około 40% niższe niż zagranicznych. Natomiast w zakresie wydatków na wydarzenia: kulturalne, sportowe czy Krakowską Kartę Turystyczną różnice sięgały 10%-20%. Związane to zapewne jest ze sztywnymi cenami biletów na poszczególne wydarzenia. Prowadzi to do konkluzji, że dla krakowskich gestorów obiektów narodowość turystów jest istotną determinantą przychodów z usług gastronomicznych, przewodnickich, kulturalnych czy wydatków na wejściówki do obiektów.

Rezultaty wskazują, że najwyższa kwota (prawie 250 zł) przeznaczana była przez Polaków na noclegi. Drugie, co do wysokości były „inne wydatki” (prawie 160 zł), ale ponosił je tylko 1% badanych. Natomiast prawie 140 zł przeciętnie wydawał polski

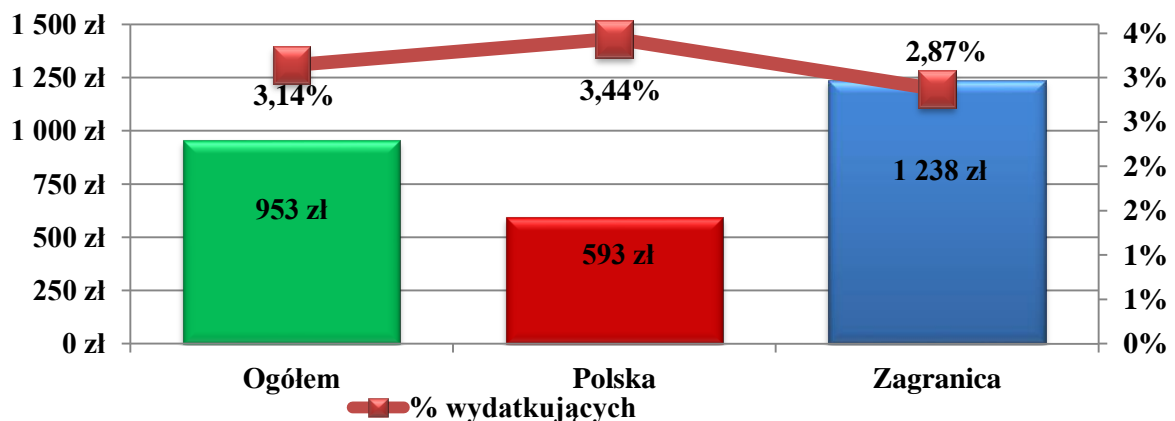
Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

odwiedzający w Krakowie na zakupy i ponosiła je prawie połowa respondentów. Kolejna pozycja (około 100 zł) to wydatki na Krakowską Kartę Turystyczną, ale realizowało je tylko 2% Polaków.

Różnice w odsetku Polaków wydatkujących na poszczególne cele w stosunku do gości z zagranicy były największe w przypadku usług noclegowych (36 pkt% mniej), zwiedzania (25 pkt% mniej), zakupów i usług przewodnickich (po 16 pkt% mniej), rozrywki (15 pkt % mniej), usług gastronomicznych i komunikacji publicznej (11 pkt% mniej). Natomiast w pozostałych kategoriach różnica wynosiła od 1 pkt% do 3 pkt %.

Wskazuje to na upodabnianie zachowań polskich turystów na rynku usług gastronomicznych, a przede wszystkim zakresu korzystania z różnorodnych wydarzeń.

Jeśli chodzi o wydatki uczestników MICE na udział w określonych spotkaniach i wydarzeniach organizowanych w Krakowie, to przeciętna kwota sięgała ponad 950 zł, ale była wyraźnie zróżnicowana w zależności od kraju pochodzenia: dla krajowych odwiedzających wynosiła prawie 600 zł, a dla zagranicznych ponad dwa razy więcej (por. Rysunek 19). Natomiast tylko 3% badanych, niezależnie od kraju pochodzenia ponosiło takie wydatki.

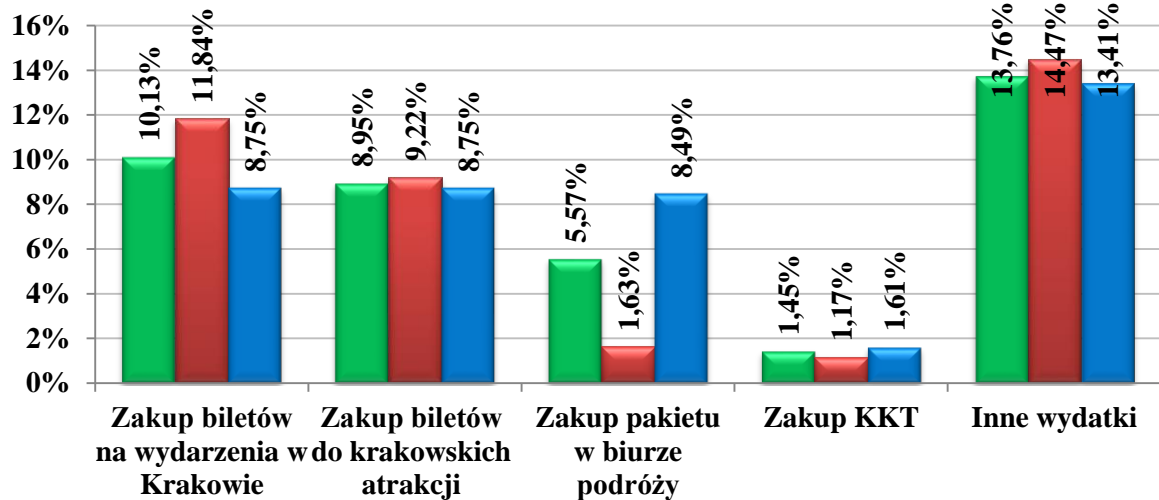
Rysunek 19. Wysokość wydatków na udział w konferencji, kongresie, szkoleniu, wyjeździe motywacyjnym/integracyjnym, gali, wydarzeniu firmowym lub innym grupowym spotkaniu biznesowym w Krakowie badanych odwiedzających miasto (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Analizując wydatki odwiedzających w Krakowie należy uwzględnić też te, które zostały poniesione przed przyjazdem do miasta. Nie miały one dużego zakresu (por. Rysunek 20). Odpowiedzi respondentów dowiodły, że przeciętnie co dziesiąty odwiedzający ponosił wydatki przed przyjazdem do miasta na dwa cele: zakup biletów na różnorodne wydarzenia w Krakowie, takie jak: koncerty, festiwale, imprezy sportowe itp.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

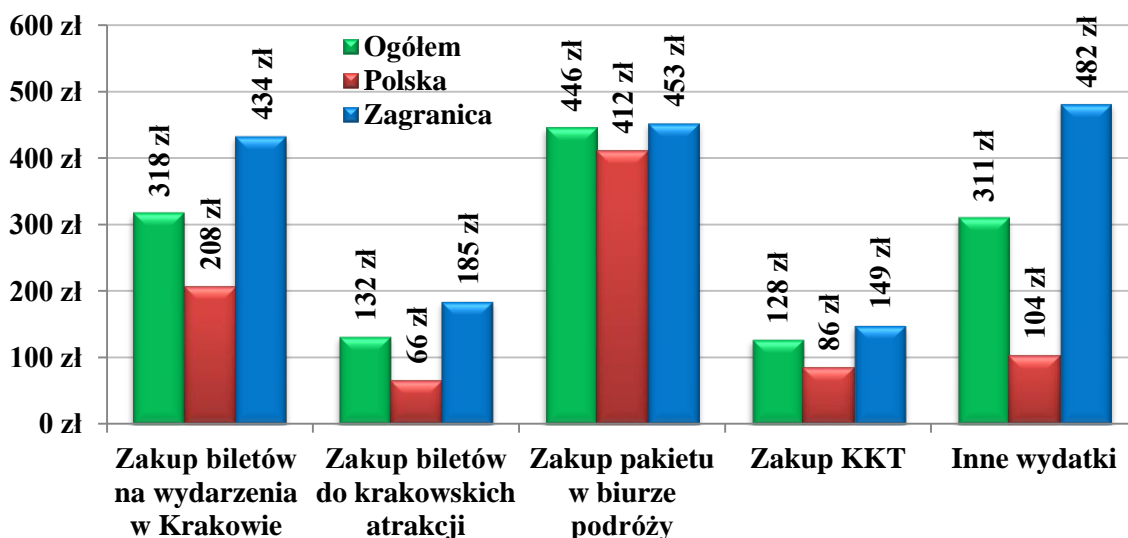
oraz zakup biletów wstępu do miejskich atrakcji. Pakiet w biurze podróży decydowało się nabywać z wyprzedzeniem prawie 6% badanych, natomiast Krakowską Kartę Turystyczną około 1,5%. Około 14% respondentów przyznawało, że ponosiło z wyprzedzeniem „inne wydatki”. Szczegółowa analiza odpowiedzi dowodzi, że wymieniano tu: opłatę za transfer, wynajęcie samochodu, wycieczki oraz noclegi.

Rysunek 20. Odsetek badanych odwiedzających Kraków wydatkujących środki finansowe przed przyjazdem do miasta

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Analiza przeciętnych wydatkowanych kwot (por. Rysunek 21) wskazuje, że najwyższe, przekraczające średnio 440 zł, były przeznaczane na zakup pakietu w biurze podróży.

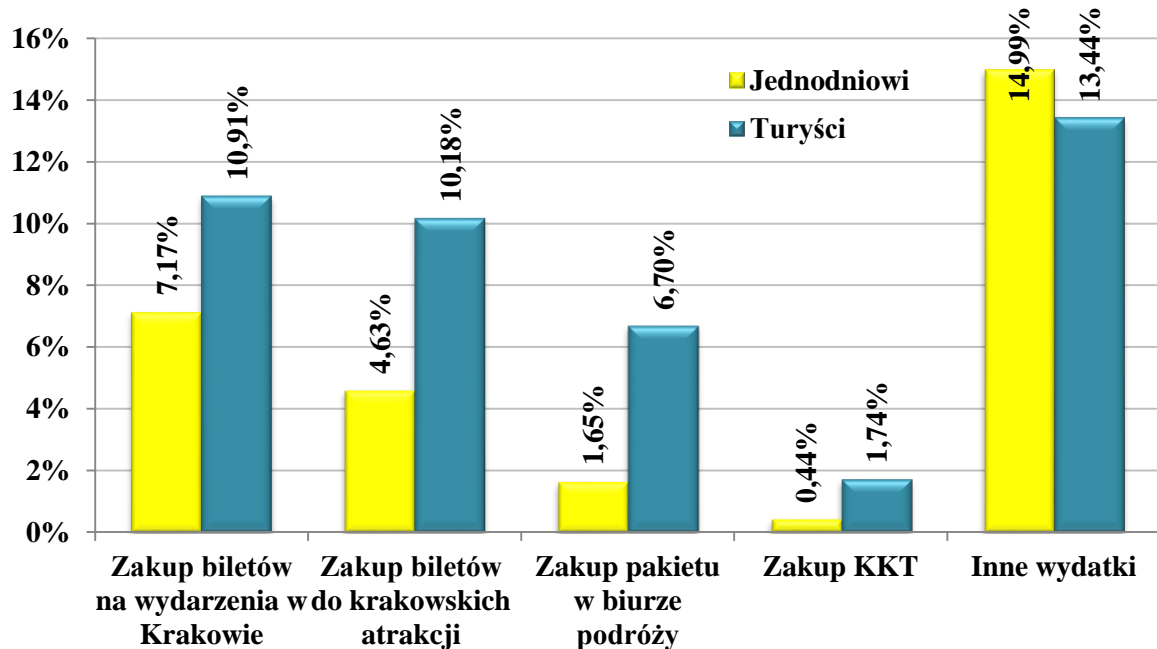
Rysunek 21. Wysokość wydatków badanych odwiedzających Kraków przed przyjazdem do miasta (w zł na osobę)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Średnie kwoty przeznaczane przed przyjazdem do Krakowa na zakup biletów na wydarzenia w mieście sięgały 318 zł, a na „inne wydatki” przekraczały 310 zł. Na zakup KKT respondenci wydatkowali przed przyjazdem przeciętnie poniżej 130 zł, a na zakup biletów do krakowskich atrakcji takich jak: muzea, przedstawienia teatralne, wstępy do kin czy do Aquaparku średnio ponad 130 zł.

Wydatki turystów i gości jednodniowych

Porównanie zachowań turystów i gości jednodniowych w zakresie wydatków przed przyjazdem do Krakowa wskazuje, że prawie we wszystkich kategoriach wydatków odsetek ponoszących je turystów był wyższy niż tej drugiej grupy (por. Rysunek 22).

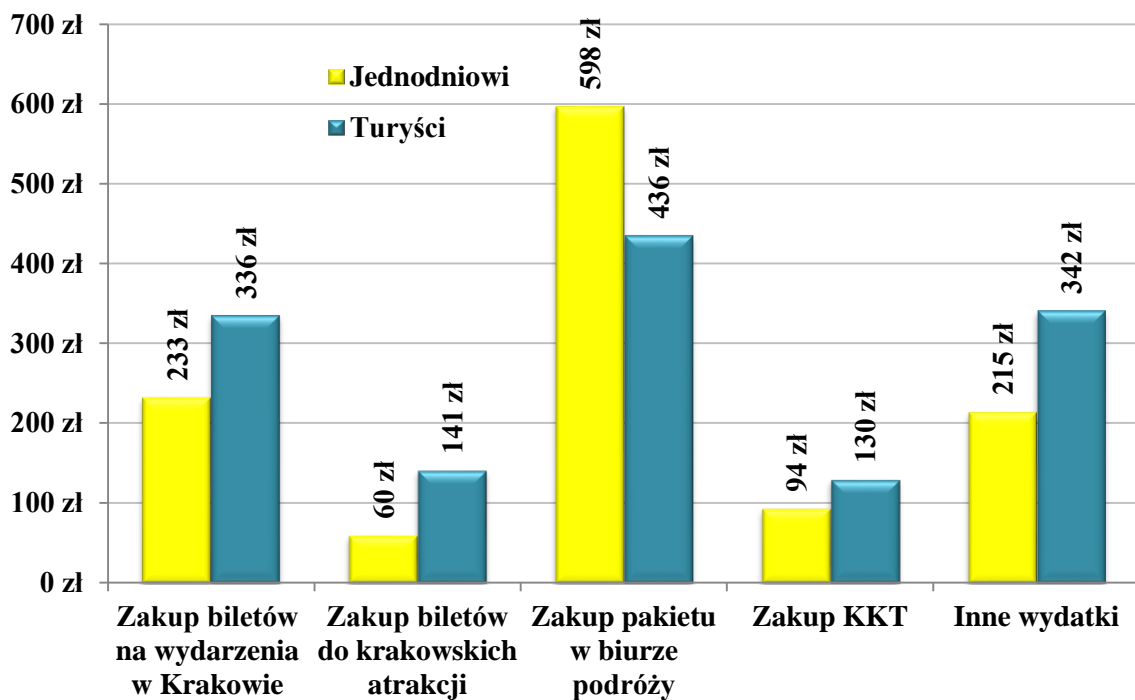
Rysunek 22. Odsetek badanych odwiedzających jednodniowych i turystów wydatkujących środki finansowe przed przyjazdem do Krakowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

I tak, co dziesiąty turysta kupował z wyprzedzeniem bilety na wydarzenia i wstęp do krakowskich atrakcji, a prawie 7% turystów nabywało z wyprzedzeniem pakiet w biurze podróży. Największa różnica między obu grupami zaznaczała się w przypadku zakupu biletów do atrakcji i pakietu w biurze podróży, było to około 5 pkt %. Natomiast sytuacja odwrotna, wyższego odsetka jednodniowych odwiedzających ponoszących wydatki przed przyjazdem do Krakowa, miała miejsce w przypadku kategorii: Inne, ale różnica wynosiła tylko 1,5 pkt %.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Natomiast w zakresie kwot przeznaczanych na wspomniane wydatki przed przyjazdem zaznaczyły się inne tendencje. Najwyższą kwotę – prawie 600 zł – przeznaczali na zakup pakietu w biurze podróży jednodniowi odwiedzający (por. Rysunek 23). Natomiast we wszystkich pozostałych kategoriach wydatków wyższe kwoty na nie przeznaczali turyści. I tak na zakup biletów na wydarzenia w mieście, jak i na „inne wydatki”, przeznaczali około 340 zł.

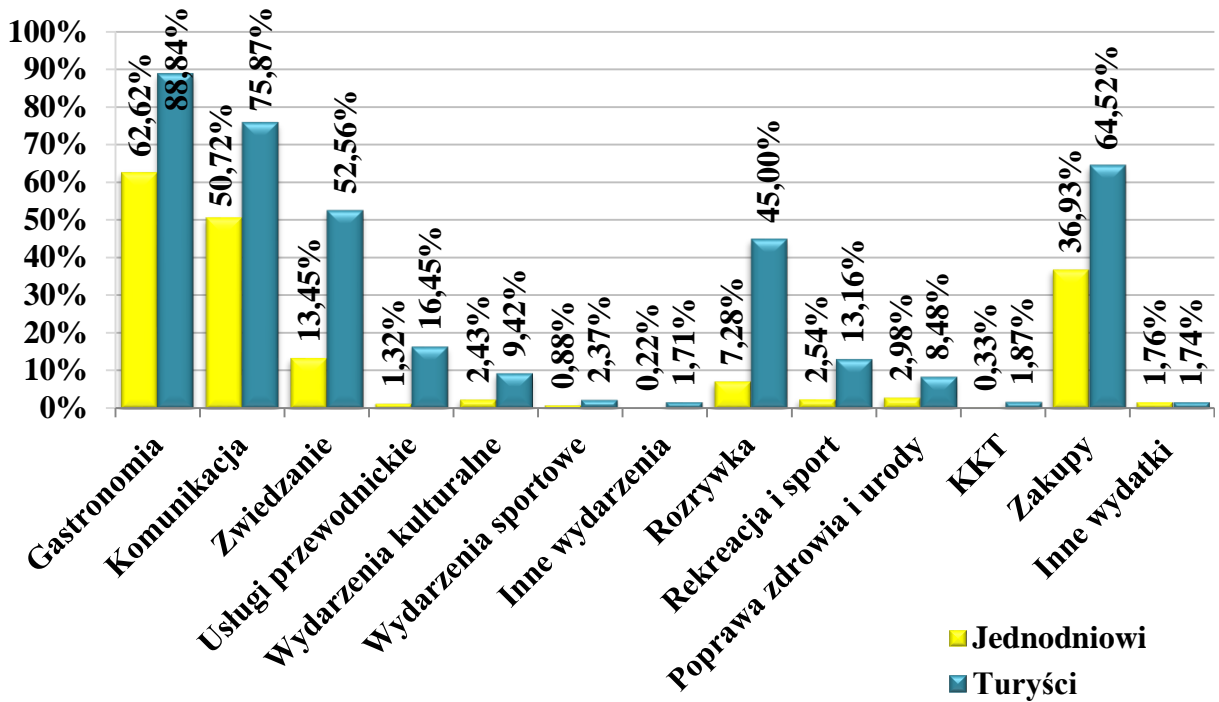

Rysunek 23. Wysokość wydatków badanych odwiedzających jednodniowych i turystów przed przyjazdem do Krakowa (w zł na osobę)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

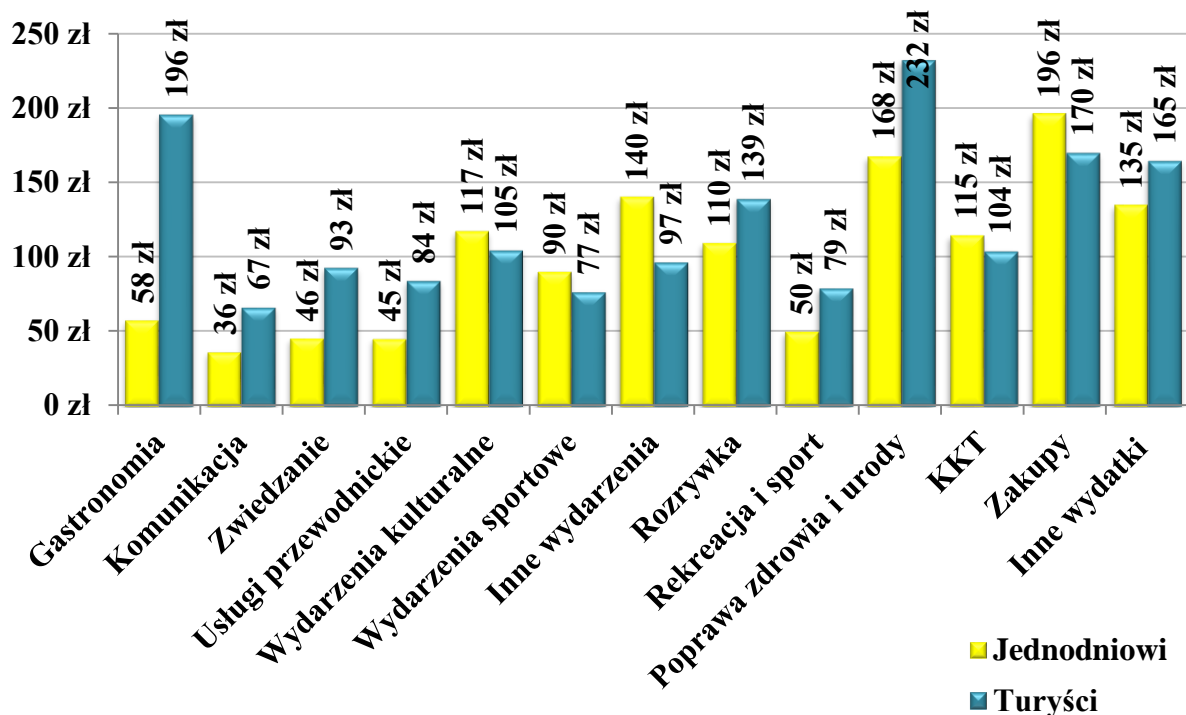
Jeśli chodzi o wydatki w trakcie pobytu w Krakowie, to odsetek turystów ponoszących je był wyższy we wszystkich kategoriach zakupów w porównaniu z odwiedzającymi jednodniowymi (por. Rysunek 24). Prawie 90% turystów wydatkowało na gastronomię, ponad $\frac{3}{4}$ na komunikację, a prawie $\frac{2}{3}$ na zakupy. Ponad połowa turystów ponosiła wydatki na zwiedzanie, a 45% na rozrywkę. W przypadku jednodniowych odwiedzających prawie $\frac{2}{3}$ realizowało wydatki na gastronomię, ponad połowa na zwiedzanie, a ponad $\frac{1}{3}$ na zakupy. Różnice między obu grupami były znaczące, po około 25 pkt % w przypadku gastronomii i komunikacji.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 24. Odsetek badanych odwiedzających jednodniowych i turystów ponoszących wydatki na dany cel w Krakowie w 2016 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Rysunek 25. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających jednodniowych i turystów w 2016 r. (w zł na osobę)

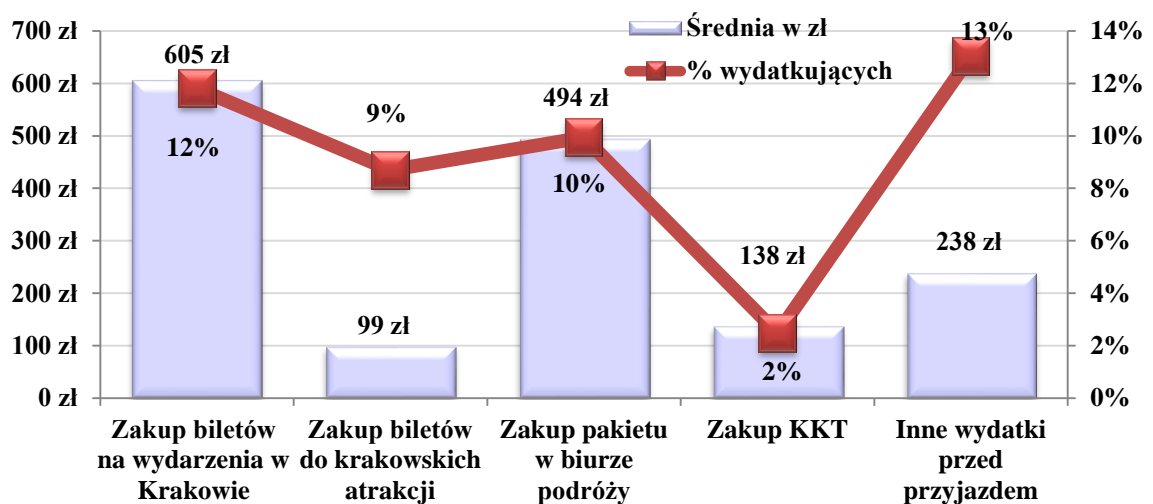
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Analiza kwot przeznaczanych na wydatki w Krakowie dowiodła, że przeciętnie najwyższe przeznaczane były przez turystów na poprawę zdrowia i urody (ponad 230 zł), gastronomię (prawie 200 zł), zakupy (170 zł) i „inne wydatki” (165 zł) (por. Rysunek 25). We wszystkich powyższych kategoriach z wyjątkiem zakupów przeciętne wydatki turystów były znacząco wyższe niż odwiedzających. Natomiast jednodniowi odwiedzający przeznaczali wyższe kwoty na wspomniane już zakupy (prawie 200 zł i był to ich najwyższy przeciętny wydatek) oraz na wydarzenia: kulturalne, sportowe i inne oraz Krakowską Kartę Turystyczną.

Wydatki odwiedzających o motywach religijnych

W grupie respondentów, których głównym motywem odwiedzin Krakowa był motyw religijny, wydatki przed wyjazdem ponosiło po kilkanaście procent zbiorowości (na zakup biletów na wydarzenia w mieście, pakietu turystycznego i „inne wydatki”), a nieco poniżej 10% na bilety do krakowskich atrakcji (por. Rysunek 26). Najwyższe przeciętne kwoty przeznaczane były przez turystów religijnych przed przyjazdem na zakup biletów na wydarzenia w mieście (ponad 600 zł) i na pakiet w biurze podróży (prawie 500 zł). Natomiast na bilety do krakowskich atrakcji w przedsprzedaży odwiedzający przeznaczali przeciętnie nie więcej niż 100 zł.

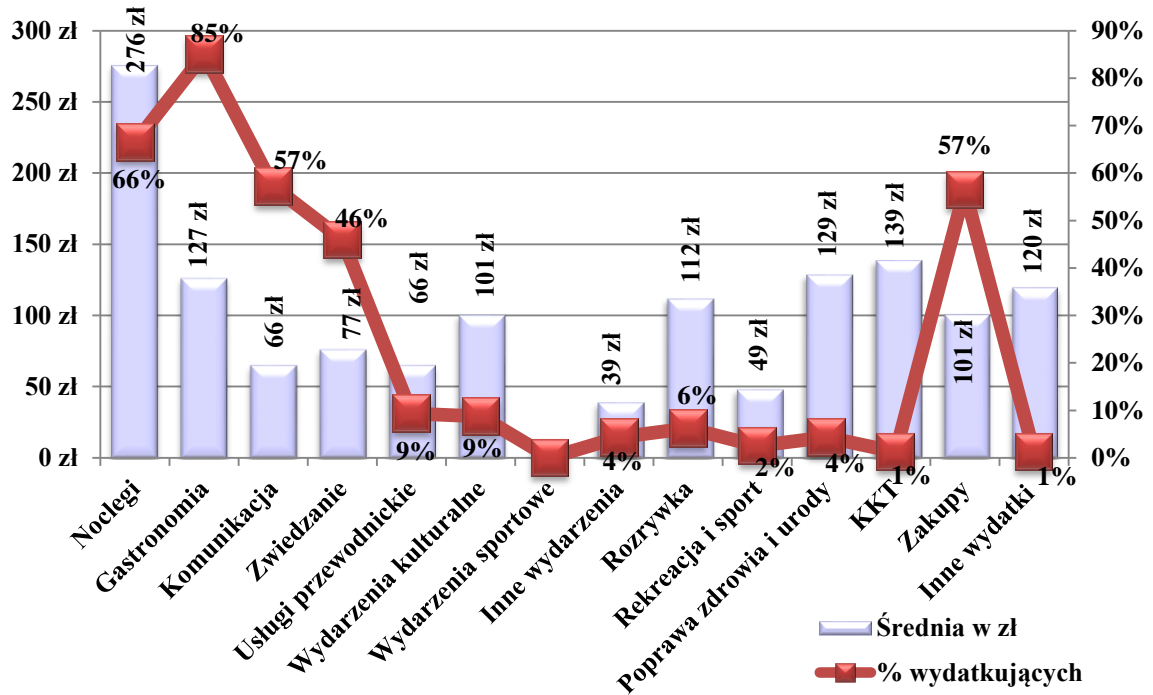

Rysunek 26. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach religijnych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

W zakresie wydatków omawianej grupy w trakcie pobytu można stwierdzić, że 85% ponosiło wydatki na gastronomię, 2/3 na noclegi, po 57% na zakupy i komunikację i 46% na zwiedzanie (por. Rysunek 27). Natomiast odsetek odwiedzających o motywie religijnym wydatkujących na wszystkie pozostałe kategorie nie przekraczał 10% tej zbiorowości.

Rysunek 27. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach religijnych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

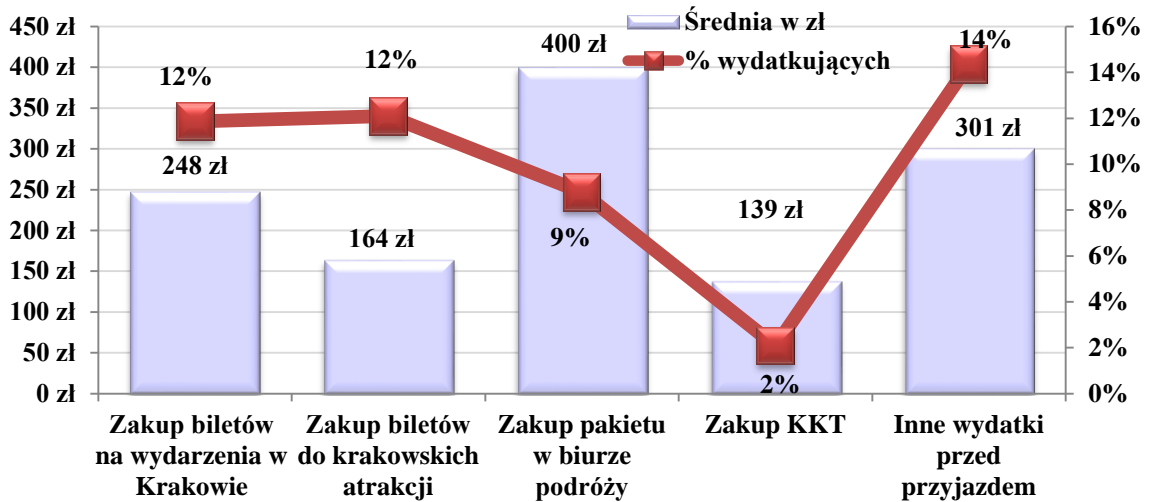
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Przeciętne wydawane kwoty na noclegi w tej grupie gości sięgały ponad 270 zł, natomiast większość wydatków kształtowała się w przedziale 100-139 zł (rosnąco: wydarzenia kulturalne, rozrywka, gastronomia, „inne wydatki”, KKT).

Wydatki odwiedzających o motywach kulturowych

W grupie odwiedzających o motywach kulturowych odsetek wydających na poszczególne cele przed przyjazdem był nieco wyższy niż w poprzedniej grupie, gdyż kształtował się na poziomie od 14% („inne wydatki”), poprzez 12% (bilety na wydarzenia i do krakowskich atrakcji) do 9% (pakiet w biurze podróży) (por. Rysunek 28). Kwoty wpłacane przed przyjazdem przez tych respondentów wynosiły przeciętnie 400 zł za pakiet w biurze podróży, 300 zł na „inne wydatki”, po około 250 zł na bilety umożliwiające udział w wydarzeniach i ponad 160 za wejście do krakowskich atrakcji.

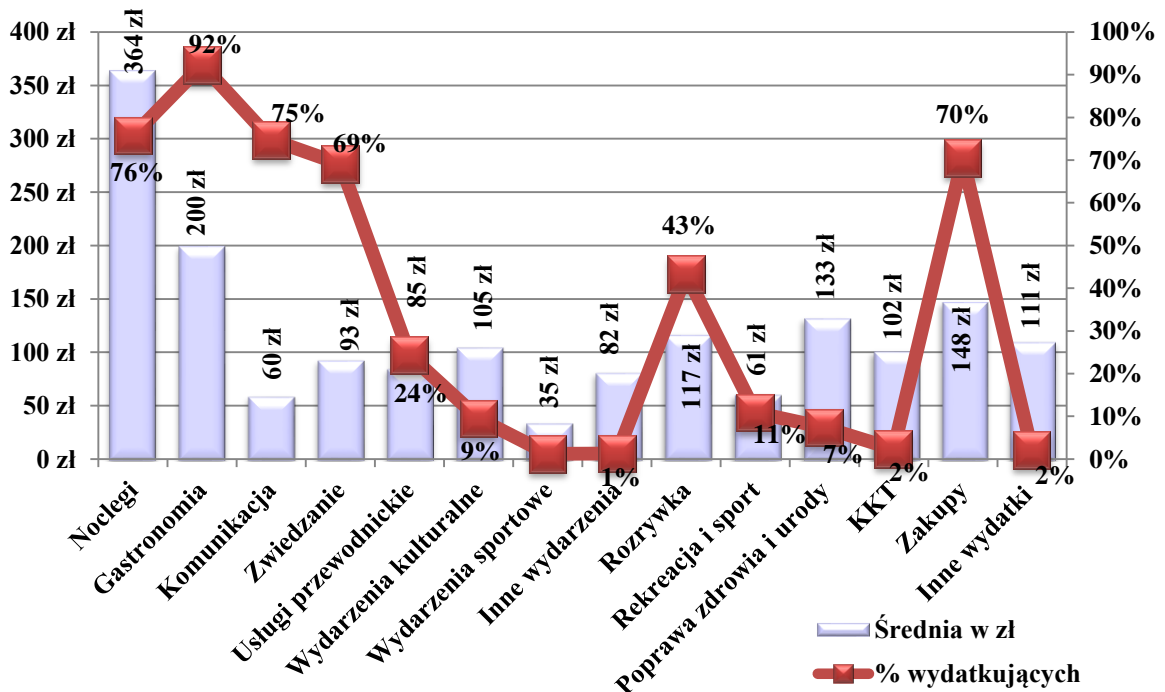
Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 28. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach kulturowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

W trakcie pobytu odwiedzający przyciągnięci motywami kulturowymi ponosili wydatki na gastronomię (ponad 90% zbiorowości), noclegi i komunikację (po 3/4 grupy), zakupy i zwiedzanie (po około 70%) i rozrywkę (43%) (por. Rysunek 29).

Rysunek 29. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach kulturowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

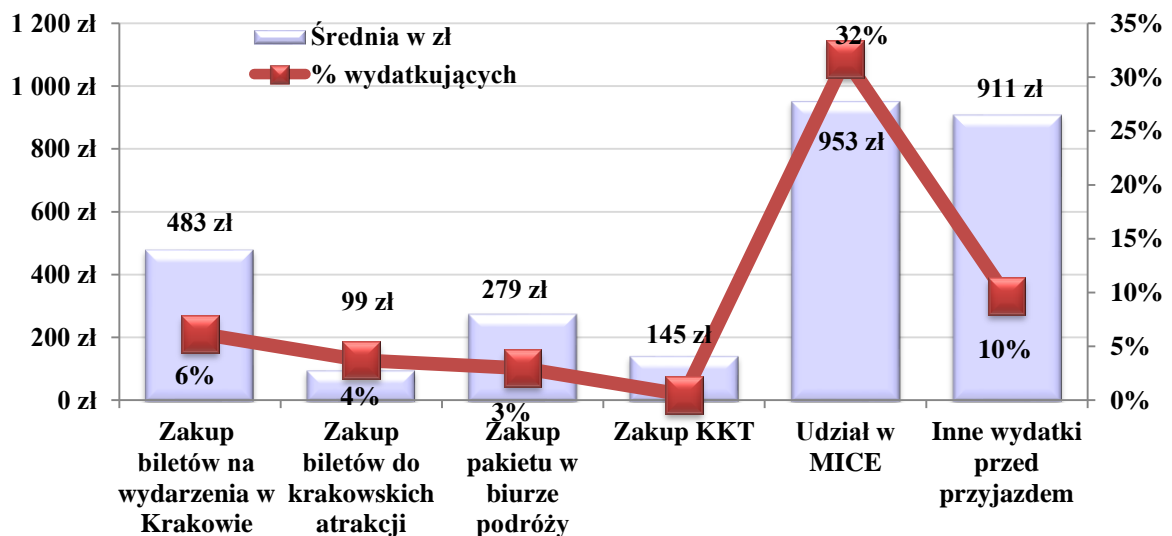
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Jeśli chodzi o poziom przeciętnych wydatków to najwyższy miał miejsce przy wydatkach na noclegi (ponad 360 zł), gastronomię (200 zł), zakupy (prawie 150 zł), poprawę zdrowia i urody (133 zł). Najczęściej płacone kwoty kształtowały się w przedziale 100 zł – 117 zł (rosnąco: KKT, wejścia na wydarzenia kulturalne, „inne wydatki”, rozrywka). Pozostałe przeciętne wydatki nie przekraczały 100 zł.

Wydatki odwiedzających o motywach biznesowych

Analiza wydatków ponoszonych przed przyjazdem odwiedzających o motywach biznesowych dowodzi, że prawie 1/3 przedpłacała udział w spotkaniach typu MICE. Co dziesiąty reprezentant tej grupy ponosił przed wyjazdem wydatki na inne cele z nim związane, w przypadku pozostałych kategorii udział ten wynosił po kilka procent (por. Rysunek 30).

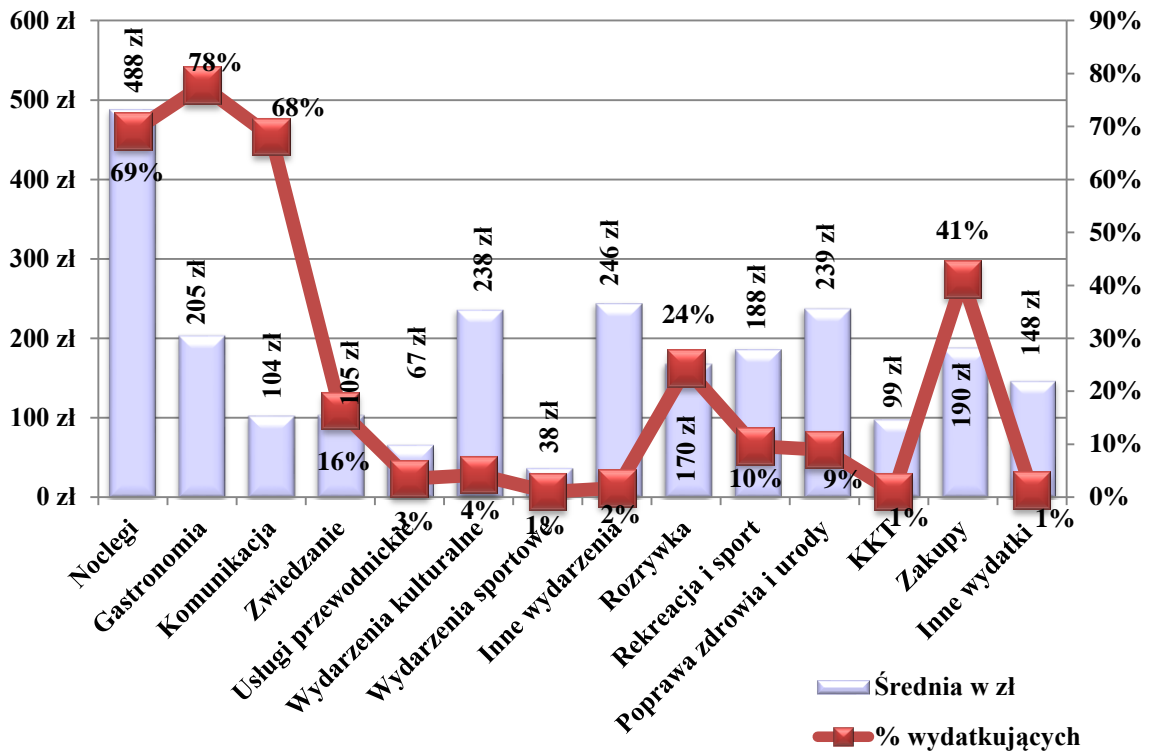
Rysunek 30. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach biznesowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Kwoty wydatkowane przed przyjazdem kształtowały się do od 950 zł na udział w spotkaniach i ponad 900 zł na „inne wydatki”, poprzez prawie 500 zł na bilety na wydarzenia w mieście i 280 zł na pakiet w biurze podróży, poniżej 150 zł na KKT i 100 zł na wejścia do atrakcji w stolicy Małopolski.

W trakcie pobytu prawie 80% odwiedzających biznesowych ponosiło wydatki na gastronomię, 70% na noclegi i komunikację, po 40 % na zakupy i 25% na rozrywkę (por. Rysunek 31). Na pozostałe cele wydatkowało nie więcej niż 10% odwiedzających biznesowych.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 31. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach biznesowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

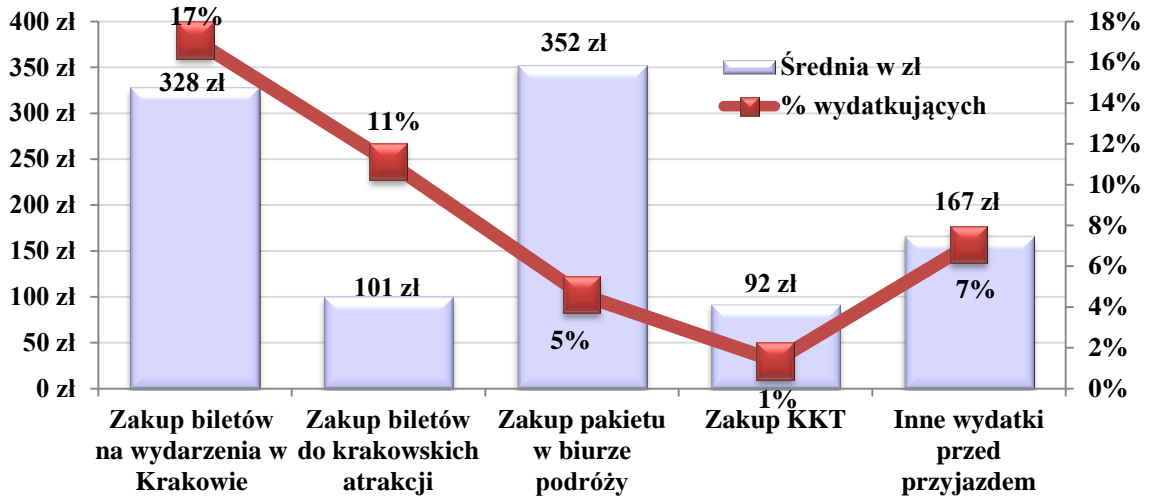
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Jeśli chodzi o przeciętne wydawane kwoty, to sięgały one prawie 490 zł na noclegi, 250 zł na „inne wydarzenia”, po około 240 zł na wydarzenia kulturalne i poprawę zdrowia i urody, ponad 200 zł na gastronomię oraz po 190 zł na zakupy i rekreację i sport. Na rozrywkę przedstawiciele tej grupy odwiedzających przeznaczali 170 zł, 150 zł na „inne wydatki”, a na zwiedzanie, komunikację i KKT po około 100 zł. Pozostałe kwoty nie przekraczały 70 zł.

Wydatki odwiedzających o motywach rozrywkowych

Odwiedzający deklarujący jako cel przyjazdu do Krakowa motywy rozrywkowe przed przyjazdem wydatkowali na bilety na wydarzenia w mieście (17%) i wejściówki do atrakcji (11%) (por. Rysunek 32). Płacone przez nich przeciętne kwoty to ponad 350 zł na pakiet w biurze turystycznym i prawie 330 zł na bilety na wydarzenia. „Inne wydatki” to suma prawie 170 zł, natomiast na atrakcje przed przyjazdem przedpłacono około 100 zł, a na KKT ponad 90 zł.

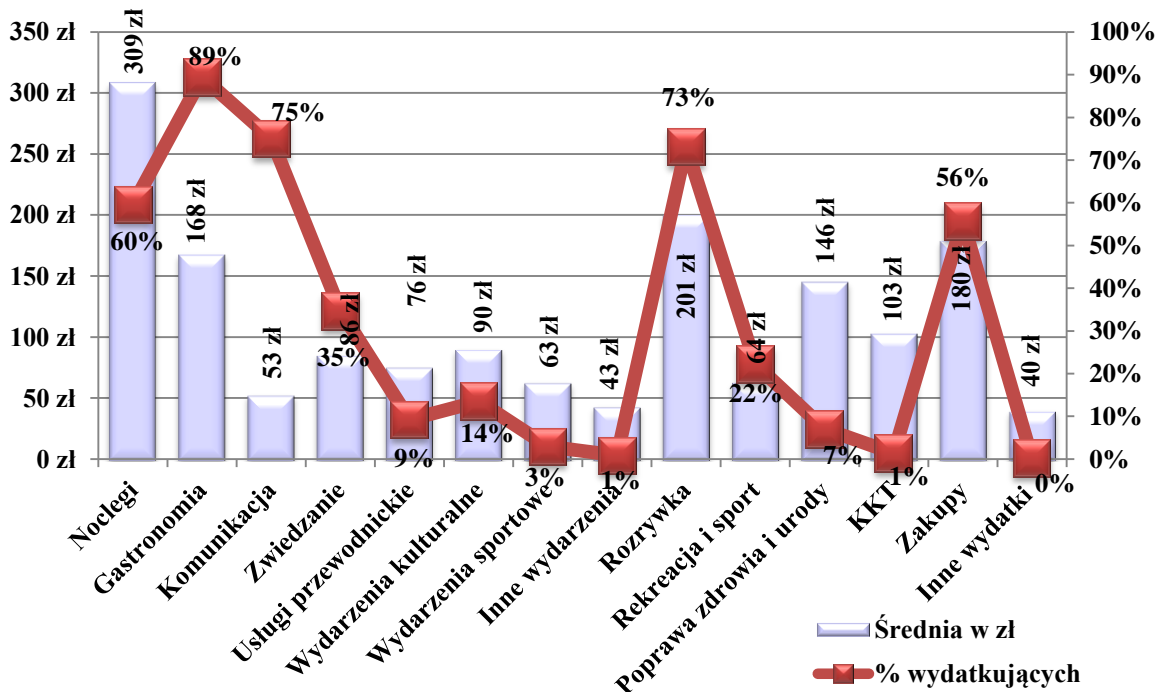
Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 32. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach rozrywkowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

W trakcie wyjazdu prawie 90% rozrywkowo zorientowanych odwiedzających wydatkowało na gastronomię, $\frac{3}{4}$ na komunikację, prawie taki sam odsetek rozrywkę, 60% na noclegi i o 4 pkt% mniej na zakupy – Rysunek 33.

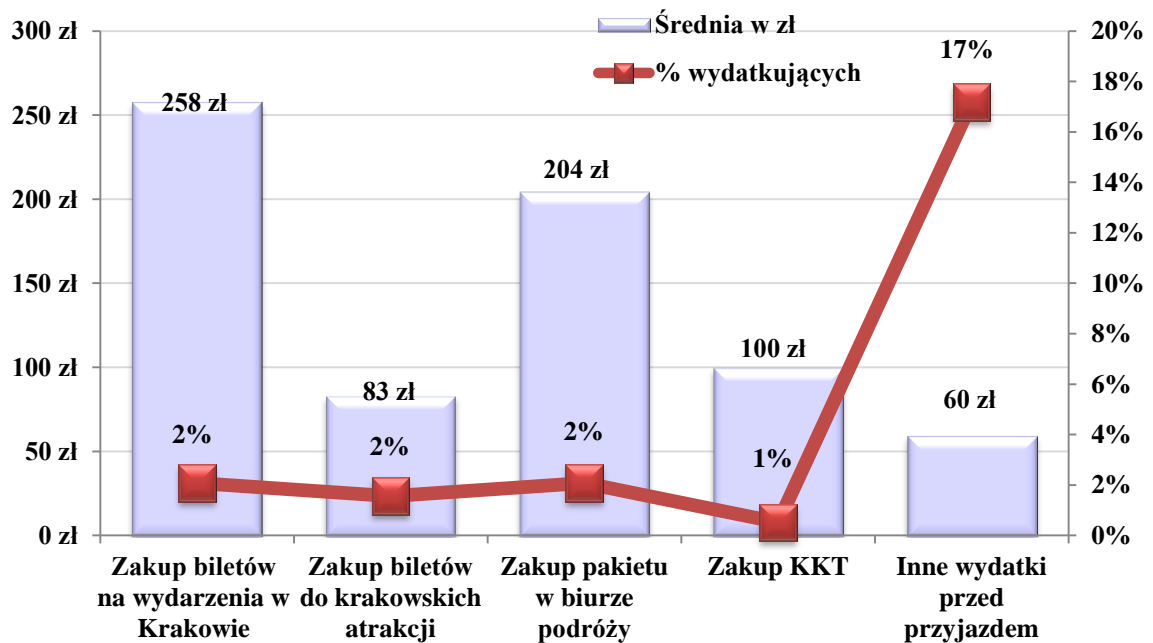
Rysunek 33. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach rozrywkowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Ponad 1/3 tej grupy wydawała w Krakowie na zwiedzanie, a prawie 1/4 na rekreację i sport.

Wydatki odwiedzających o motywach zakupowych

Zbiorowość odwiedzających deklarujących motyw zakupowy przed przyjazdem do Krakowa w dużej części nie ponosiła wydatków związanych z wizytą w mieście. 17% jej przedstawicieli wskazało na wydatkowanie na Inne cele, na pozostałe kategorie udział respondentów z tej grupy nie przekraczał 2% (por. Rysunek 34).

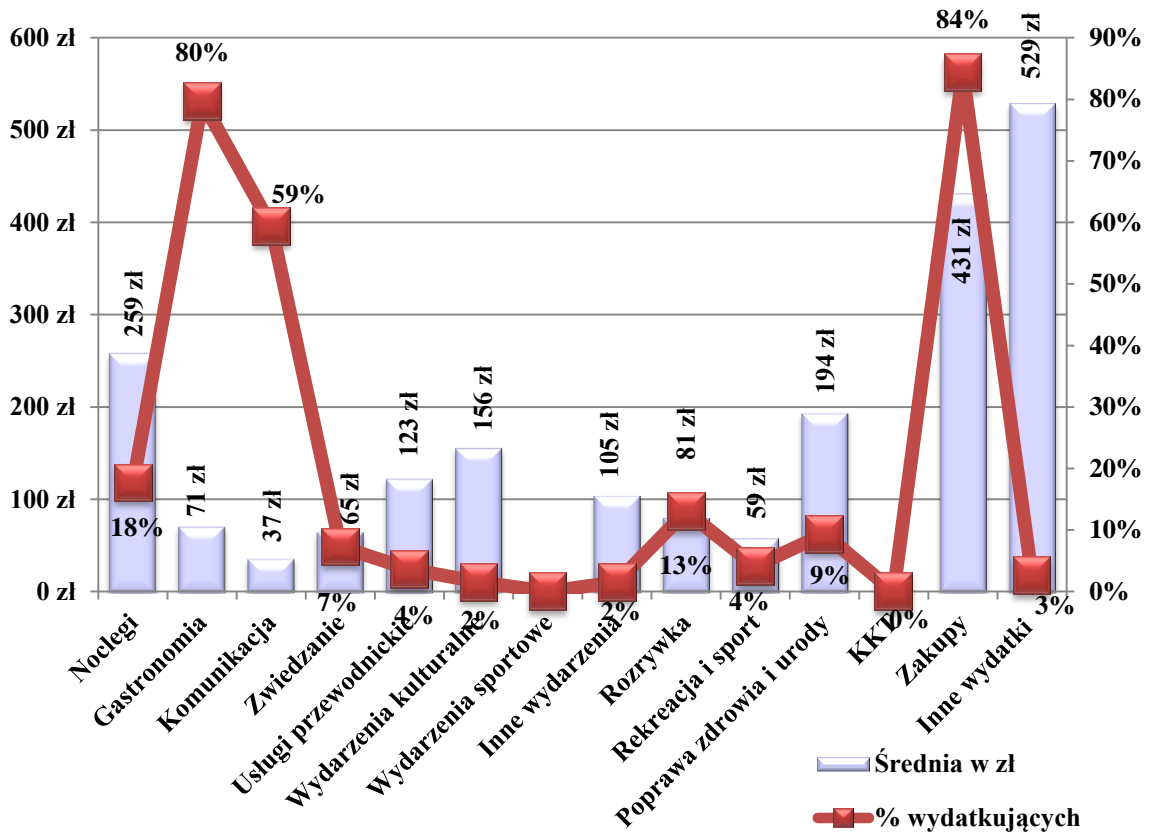
Rysunek 34. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach zakupowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Przeciętnie przedpłacone sumy to prawie 260 zł na bilety na wydarzenia, ponad 200 zł na pakiet w biurze podróży i około 100 zł na KKT.

Jeśli chodzi o wydatki w trakcie pobytu w Krakowie, to 84% grupy wymieniającej motyw zakupowy jako najważniejszy ponosiła je na zakupy, 80% na gastronomię, a prawie 60% na komunikację (por. Rysunek 35). Charakterystyczny jest fakt, że tylko 18% wydatkowało na noclegi, co wskazuje na dominujący profil jednodniowego odwiedzającego w tej grupie. Na pozostałe cele ponosiło wydatki po parę procent zbiorowości odwiedzających zakupowych, z wyjątkiem rozrywki, który deklarowało 13% grupy.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 35. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach zakupowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

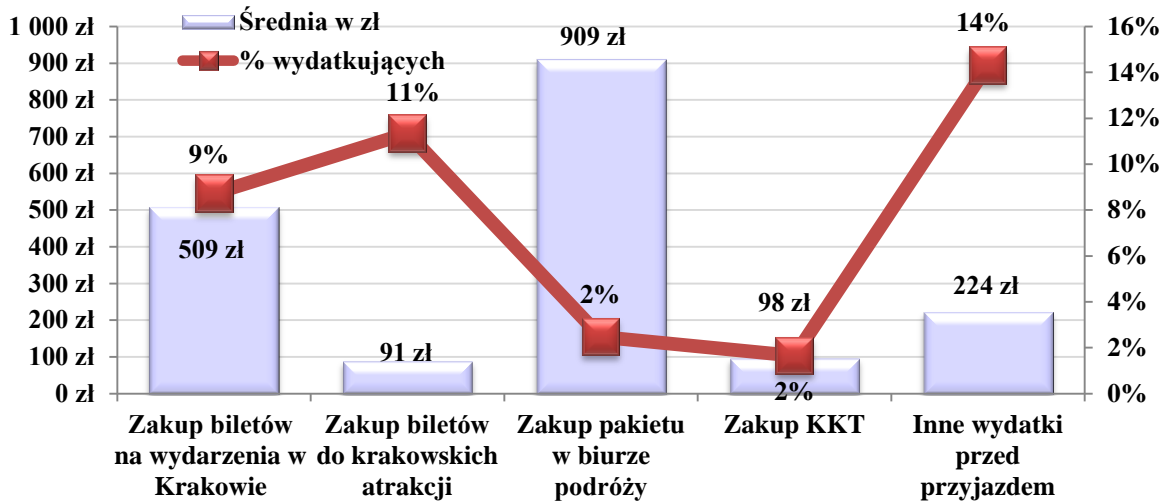
Najwyższe kwoty (prawie 530 zł) przeznaczano na „inne wydatki” oraz zakupy (ponad 430 zł). Noclegi pochłaniały przeciętnie prawie 260 zł, a poprawa zdrowia i urody prawie 200 zł.

Wydatki odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych

W grupie odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych, to przed przyjazdem 14% ponosiło „inne wydatki” z nim związane, a 11% kupowało bilety do krakowskich atrakcji (por. Rysunek 36). Jeśli chodzi o wydatkowane przed wyjazdem kwoty, to sięgały one ponad 900 zł za pakiet w biurze turystycznym, ponad 500 zł za bilety na wydarzenia w mieście i ponad 220 zł na „inne wydatki”.

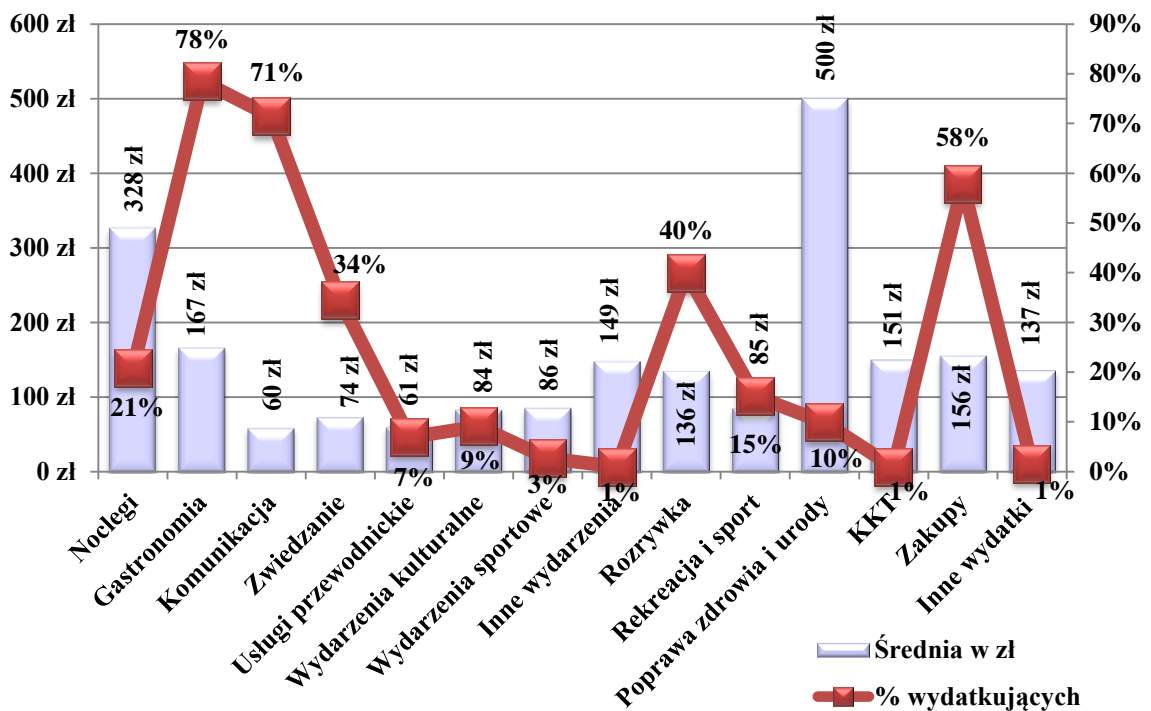
W czasie pobytu w Krakowie osoby, które przyjechały odwiedzić krewnych i znajomych, wydatkowały przede wszystkim na gastronomię (prawie 80 %), komunikację (ponad 70%) i zakupy (prawie 60 %) (por. Rysunek 37). 40% respondentów tej grupy przeznaczało środki na rozrywkę, a 34% na zwiedzanie.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 36. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Rysunek 37. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

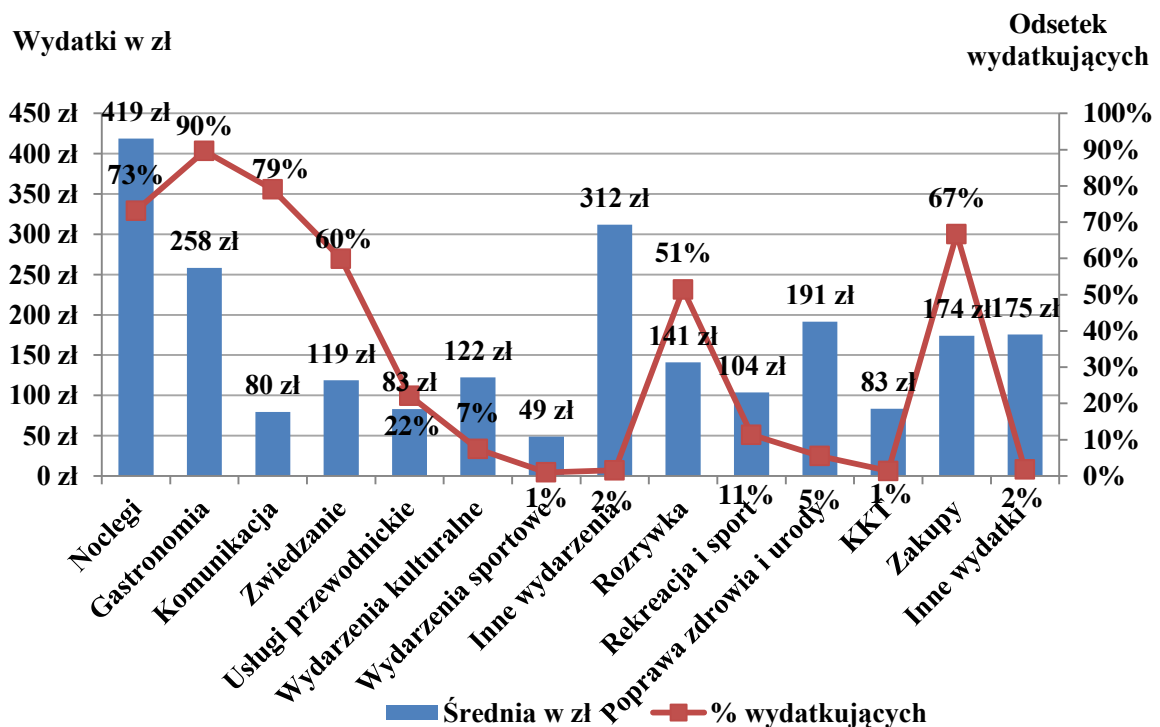
Analiza kwot wydatkowanych w Krakowie przez reprezentantów odwiedzających rodzinę i przyjaciół wskazuje, że przeciętnie najczęściej wydatkowano na poprawę zdrowia

i urody (500 zł), noclegi prawie 330 zł, gastronomię (prawie 170 zł). Około 150 zł sięgały wydatki na: zakupy, KKT, „inne wydarzenia”, rozrywkę.

Wydatki odwiedzających z pięciu wybranych krajów (poza Polską)

Pojawiające się w przestrzeni publicznej dyskusje związane z preferowaniem turystów z jednych krajów nad turystami z innych krajów warto odnieść do ich wydatków na poszczególne cele. Do analizy wykorzystano dane o wydatkach odwiedzających z krajów, które według badań ruchu turystycznego prowadzonych przez MOT są najliczniej reprezentowane w Krakowie. Do grona tych krajów należą: Wielka Brytania, Niemcy, Włochy, Hiszpania i Francja.

Odwiedzający z Wielkiej Brytanii w swojej strukturze wydatków najwięcej środków przeznaczali na noclegi i gastronomię (odpowiada to również strukturze przedstawicieli z innych krajów i jest tendencją ogólną) oraz na uczestnictwo w wydarzeniach innych niż sportowe czy kulturalne (Rysunek 38).

Rysunek 38. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Wielkiej Brytanii (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

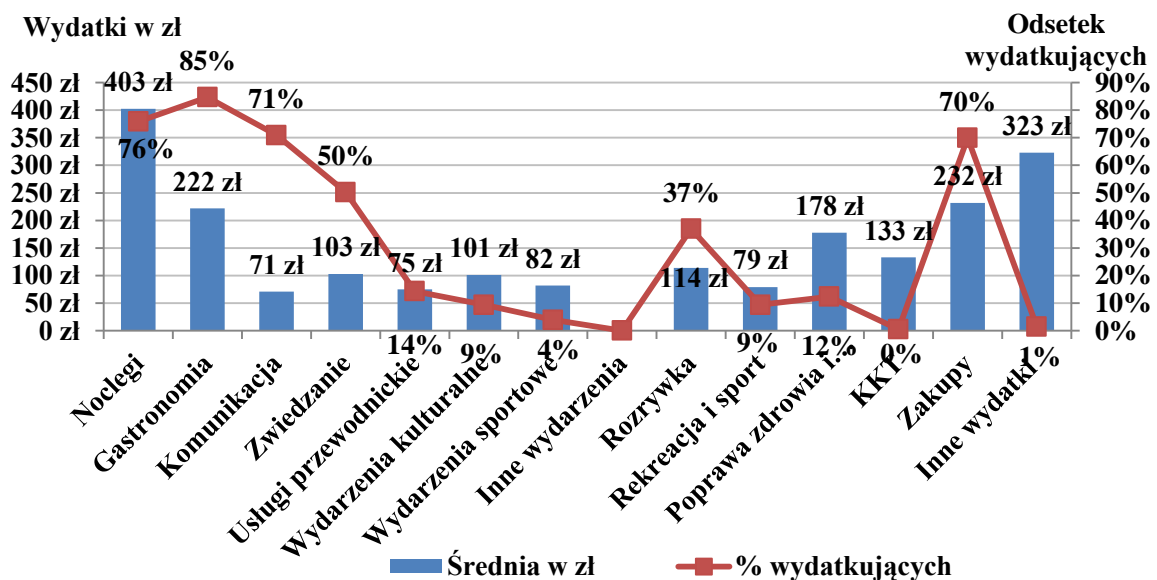
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Zaobserwowano dużą rozpiętość między tymi wydatkami (odpowiednio 419 zł, 258 zł i 312 zł), a wydatkami na inne cele. Odwiedzający z Wysp wydawali również dużo (kwoty

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

powyżej 150 zł) na takie cele jak poprawa zdrowia, zakupy (w tym pamiątki) oraz „inne wydatki”. Jednak wśród tych trzech celów wydatków dwa z nich (poprawa zdrowia i „inne wydatki”) był ponoszony przez bardzo mały odsetek odwiedzających (odpowiednio 5% i 2%). Analizując odsetek wydatkujących na pozostałe cele można stwierdzić, że aż sześć celów (noclegi, gastronomia, komunikacja, zwiedzanie, rozrywka oraz zakupy) były ponoszone przez ponad połowę badanych odwiedzających Kraków z Wielkiej Brytanii.

Wydatki odwiedzających z innych krajów były podobne pod pewnymi względami do wydatków ponoszonych przez Brytyjczyków. Jednak kwoty oraz odsetki wydatkujących były odmienne w zależności od poszczególnych narodowości. W przypadku osób z Niemiec największe wydatki przeznaczone były na noclegi (403 zł), a następnie, według wielkości, na: „inne wydatki” (323 zł), zakupy (232 zł) oraz gastronomię (222 zł). Cele, na jakie wydawali w dalszej kolejności odwiedzający z Niemiec ponad 100 zł (oprócz wspomnianych powyżej) dotyczyły poprawy zdrowia (178 zł), KKT (133 zł), rozrywki (114 zł), zwiedzania (103 zł) oraz wydarzeń kulturalnych (101 zł). Przy czym niemieccy odwiedzający, oprócz wysokich wydatków, również cechowali się wysokim odsetkiem wydatkujących na wiele z wymienionych celów. Poza podstawowymi usługami dotyczącymi noclegu, gastronomii i komunikacji (wszystkie powyżej 70% wydatkujących) należy wskazać na zakupy (70%), zwiedzanie (50%) i rozrywkę (37%) – Rysunek 39.

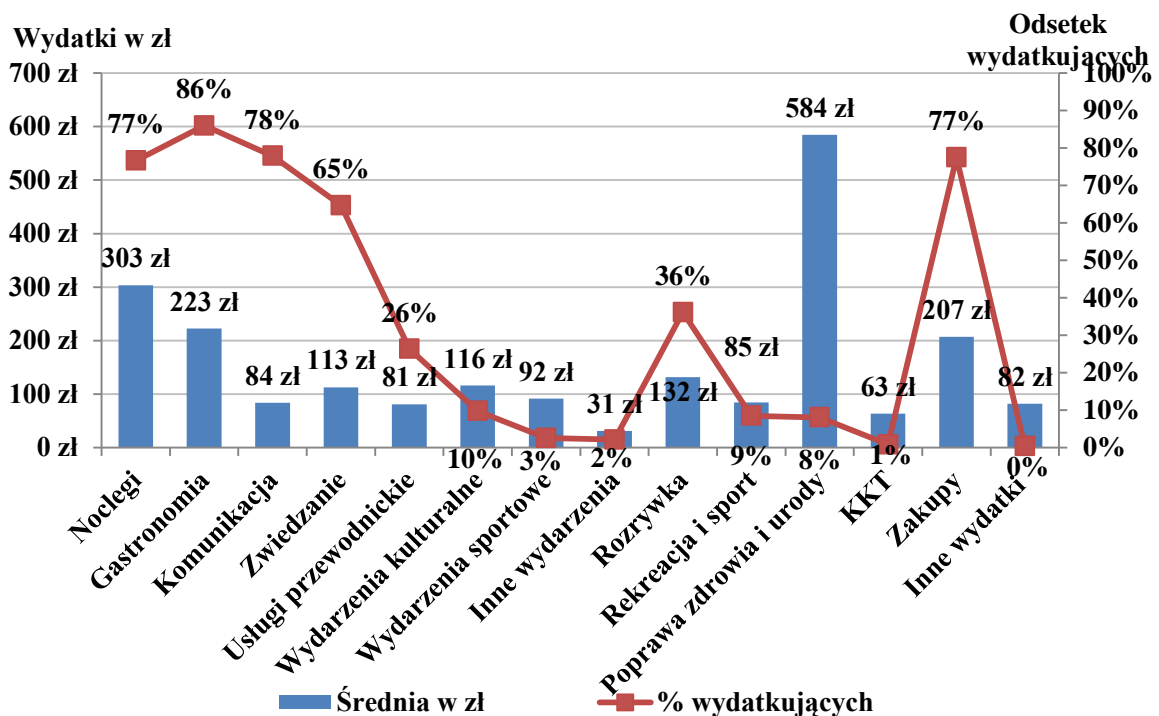
Rysunek 39. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Niemiec (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Odwiedzający z Włoch nie wydawali tak dużych kwot na poszczególne cele jak to było w przypadku osób z Wielkiej Brytanii lub Niemiec. Najwyższe wydatki zanotowano dla poprawy zdrowia (aż 584 zł), przy jednocześnie stosunkowo wysokim odsetku wydatkujących (8%).

Wydatki na noclegi (303 zł) i gastronomię (223 zł) były tylko nieznacznie wyższe od wydatków na zakupy (207 zł). Pozostałe cele, na jakie wydano ponad 100 zł dotyczyły: zwiedzania (113 zł), udziału w wydarzeniach kulturalnych (116 zł) oraz rozrywki (132 zł) – Rysunek 40.

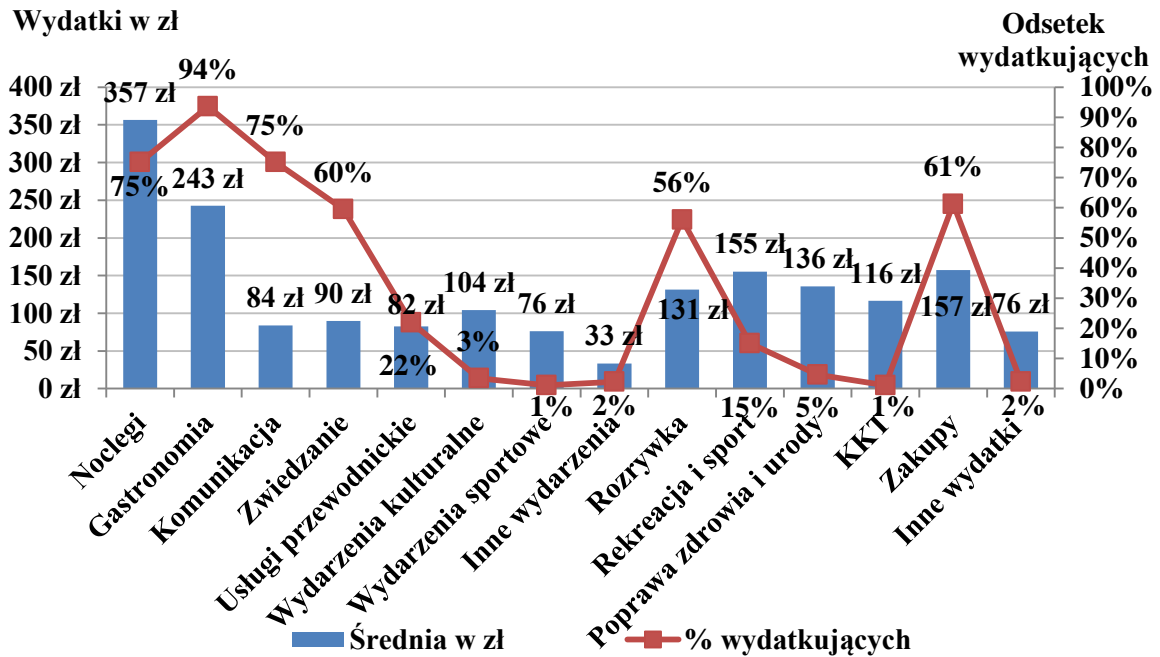

Rysunek 40. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Włoch (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Odwiedzający z Hiszpanii ponosili wydatki na noclegi w wysokości 357 zł, co było kwotą wyższą jedynie w porównaniu do Włochów (spośród analizowanych narodowości). Wydatki na gastronomię sięgały 243 zł średnio na osobę, natomiast wydatki na pozostałe cele były zróżnicowane. Kwotę ponad 100 zł wydawano na udział w wydarzeniach kulturalnych (104 zł), rekreację i sport (155 zł), rozrywkę (131 zł), poprawę zdrowia i urody (136 zł), KKT (116 zł) oraz zakupy (157 zł). Średnio odwiedzający z Hiszpanii na zwiedzanie Krakowa wydawał 90 zł, natomiast na usługi przewodnickie 82 zł. Na cele związane z rozrywką wydawało 56% hiszpańskich odwiedzających (Rysunek 41).

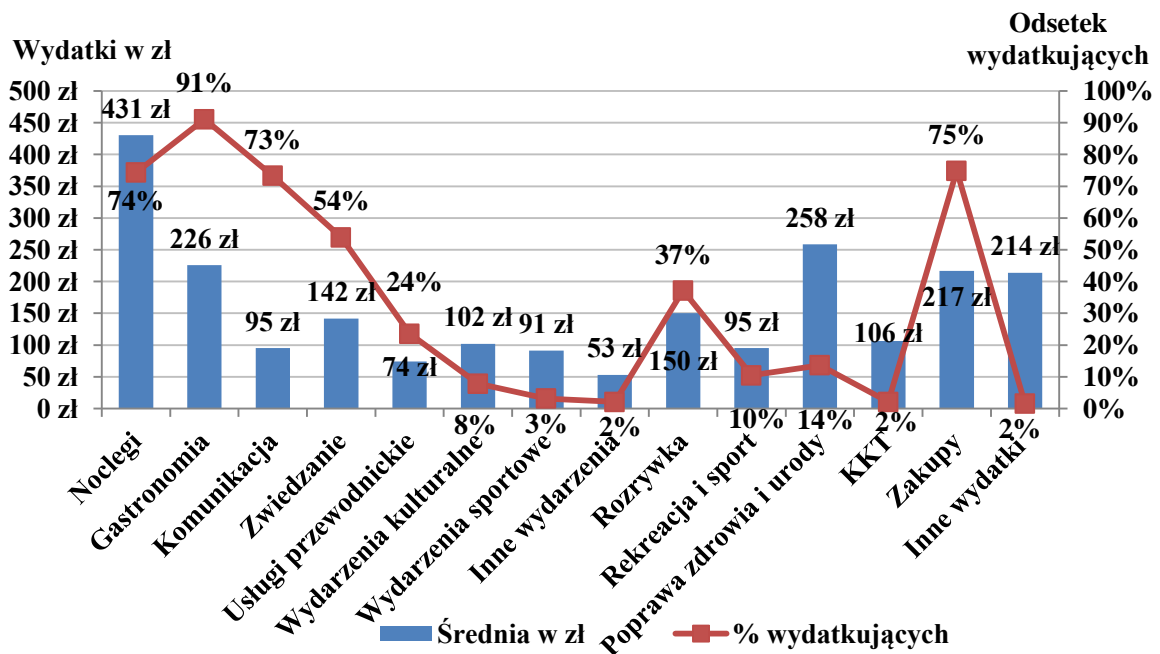
Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 41. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Hiszpanii (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

W ramach analiz wydatków osób odwiedzających Kraków badane były także osoby z Francji – Rysunek 42.

Rysunek 42. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Francji (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Największe kwoty obywatele tego kraju wydali z przeznaczeniem na noclegi (431 zł), które na tle pozostałych rozpatrywanych narodowości były najwyższe. W odniesieniu do pozostałych celów, aż w pięciu przypadkach wydatki przekraczały poziom 200 złotych – były wśród nich (oprócz wspomnianych wcześniej noclegów): gastronomia (226 zł), poprawa zdrowia i urody (258), zakupy (217 zł) oraz „inne wydatki” (214 zł). Analizując odsetek wydatkujących, to Francuzi bardzo dużo wydawali na usługi podstawowe (noclegi – 74%, gastronomia – 91%, komunikacja – 73%) oraz na zakupy (75%) i zwiedzanie (54%). Bardzo mało osób wydało swoje środki na takie cele, jak: wydarzenia sportowe (3%), „inne wydarzenia” (2%), KKT (2%) oraz „inne wydatki” (2%).

Zestawienie wydatków odwiedzających Kraków z poszczególnych wybranych krajów europejskich wskazuje z jednej strony na różnice w kwotach przeznaczanych na usługi podstawowe i uzupełniające, ale także na występowanie dużej rozpiętości w odsetku wydatkujących. Różnice te mogą być powiązane z celami podróży (omówionymi wcześniej), ale także z kulturą danej narodowości i poziomem jej rozwoju gospodarczego.

Ekonomiczne znaczenie turystyki dla gospodarki Krakowa w 2016r.

Udział turystyki w gospodarce Krakowa

Zgodnie z założeniami przyjętymi w metodyce, dzieląc sumę wydatków odwiedzających Kraków w 2016 r., zakwalifikowanych do poszczególnych sekcji gospodarki (G, H, I, J, M, N, R i S), przez całkowite przychody krakowskich podmiotów w tych sekcjach w tymże roku, uzyskano pierwotny udział turystyki w sekcjach zaliczonych w całości lub części do gospodarki turystycznej. Następnie, dzieląc zagregowaną sumę wydatków odwiedzających przez całkowite przychody wszystkich krakowskich podmiotów, określono globalny udział turystyki w całej gospodarce Krakowa. Otrzymano w ten sposób tzw. efekty bezpośrednie. Prezentuje je Tabela 8.

Tabela 8. Udział turystyki w sekcjach PKD 2007 zaliczonych do gospodarki turystycznej i w całej gospodarce Krakowa w 2016 r.

Sekcja	Nazwa sekcji	Suma wydatków wszystkich odwiedzających miasto	Udział %
G	Handel hurtowy i detaliczny	997 293 430,88 zł	3,58%
H	Transport i gospodarka magazynowa	400 562 948,94 zł	6,46%
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2 618 596 955,49 zł	94,44%
J	Informacja i komunikacja	68 526 803,60 zł	1,00%
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	29 195 527,70 zł	0,31%
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	328 685 506,64 zł	9,32%
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	901 225 799,24 zł	39,23%
S	Pozostała działalność usługowa	132 935 727,95 zł	39,21%
	RAZEM wydatki oraz ich udział w całej gospodarce	5 477 022 700,43 zł	4,55%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań oraz danych pozyskanych z Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie.

Potwierdzają one wcześniejsze wnioski, że uczestnicy ruchu turystycznego w Krakowie w 2016 r. największe sumy wydatkowali na noclegi i gastronomię – ich udział w całkowitych przychodach w sekcji I jest najwyższy (ponad 94%). Relatywnie wysokie są też wydatki na zakupy (sekcja G), choć ich udział (niecałe 4%) plasuje się dopiero pod koniec hierarchii wielkości – niższy jest tylko udział turystyki w sekcji J (*Informacja i komunikacja* – 1%) oraz w sekcji M (*Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* – 0,3%). Nawet 3-krotnie niższe wydatki na biura podróży, przewodników, informację turystyczną, zakup biletów na różnego rodzaju wydarzenia itd. (sekcja N) posiadają ponad

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

2,5-krotnie większy udział niż wydatki na zakupy. Zdecydowanie wyższe przychody krakowskich podmiotów w sekcji G powodują bowiem, że kwoty wydatków na zakupy, porównywalne do kwot przeznaczanych na kulturę, rozrywkę i rekreację, posiadają od nich prawie 11-krotnie niższy udział. Relatywnie wysoki udział w swojej sekcji (S) mają natomiast wydatki na poprawę zdrowia i urody (ponad 39%). Są one ponad 3-krotnie niższe niż wydatki na transport, ale udział tego ostatniego okazał się od nich ponad 6-krotnie niższy (około 6,5%).

Jeśli odnieść całkowitą sumę wydatków odwiedzających Kraków do sumy przychodów tylko w sekcjach G, H, I, J, M, N, R i S, to okazuje się, że w 2016 r.:

Udział turystyki w sekcjach PKD 2007 zaliczonych w całości lub w części do gospodarki turystycznej Krakowa szacuje się na poziomie 9,25%.

Zatem około 1/11 przychodów krakowskich podmiotów zarejestrowanych w sekcjach G, H, I, J, M, N, R i S była w 2016 r. generowana przez turystykę.

Z kolei, z porównania całkowitej sumy wydatków odwiedzających Kraków w 2016 r. z sumą całkowitych przychodów gospodarki miasta w tymże roku wynika, że:

Udział turystyki w całej gospodarce Krakowa szacowany jest na poziomie 4,55%.

Zatem niemal 1/20 przychodów wszystkich krakowskich podmiotów była w 2016 r. generowana przez turystykę. Biorąc pod uwagę, że w stolicy Małopolski funkcjonowało w tymże roku blisko 135 000 różnego rodzaju przedsiębiorstw, prawie 5-procentowy udział w gospodarce miasta tylko bezpośrednich efektów turystyki wydaje się znaczący.

Wzrost jego rozmiarów potęgują efekty pośrednie i indukowane, czyli efekty mnożnikowe ujawniające się w turystyce. Obliczenie tych efektów jest przedsięwzięciem niezwykle trudnym. W niniejszym opracowaniu do stosownych obliczeń zebrano dane o nakładach inwestycyjnych podmiotów gospodarki narodowej (badanie GUS – oparte na szacunkach bez uwzględnienia podmiotów mikro) oraz wydatków – kosztów ogółem z pominięciem kosztów wynagrodzeń. Uwzględniając udziały poszczególnych grup podmiotów według klasyfikacji PKD w branży turystycznej z całości danej klasy, policzono udział wydatków i nakładów inwestycyjnych branży turystycznej podmiotów zarejestrowanych na terenie miasta Krakowa z okresu roku kalendarzowego. W rezultacie: wartość pierwotnych **efektów pośrednich** dla podmiotów sektora gospodarki turystycznej dla Krakowa to około: **1 852,7 mln zł.**

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Dla oszacowania wielkości efektów indukowanych dla jednego roku - 2016 przyjęto średnią roczną wielkość zatrudnienia w branży turystycznej w Krakowie i dochody zatrudnionych tam netto (po uwzględnieniu standardowej stopy składek na ubezpieczenia społeczne i podatku dochodowego od osób fizycznych w wysokości 19%) wynikające z wysokości przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w danej sekcji PKD, wchodzącej w skład branży turystycznej bez wypłat z zysku, w skali roku. Otrzymaoną wielkość przemnożono przez 76,7%² (relacja przeciętnych wydatków do dochodów dla ludności Polski).

Kwota hipotetycznych wydatków ludności – zatrudnionych w Krakowie (pracujących) w branży turystycznej w roku 2016r. **528,58 mln zł** w skali roku. Jest to szacunkowa wielkość **efektów indukowanych turystyki**.

Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze PKB

Zaproponowana metoda bazuje na podejściu modelowania zależności regresyjnej. Metoda ta zakłada wykorzystanie jako predyktorów zmiennych powiązanych silnie z wytwarzaniem na poziomie regionu PKB. Mogą nimi być wskaźniki reprezentujące liczebność pracujących wytwarzających wartość dodaną na obszarze danej jednostki administracyjnej. Metoda ta została przetestowana dla kilku jednostek – miast na prawach powiatu dla Polski i dla lat 2007 - 2012. Jest efektywna w odniesieniu do takich jednostek administracyjnych, natomiast nie była testowana na poziomie województw, gdzie prawdopodobnie może dawać gorsze rezultaty w związku z nieuwzględnieniem PKB wytwarzanego w rolnictwie.

Generalnym założeniem jest wykorzystanie zaobserwowanego związku pomiędzy liczbą pracujących w gospodarce przypisanych do danej jednostki w ujęciu średniorocznym, a wytwarzaniem przez tę grupę PKB. Zależność ta daje się wyjaśnić w kategoriach ekonomicznych, gdyż każdy pracujący wytwarza PKB, zatem większa liczba pracujących wprost proporcjonalnie powoduje generowanie większego potencjału do wytwarzania PKB. Duże organizmy miejskie charakteryzują się na tyle dużą złożonością struktury branż i rodzajów działalności generującej PKB, że możliwe jest

²Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę w 2016 r. osiągnęły wartość 1132 zł i były realnie wyższe o 4,3% od wydatków z roku 2015, stanowiły 76,7% dochodów (w 2015 r. – 78,7%) – por. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2016-r-w-swietle-wynikow-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,16.html>. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły średnio 1083 zł i były realnie wyższe o 4,5% w stosunku do 2015 r. (w 2015 r. wzrost realny wydatków i wydatków konsumpcyjnych wyniósł około 2%).

zaobserwowanie prawidłowości statystycznych (obserwowalnych analogicznie jak dla całej gospodarki) pomiędzy końcową wartością wytworzonego PKB i liczbą wytwarzających PKB na danym obszarze. Uśrednienie wartości wytwarzanego PKB daje dosyć dobre oszacowanie dynamiki zmian w obserwowanym poziomie zmian szacowanego PKB. Należy także zwrócić uwagę, że w przypadku Polski, dla największych miast na prawach powiatu GUS rozszacowuje PKB w oparciu o wyniki analiz rachunków regionalnych oraz wcześniej obliczonej całkowitej wartości PKB wyznaczonego dla obszaru całego kraju. Rozszacowanie to jest dokonywane z dużym opóźnieniem i podawane do publicznej wiadomości znacznie później niż sam szacunek PKB. Dlatego podjęto próbę estymacji modelu bazującego na stabilnych, ale nieskomplikowanych założeniach, umożliwiających stosunkowo szybkie szacunki regionalne, a przy tym obciążone rozsądnie małym błędem.

Spośród początkowego zestawu zmiennych dobranych według kryteriów merytorycznego związku przetestowano kilkadziesiąt kombinacji. Dla dużych miast dla Polski, stanowiących silne ośrodki gospodarcze, udało się uzyskać stosunkowo prosty i dający dobre oszacowania model. Model ten opiera się na zależności regresyjnej liczby pracujących w gospodarce narodowej oraz liczby jednoosobowych działalności gospodarczych jako zmiennych egzogenicznych. Jest to zatem model regresji liniowej dwu zmiennych.

Utrudnienie przy testowaniu metody i estymacji modelu stanowiło pozyskiwanie koniecznych danych zarówno w szerszych przekrojach czasowych jak i dla większej liczby jednostek. Po wstępnej analizie konieczne stało się odrzucenie jako nieporównywalnych wyników sprzed 2007 r. – z powodu zmian metodologicznych PKD i sposobu liczenia PBK w poprzednich okresach. Metoda w miarę prezentowania kolejnych danych z kolejnych lat jest przedmiotem poniższej prezentacji.

W rezultacie skonstruowano model i wykonano przy jego pomocy oszacowania zweryfikowane dla miasta Krakowa, dla dostępnych danych GUS za lata 2007 – 2013 uzyskując zbliżone rezultaty i błędy oszacowania na poziomie mniejszym średnio niż 2%.

Szacunki szczegółowe dla poszczególnych branż, bazują na założeniu, że produktywność danej branży na poziomie regionalnym pozostaje wprost proporcjonalna do produktywności branży na poziomie krajowym. Oczywiście trudno obliczyć produktywność pracujących w układzie branż i na szczeblu agregacji jaki stanowi miasto powiat, zatem przyjęto uśrednioną produktywność na każdego pracującego w obliczeniach.

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

W ten sposób oszacowano także udział w PKB dla branży turystycznej w ogóle PKB wytwarzanego na poziomie miasta.

Wobec powyższego:

Szacunek PKB dla miasta Krakowa dla lat 2014 – 2016 wynosi:

2014	57942.82 mln zł
2015	60329.68 mln zł
2016	64046.07 mln zł

Szacunek PKB wytwarzanego przez branżę turystyczną przy założeniu, że stanowi ona 4,55% gospodarki Krakowa wyniósł w kolejnych latach:

2014	2636.4 mln zł
2015	2745.0 mln zł
2016	2914.1 mln zł

Jeżeli uwzględnimy efekty pośrednie i indukowane to PKB wytworzone przez branżę turystyczną w Krakowie w 2016 roku wyniosło 5295367636 zł (5 295 mln zł), co stanowiło 8,27% całego PKB miasta. Biorąc pod uwagę zdywersyfikowaną gospodarkę Krakowa to wynik świadczący o bardzo dużym ekonomicznym znaczeniu branży turystycznej.

Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze zatrudnienia

Jednym z celów realizowanego projektu było rozpoznanie wpływu turystyki na gospodarkę Krakowa w zakresie zatrudnienia. Literatura przedmiotu określa tę kategorię jako ekwiwalent pełnego zatrudnienia całorocznego – ang. *full-time equivalent* FTE. Wśród wielu źródeł informacji niezbędnych do oszacowania tej wielkości znalazły się przede wszystkim niepublikowane dane pozyskane z Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie odnośnie do przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw (SP)³. Jego podstawą są sprawozdawana miesięcznie do GUS przez

³Przeciętne zatrudnienie oblicza się jako sumę przeciętnego zatrudnienia w poszczególnych miesiącach podzieloną przez 12 (bez względu na to, czy przedsiębiorstwo funkcjonowało przez cały rok, czy nie), po wcześniejszym przeliczeniu osób niepełnozatrudnionych na pełne etaty (według liczby godzin pracy ustalonych w umowie o pracę w stosunku do obowiązującej normy) [<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/376,pojcie.html>; dostęp 5.07.2017 r.].

podmioty zatrudniające powyżej 9 pracowników (w przeliczeniu na pełne etaty)⁴. Biorąc pod uwagę, że istotnym filarem sektora przedsiębiorstw są również mikropodmioty (zatrudniające 9 i mniej pracowników), pozyskane dane należało doszacować o wielkość zatrudnienia w tego rodzaju jednostkach gospodarczych. Podstawą estymacji w tym względzie były publikowane dane wtórne odnośnie do województwa Małopolskiego (ze względu na brak danych na poziomie miasta), w zakresie przeciętnej liczby zatrudnionych w mikroprzedsiębiorstwie⁵. Wielkość ta została aplikowana w stosownych obliczeniach z wykorzystaniem danych pozyskanych od wspomnianych wyżej instytucji.

Dane dotyczące przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw (łącznie z mikroprzedsiębiorstwami) w mieście Krakowie w 2016 r. wg przyjętych do analizy grup branżowych (według rodzaju działalności zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności PKD 2007) prezentuje Tabela 9.

Tabela 9. Przeciętne zatrudnienie w wybranych sekcjach (grupach) gospodarki Krakowa w 2016 r.

Sekcja	Nazwa sekcji	Przeciętne zatrudnienie
G	Handel hurtowy i detaliczny	105 297,50
H	Transport i gospodarka magazynowa	20 912,25
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	13 926,00
J	Informacja i komunikacja	27 990,00
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	47 141,00
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	23 906,25
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	7 696,50
S	Pozostała działalność usługowa	12 802,50
	RAZEM przeciętne zatrudnienie w wybranych sekcjach PKD gospodarki Krakowa	259 672,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań oraz danych pozyskanych z Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie.

Na ich podstawie wnioskuje się, że największą liczbę zatrudnionych generowała sekcja *Handel hurtowy i detaliczny*; to 40,5% wszystkich zatrudnionych w wybranych grupach gospodarki Krakowa. Dużą liczbę osób zatrudniała też branża *Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (18,1%), dalej *Informacja i komunikacja* (10,8%) oraz *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca* (9,2%).

⁴http://rynekpracy.org/x/565986?ci=podstrona_komentarze&did=627544&state=am; dostęp 5.07.2017 r.

⁵ Mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób objęte są tylko jednym, dość wąskim badaniem w ciągu roku. Wiedza o procesach zachodzących w tym segmencie rynku zatrudnienia jest w pewnym stopniu intuicyjna [https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rynek-pracy-rozne-interpretacje-spadek-czy-wzrost-zatrudnienia/; dostęp 5.07.2017 r.].

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

W dalszej kolejności pod względem wielkości zatrudnienia występowały: sekcja H *Transport i gospodarka magazynowa* 20,91 tys. osób (8,1%) oraz sekcja I *Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi* – 13,92 tys. osób (5,4%). Najmniejsze zatrudnienie obserwowane było w sekcji R *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*, która wygenerowała miejsca pracy dla blisko 3% wszystkich zatrudnionych w wybranych grupach gospodarki miasta.

W świetle zaprezentowanych rozważań zidentyfikowane zostało przeciętne zatrudnienie w branży turystycznej miasta Krakowa.

Przyjęte do analizy sekcje PKD w 2016 r. w Krakowie generowały zatrudnienie dla 259 672,00 osób, podczas gdy branża turystyczna dla 28 965,59 osób (por. Tabela 10). Inaczej jednak niż dla wybranych grup gospodarki Krakowa, ułożyła się hierarchia ważności analizowanych sekcji, biorąc pod uwagę wielkość zatrudnienia w branży turystycznej miasta.

Tabela 10. Przeciętne zatrudnienie w branży turystycznej Krakowa w 2016 r.

Sekcja	Nazwa sekcji	Przeciętne zatrudnienie
G	Handel hurtowy i detaliczny	3 769,65
H	Transport i gospodarka magazynowa	1 350,93
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	13 151,71
J	Informacja i komunikacja	279,90
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	146,14
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2 228,06
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	3 019,34
S	Pozostała działalność usługowa	5 019,86
	RAZEM przeciętne zatrudnienie w krakowskiej branży turystycznej	28 965,59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań oraz danych pozyskanych z Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie.

Największą liczbę zatrudnionych generowała sekcja I *Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*, to 45,40% wszystkich zatrudnionych w turystyce. Na drugim miejscu pod omawianym względem uplasowała się sekcja S *Pozostała działalność usługowa*, gdzie odnotowano 17,33% ogółu zatrudnienia w turystyce, a na trzecim sekcja G *Handel hurtowy i detaliczny* z 13,01% zatrudnieniem w całej branży turystycznej. Czwartą pozycję, biorąc pod uwagę wielkość zatrudnienia,

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

zajęła sekcja R *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją* (10,42%). Niewielki odsetek zatrudnionych, w relacji do wszystkich zatrudnionych w branży turystycznej miasta, odnotowano w sekcjach (odpowiednio od najmniejszego): *Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (0,5%), *Informacja i komunikacja* (0,97%), *Transport i gospodarka magazynowa* (4,66%), *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca* (7,69%).

W rezultacie:

Przeciętne zatrudnienie w 2016 r. w branży turystycznej miasta Krakowa wyniosło **28 965,59** osób, tj. 11,15% ogółu zatrudnionych w wybranych grupach gospodarki Krakowa.

Po uwzględnieniu efektów pośrednich i indukowanych wielkość zatrudnienia w branży turystycznej w Krakowie szacowana jest na poziomie całkowitym **40 551,83 osób**.

Udział branży turystycznej, w zakresie zatrudnienia, w stosunku do zatrudnienia w całej gospodarce Krakowa wyniósł **10,14%**.

Wpływ branży turystycznej na gospodarkę Krakowa w sferze wynagrodzeń

Celem obliczenia wartości wynagrodzeń w gospodarce turystycznej w Krakowie wykorzystano niepublikowane dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Statystycznego w Krakowie oraz Izby Administracji Skarbowej w Krakowie, a także posłużono się publikacjami statystycznymi dostępnymi w Internecie. Dane te prezentuje Tabela 11.

Na podstawie zgromadzonych danych statystycznych dla miasta Krakowa w zakresie wynagrodzeń można stwierdzić, że spośród analizowanych sekcji PKD 2007 najwyższy poziom wynagrodzeń zanotowano (zarówno w czerwcu jak i w grudniu badanego roku) w przypadku *Informacji i komunikacji* (sekcja J), *Działalności profesjonalnej, naukowej*

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

i technicznej (sekcja M) oraz Działalności związanej z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R).

Tabela 11. Wartość wynagrodzeń brutto ogółem oraz przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto (według stanu w czerwcu i grudniu 2016 r.) w Krakowie (bez przedsiębiorstw zatrudniających 9 i mniej osób) według sekcji PKD 2007

Sekcja PKD 2007	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł w czerwcu 2016.	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł w grudniu 2016 r.	Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł dla czerwca i grudnia 2016.	Wynagrodzenie brutto w grudniu 2016 r. [w tys. zł]
1	2	3	4	5
Ogółem	4695,46	4837,31	4766,39	1 013856,4
G Handel hurtowy i detaliczny	3729,15	3665,46	3697,31	230784,4
H Transport i gospodarka magazynowa	3446,13	3504,87	3475,50	31 996,0
I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2845,37	2927,65	2886,51	21802,2
J Informacja i komunikacja	7532,18	7822,87	7677,53	134138,8
M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	6936,83	7077,32	7007,08	140371,6
N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	3141,2	3068,45	3104,83	53007,4
R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	3889,2	5988,68	4938,94	25451,9
S Pozostała działalność usługowa	2733,03	2758,58	2745,81	2377,9

Źródło: Dane Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Natomiast jedne z najniższych wynagrodzeń w obu badanych miesiącach (i tym samym wśród średnich wynagrodzeń w analizowanych sekcjach PKD) zanotowano w sekcji I, najbardziej odzwierciedlającej turystykę, tj. działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Najniższy poziom wynagrodzeń zanotowano natomiast w przypadku pozostałej działalności usługowej. Dane dostarczone przez statystykę publiczną pozwoliły na poznanie łącznych wynagrodzeń brutto w miesiącu grudniu dla przedsiębiorstw małych, średnich i dużych (bez mikrofirm). Najwięcej wynagrodzeń łącznie wynoszących ponad 230 mln zł otrzymały osoby pracujące w sekcji G – *Handel hurtowy i detaliczny...* oraz w sekcji M – *Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna* (140 mln zł). Przedstawione dane odzwierciedlają wartości dla fragmentu rynku pracy w odniesieniu do małych, średnich i dużych przedsiębiorstw. Na bazie dostępnych danych dla miasta Krakowa oraz innych danych

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

dokonano doszacowania wielkości łącznych i średnich wynagrodzeń dla mikrofirm. Doszacowanie pozwoliło na wyliczenie wartości dla miasta Krakowa.

W dalszej kolejności na podstawie analizy danych zastanych, wykonanych szacunków wielkości niedostępnych na poziomie miasta oraz wyników przeprowadzonych badań terenowych oszacowano wielkości wynagrodzeń w turystyce Krakowa. Uwzględniając wartości efektów pośrednich i indukowanych, dokonano również obliczeń całkowitych wartości oddziaływania turystyki na gospodarkę Krakowa w obszarze wynagrodzeń. Wyniki zaprezentowano poniżej (Tabela 12).

Tabela 12. Wartość wynagrodzeń brutto w gospodarce turystycznej w Krakowie w 2016 r.

Sekcja PKD 2007	Łączna wartość wynagrodzeń brutto za 2016 r. w turystyce w Krakowie [zł]
G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	154 728 707
H Transport i gospodarka magazynowa	39 129 750
I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	385 435 385
J Informacja i komunikacja	23 637 222
M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7 788 835
N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	95 750 208
R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	149 014 793
S Pozostała działalność usługowa	18 004 172
Razem (wynagrodzenie bezpośrednie w turystyce)	873 489 071
Całkowite efekty w sferze wynagrodzeń	1 253 259 408,35

Źródło: Opracowanie własne.

Najwyższe łączne całoroczne wynagrodzenia generowane były przez turystykę w sekcji odpowiadającej bezpośrednio podstawowym usługom turystycznym tj. Sekcji I (*Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) (44%), następnie w sekcji G (*Handel hurtowy i detaliczny...*) - 18%. Trzecią sekcją generującą największy odsetek łącznych wynagrodzeń była *Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją* (17%) oraz w dalszej kolejności *Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca* (11%). W rezultacie: łączna wartość wynagrodzeń brutto w 2016

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

r. w całej turystyce (sekcjach związanych z branżą turystyczną) w Krakowie wyniosła **873 489 071 zł (873 mln zł)**, tj. **7,5%** wartości wynagrodzeń brutto w wybranych sekcjach działalności gospodarki Krakowa (i odpowiednio **4,70%** dla całej gospodarki Krakowa).

Po uwzględnieniu efektów pośrednich i indukowanych wartość całkowita wynagrodzeń brutto w 2016 r. w gospodarce Krakowa wyniosła **1 253 259 408 zł**.

Udział całkowitych wynagrodzeń brutto generowanych w 2016 r. w wybranych sekcjach działalności gospodarki Krakowa wyniósł **10,76%** (i odpowiednio **6,74%** dla całej gospodarki Krakowa).

Oszacowanie wielkości wpływów z podatków i opłat generowanych dla Krakowa przez branżę turystyczną

W obliczeniach uwzględnione zostały tylko te dochody podatkowe (lub ich części) i opłaty, które zasilają gminę miejską Kraków.

Wpływy z podatków i opłat do budżetu miasta Krakowa obejmują:

1. Udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa w następujących wysokościach;
 - a. Podatek dochodowy od osób prawnych działających w zakresie branży turystycznej, którego 6,71% odprowadzane jest do budżetu miasta;
 - b. 37,79% wpływu z podatku dochodowego od osób fizycznych zamieszkujących miasto Kraków pracujących w zakresie branży turystycznej (z wyjątkiem osób rozliczających się w formie karty podatkowej);
2. Podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych działających w zakresie branży turystycznej opłacany w formie karty podatkowej;
3. Dochody podatkowe z tytułu nieruchomości;
4. Podatek od środków transportu;
5. Wpływy z opłaty miejscowej (opłata miejscowa od 1 stycznia 2016 r. nie jest pobierana, ale wpływają jeszcze zaległości, można je w całości uznać za powiązane z turystyką);
6. Dochody z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska.

Korzystając z danych Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie obliczono poszczególne kategorie podatków i opłat. Wyniki przedstawia Tabela 13.

Tabela 13. Suma wpływów do budżetu miasta Krakowa generowanych przez branżę turystyczną w 2016 roku w zł

Rodzaje wpływów do budżetu miasta Krakowa generowanych przez branżę turystyczną w 2016 roku w zł	Kwota (zł)
Podatek dochodowy od osób prawnych (CIT) generowany przez branżę turystyczną w 2016 roku	37 508 584
Podatek dochodowy od osób fizycznych (PIT) generowany przez branżę turystyczną w 2016 roku	108 975 401
Podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych działających w branży turystycznej opłacany w formie karty podatkowej	248 797
Pozostałe podatki i opłaty (w tym: podatek od nieruchomości, podatek od środków transportowych i opłata miejscowa)	23333463
SUMA	170066245

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego i Izby Administracji Skarbowej w Krakowie.

Uzyskane rezultaty pozwalają stwierdzić, że największy strumień podatków przekazywany do budżetu gminy Kraków przez branżę turystyczną w 2016 roku to podatki dochodowe od osób fizycznych (PIT). Drugą pozycją jest podatek dochodowy od osób prawnych. Wśród pozostałych podatków i opłat największy udział ma podatek od nieruchomości.

Suma podatków i opłat bezpośrednio wygenerowanych przez branżę turystyczną odprowadzonych do budżetu miasta w 2016 roku wynosiła: **170 066245zł**. Stanowiło to 3,66 % dochodów budżetu gminy miejskiej Kraków (na podstawie Sprawozdania z wykonania Budżetu Miasta Krakowa 2016). Uwzględniając mnożnik turystyki suma wygenerowanych podatków i opłat odprowadzonych do budżetu miasta wynosiła **244 006 627zł**, tj. 5,25% dochodów budżetu.

Suma podatków i opłat wygenerowanych przez branżę turystyczną odprowadzonych do budżetu miasta w 2016 roku wynosiła: **170066245 zł**.

Po uwzględnieniu efektów pośrednich wartość podatków i opłat wygenerowanych przez branżę turystyczną w Krakowie w 2016 r. wyniosła **244 006 627zł**.

Udział podatków i opłat wygenerowanych przez branżę turystyczną w dochodach budżetu miasta Kraków w 2016 roku wyniósł **5,25%**.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących konkluzji:

Zbiorowość odwiedzających miasto składa się z odwiedzających jednodniowych i turystów. Analiza wydatków powyższych dwóch grup wykazała, że:

- Przeciętne wydatki odwiedzającego jednodniowego w trakcie pobytu w Krakowie w 2016 roku wynosiły: **155 zł**;
- Przeciętne wydatki turysty w trakcie pobytu w Krakowie w 2016 roku wynosiły: **508 zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego jednodniowego poniesione przed przyjazdem do miasta w 2016 roku wynosiły: **62 zł**;
- Przeciętne wydatki turysty poniesione przed przyjazdem do miasta w 2016 roku wynosiły: **128 zł**.

Prowadzi to do konkluzji, że:

- Suma przeciętnych wydatków gościa z Polski odwiedzającego Kraków w 2016 r. związana z wizytą w mieście wyniosła **306 zł**;
- Suma przeciętnych wydatków gościa z zagranicy związana z wizytą w mieście w 2016 r. wyniosła **914 zł**.

Wydatki w trakcie pobytu poszczególnych grup odwiedzających zróżnicowanych ze względu na motyw przyjazdu do miasta kształtowały się na następującym poziomie:

- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach religijnych **454zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach kulturowych **778 zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach biznesowych **763 zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach rozrywkowych **693 zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach zakupowych **546 zł**;
- Przeciętne wydatki odwiedzającego o motywach odwiedzin krewnych i znajomych **493 zł**.

Jednakże, jeśli uwzględni się również wydatki ponoszone przed przyjazdem na rzecz krakowskich podmiotów branży turystycznej, to całkowita kwota wydatków wynosiła w 2016 roku:

- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach religijnych **618 zł**;
- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach kulturowych **908 zł**;
- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach biznesowych **1195 zł**;

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach rozrywkowych **795 zł**;
- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach zakupowych **568 zł**;
- Suma przeciętnych wydatków odwiedzającego o motywach odwiedzin krewnych i znajomych **604 zł**.

Dowodzi to, że z punktu widzenia miasta najbardziej pożądanymi kategoriami gości są **odwiedzający biznesowi i kulturowi**.

Analiza z punktu widzenia charakteru świadczonych usług turystycznych, prowadzona jest w oparciu o wydatki w mieście, bowiem wydatki przed przyjazdem były pogrupowane na większe agregaty. Wskazuje ona, że dla obiektów oferujących **usługi noclegowe** w stolicy Małopolski najwartościowszą kategorią są także wyżej wymienione subpopulacje, bowiem ich przeciętne wydatki na noclegi były w 2016 roku najwyższe: **turystów biznesowych: 337 zł, kulturowych 276zł, turystów o motywach rozrywkowych** oraz **religijnych** po 184 zł.

Dla obiektów świadczących **usługi żywieniowe** w Krakowie najbardziej obiecującym rynkiem docelowym są **turyści kulturowi** (przeciętne wydatki na gastronomię w 2016 roku 185 zł), **biznesowi** (160 zł), deklarujący motyw **rozrywki** (150 zł), **odwiedzający krewnych i znajomych** (131 zł).

Podmioty oferujące usługi z zakresu **rozrywki** najbardziej zainteresowanych klientów znajdowali, jak można było oczekiwać, wśród **odwiedzających o motywach rozrywkowych**, ich przeciętne wydatki na rozrywkę sięgały w 2016 roku 147 zł. Pozostałe grupy wydawały znacznie mniej, ale wskazać wśród nich należy: odwiedzających krewnych i znajomych (55 zł), kulturowych (51 zł) i biznesowych (41 zł).

W sumie odwiedzający Kraków w 2016 r. wydali na rzecz krakowskich podmiotów prawie **5,48 mld zł**.

Wartość skorygowana PKB dla miasta Krakowa w 2016 roku wyniosła **64 046,07 mln zł**. Wartość skorygowana PKB wytwarzanego przez branżę turystyczną przy założeniu, że stanowi ona 4,55% gospodarki Krakowa sięgała **2 914,1 mln zł**. Jeżeli uwzględni się efekty pośrednie i indukowane to PKB wytworzone przez branżę turystyczną w Krakowie w 2016 roku wyniosło **5 295 mln zł**, co stanowiło **8,27 % całego PKB** miasta. Biorąc pod uwagę zdywersyfikowaną gospodarkę Krakowa to wynik świadczący o bardzo dużym ekonomicznym znaczeniu branży turystycznej.

Branża turystyczna w 2016 r. w Krakowie wygenerowała **28,97 tys.** miejsc pracy. Największą liczbę zatrudnionych generowała sekcja I *Działalność związana*

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, to 45,40% wszystkich zatrudnionych w turystyce, w dalszej kolejności sekcja S *Pozostała działalność usługowa*, gdzie odnotowano 17,33% ogółu zatrudnienia w turystyce, oraz sekcja G *Handel hurtowy i detaliczny* z 13,01% zatrudnieniem w całej branży turystycznej. Najmniej zatrudnionych było w sekcji M *Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna*.

Biorąc pod uwagę efekty pośrednie i indukowane, gospodarka turystyczna miasta generowała **40 551,83** miejsc pracy. Udział gospodarki turystycznej, w zakresie zatrudnienia, w stosunku do zatrudnienia w całej gospodarce Krakowa wyniósł **10,14%**.

Natomiast w sferze wynagrodzeń łączna wartość wynagrodzeń brutto w 2016 r. w całej turystyce (sekcjach związanych z branżą turystyczną) w Krakowie wyniosła **873 489 071 zł (873 mln zł)**, tj. **7,5 %** wartości wynagrodzeń brutto w wybranych sekcjach działalności gospodarki Krakowa. Po uwzględnieniu efektów pośrednich i indukowanych wartość całkowita wynagrodzeń brutto w 2016 r. w gospodarce Krakowa wyniosła **1 253 259 408 zł**. Udział całkowitych wynagrodzeń brutto generowanych w 2016 r. w gospodarce Krakowa wyniósł **6,74%**.

Suma podatków i opłat bezpośrednio wygenerowanych przez branżę turystyczną odprowadzonych do budżetu miasta w 2016 roku wynosiła: **170 066 245zł**. Uwzględniając efekty mnożnikowe kwota odprowadzanych podatków i opłat wyniosła **244 006 627zł**, co stanowiło **5,25 %** budżetu miasta.

Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że branża turystyczna jest jedną z kluczowych dla gospodarki miasta Krakowa.

Bibliografia

- Działalność instytucji kultury w województwie małopolskim w 2013 r.*, (2014), B. Nowak, A. Zastawny, D. Babula-Górniewicz, K. Więzik (oprac.), Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków.
- Dziedzic, E. (1998). *Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego*, „Monografie i Opracowania”, nr 442. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa.
- Gaworecki W.W. (2008). *Turystyka sportowa*, [w:] *Turystyka i sport dla wszystkich w promocji zdrowego stylu życia*, red. W.W. Gaworecki i Z. Mroczyński, WSTiH w Gdańsku, Gdańsk 2008, s. 17.
- Gospodarka turystyczna w Krakowie. Raport o stanie na lata 2012–2015*, 2015, US Kraków, Kraków.
- Law, Ch.M. (1993). *Urban tourism: attracting visitors to large cities*. London: Mansell.
- Luszniewicz A., Słaby T., 1996, *Statystyka stosowana*, PWE, Warszawa.
- Niemczyk A. (2008). *Dziedzictwo kulinarne jako element tworzący jakość produktu turystycznego*, „Rocznik Naukowy Wyższej Szkoły Turystyki i Rekreacji im. Mieczysława Orłowicza” w Warszawie t.7.
- Niemczyk A. (2010). *Turystyka miejska w Polsce w warunkach globalizacji rynku turystycznego*. [w:] J. Sala (red.) *Konkurencyjność miast i regionów na globalnym rynku turystycznym* (pp. 482-498), Warszawa: PWE.
- Niemczyk A. (2015). *Turystyka zakupowa – istota i uwarunkowania jej rozwoju*, „Handel Wewnętrzny”, nr 3(356).
- Niemczyk A., Seweryn R., 2008, *Mnożnik turystyczny w Polsce jako regionie Zjednoczonej Europy (próba pomiaru)* [w:] *Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji*, red. G. Gołębski, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Niemczyk A., Seweryn R., 2009, *Dziedzictwo kulturowe magnesem przyciągającym turystów do wielkich miast (na przykładzie Krakowa)*, [w:] *Marketing w rozwoju turystyki*, J. Chotkowski (red.), Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin.
- Pawlicz, A. (2008). *Promocja produktu turystycznego. Turystyka miejska*. Warszawa: Difin.
- Polska Klasyfikacja Działalności 2007, Dz.U. 2007 nr 251 poz. 1885, Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).
- Richards, G. (2001). *The Development of Cultural Tourism in Europe*, In: G. Richards (Ed.) *Cultural Attraction and European Tourism* (p. 7), Cambridge: CABI.

Ruch turystyczny w Krakowie w 2016 roku, 2017, red. K. Borkowski, MOT, Kraków.

Seweryn R., 2010, *Economic Results of Tourism Development in the Malopolska Region* [w:] *Marketing Development in Theory and Practice* (Scientific Monograph Collection), ed. J. Strišš et al., Faculty of Management Science and Informatics and Institute of Management by University of Zilina, Zilina.

Turystyka MICE w Krakowie – Raport końcowy (2009). J. Berbeka, K. Borodako, K. Klimek, A. Niemczyk, R. Seweryn, Kraków: Fundacja UEK w Krakowie.

Wilkońska A., (2009). *Galerie handlowe jako produkt turystyczny (na przykładzie Krakowa i Łodzi)*, „Handel Wewnętrzny”, IBRKiK, Warszawa, nr specjalny: *Turystyka szansą wypoczynku i rozwoju regionów*, listopad 2009, s. 141 i nast.

Wpływ ekonomiczny przemysłu spotkań na gospodarkę Krakowa, 2014, J. Berbeka, K. Borodako, A. Niemczyk, R. Seweryn, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2014, <http://krakowimpact.pl/wp-content/uploads/ki-raport-2014-PL-WEB.pdf>.

Współczesne formy turystyki kulturowej (2009). red. K. Buczkowska, A.M. von Rohrscheidt, Poznań: Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu

Ziarkowski D. (2015). *Oferta muzealna Krakowa*, [w:] A. Niemczyk, R. Seweryn (red.). *Turystyka muzealna. Przypadek Muzeum Narodowego w Krakowie*, Kraków: Proksenia.

Pozostałe źródła

<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/376,pojecie.html>

http://rynekpracy.org/x/565986?ci=podstrona_komentarze&did=627544&state=am

<https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rynek-pracy-rozne-interpretacje-spadek-czy-wzrost-zatrudnienia/>

Spis tabel

Tabela 1. Obiekty bazy noclegowej w Krakowie w lipcu 2016 r.	13
Tabela 2. Placówki gastronomiczne w bazie noclegowej turystyki w Krakowie w 2016 r.	14
Tabela 3. Liczba obsłużonych pasażerów w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym wraz z dynamiką zmian w latach 2010-2016 w MPL Kraków-Balice	15
Tabela 4. Liczba wykonanych operacji lotniczych w ruchu krajowym i międzynarodowym – regularnym i czarterowym wraz z dynamiką zmian w latach 2010-2016 w MPL Kraków-Balice	16
Tabela 5. Muzea w Krakowie według profilu zbiorów	17
Tabela 6. Sekcje i podklasy PKD 2007 przyjęte do analiz znaczenia turystyki dla gospodarki Krakowa	32
Tabela 7. Procentowy udział poszczególnych narodowości w próbie badawczej	36
Tabela 8. Udział turystyki w sekcjach PKD 2007 zaliczonych do gospodarki turystycznej i w całej gospodarce Krakowa w 2016 r.	62
Tabela 9. Przeciętne zatrudnienie w wybranych sekcjach (grupach) gospodarki Krakowa w 2016 r.....	67
Tabela 10. Przeciętne zatrudnienie w branży turystycznej Krakowa w 2016 r.....	68
Tabela 11. Wartość wynagrodzeń brutto ogółem oraz przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto (według stanu w czerwcu i grudniu 2016 r.) w Krakowie (bez przedsiębiorstw zatrudniających 9 i mniej osób) według sekcji PKD 2007.....	70
Tabela 12. Wartość wynagrodzeń brutto w gospodarce turystycznej w Krakowie w 2016 r.	71
Tabela 13. Suma wpływów do budżetu miasta Krakowa generowanych przez branżę turystyczną w 2016 roku w zł	73

Spis rysunków

Rysunek 1. Szacunkowa liczba gości odwiedzających Kraków w latach 2011-2016.....	18
Rysunek 2. Szacunkowa liczba turystów w Krakowie w latach 2011-2016.....	19
Rysunek 3. Struktura przyjazdów zagranicznych odwiedzających Kraków w 2016 r.....	20
Rysunek 4. Długość pobytu odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %).....	21
Rysunek 5. Główny cel wizyty odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %).....	22
Rysunek 6. Organizator podróży do Krakowa odwiedzających miasto w 2016 r. (w %)...	23
Rysunek 7. Miejsce noclegu w Krakowie odwiedzających miasto w 2016 r. (w %).....	24
Rysunek 8. Zwiedzanie największych atrakcji turystycznych Krakowa przez odwiedzających miasto w 2016 r. (w %)	24
Rysunek 9. Korzystanie z usług przewodnickich i informacji turystycznej przez odwiedzających Kraków w 2016 r. (w %)	25
Rysunek 10. Etapy badań znaczenia turystyki dla gospodarki Krakowa w 2016 r.....	27
Rysunek 11. Struktura wieku badanej zbiorowości.....	37
Rysunek 12. Struktura wykształcenia badanej zbiorowości.....	37
Rysunek 13. Struktura zawodowa badanej zbiorowości	38
Rysunek 14. Struktura ocen sytuacji materialnej respondentów	38
Rysunek 15. Przeciętna wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających miasto w 2016 r. (w zł na osobę)	39
Rysunek 16. Odsetek badanych odwiedzających Kraków w 2016 r. ponoszących wydatki na dany cel.....	40
Rysunek 17. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Polski (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących	41
Rysunek 18. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z zagranicy (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	42
Rysunek 19. Wysokość wydatków na udział w konferencji, kongresie, szkoleniu, wyjeździe motywacyjnym/integracyjnym, gali, wydarzeniu firmowym lub innym grupowym spotkaniu biznesowym w Krakowie badanych odwiedzających miasto (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących	43
Rysunek 20. Odsetek badanych odwiedzających Kraków wydatkujących środki finansowe przed przyjazdem do miasta	44
Rysunek 21. Wysokość wydatków badanych odwiedzających Kraków przed przyjazdem do miasta (w zł na osobę)	44

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 22. Odsetek badanych odwiedzających jednodniowych i turystów wydatkujących środki finansowe przed przyjazdem do Krakowa	45
Rysunek 23. Wysokość wydatków badanych odwiedzających jednodniowych i turystów przed przyjazdem do Krakowa (w zł na osobę)	46
Rysunek 24. Odsetek badanych odwiedzających jednodniowych i turystów ponoszących wydatki na dany cel w Krakowie w 2016 r.	47
Rysunek 25. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających jednodniowych i turystów w 2016 r. (w zł na osobę)	47
Rysunek 26. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach religijnych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	48
Rysunek 27. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach religijnych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	49
Rysunek 28. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach kulturowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	50
Rysunek 29. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach kulturowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	50
Rysunek 30. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach biznesowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	51
Rysunek 31. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach biznesowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących	52
Rysunek 32. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach rozrywkowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	53
Rysunek 33. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach rozrywkowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących	53
Rysunek 34. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach zakupowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	54
Rysunek 35. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach zakupowych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	55

Wpływ ekonomiczny turystyki na gospodarkę Krakowa 2016

Rysunek 36. Wysokość wydatków przed przyjazdem do Krakowa badanych odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	56
Rysunek 37. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających o motywach odwiedzin krewnych i znajomych (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	56
Rysunek 38. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Wielkiej Brytanii (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	57
Rysunek 39. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Niemiec (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	58
Rysunek 40. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Włoch (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących	59
Rysunek 41. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Hiszpanii (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	60
Rysunek 42. Wysokość wydatków w Krakowie badanych odwiedzających z Francji (w zł na osobę) i odsetek wydatkujących.....	60